

B. d. 11. 3.

11621

# ISLANTI

KIRJOTTANUT

I. K. INHA



B.d.

No 29686

# ISLANTI

TARUN JA RUNON MAA

KIRJOTTANUT

**I. K. INHA**

16 KUVAA JA KARTTA



HELSINGISSÄ 1912

KANSANVALISTUSSEURAN TOIMITUKSIA 162.

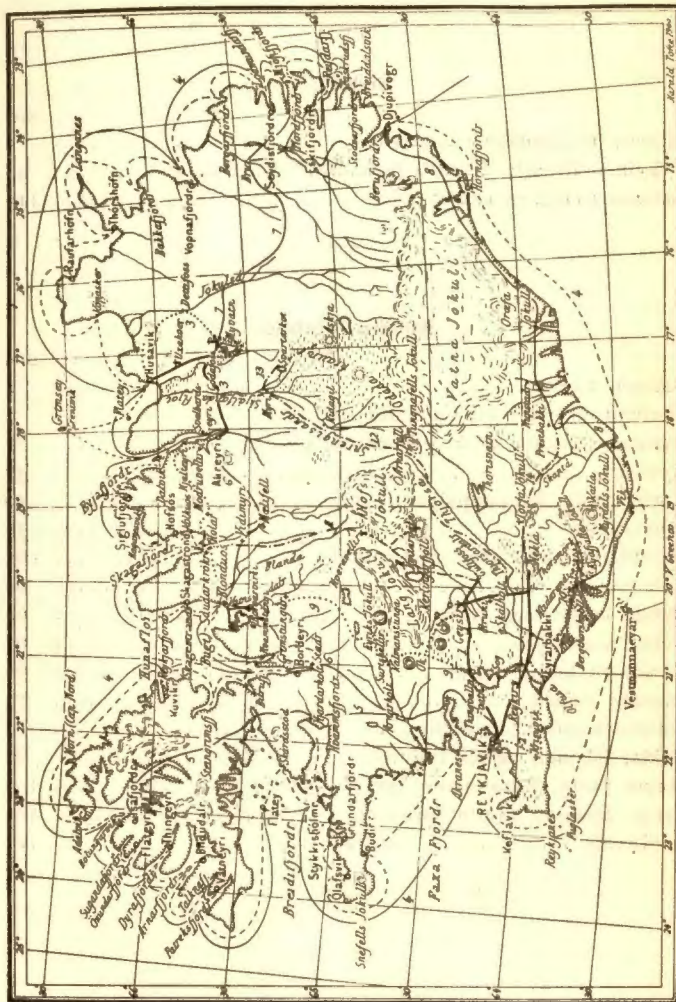
Painettu 1912  
Raittiuskansan  
Kirjapainossa  
Helsingissä.

### Sisällys.

	Siv.
Islannin mainehikas vapausaika .....	5
Nykyinen Islanti: Luonto ja kansa.....	44
Islannin nykyinen edistys .....	115

### Kuvain luettelo.

	Siv.
Islannin kartta .....	4
Basalttituntureita Isa-vuonosta .....	7
Hvitaan Gullfoss koski etelärannalla .....	27
Myvatn .....	37
Kotimatalla kauppapaikalta.....	50
Jalohaukka .....	59
Islantilainen kylä tunturien juurella.....	61
Heinänteossa.....	62
Heiniä kuljetetaan kotia.....	64
Heinät aumataan.....	67
Virran yli kulku .....	69
Islannin nainen .....	71
Lammaskarsina taivasalla .....	73
Hekla, Islannin rajuin tulivuori .....	91
Stapin ranta, Faxavuonon pohjoisrannalla .....	100
Askja, Islannin suurin tulivuori.....	102
Reykjavik .....	122



Islannin kartta.

## Islannin mainehikas vapaus'aika.

Ensimmäinen Pohjolan mies, joka näki Islannin, oli Nadodd niminen norjalainen viikinki, joka purjehtiessaan Fär-saarille oli myrskyn kautta joutunut pois oikealta väylältä ja kaukana lännessä tavannut suuren maan. Nadodd nousi vuorelle, mutta ei millään suunnalla nähnyt merkkiäkään ihmisasunnoista. Hän viipyi syksyyn saakka ja lähti sitten paluumatkalle. Kun he olivat tulleet kauemmaksi ulapalle, niin näkivät he, että tuntureilla oli paljon lunta, ja siitä he nimittivät maan »Lumi-maaksi». Tämä tapahtui yhdeksännen vuosisadan keskivaiheilla.

Nadoddin jälkeen Gardar niminen ruotsalainen viikinki kävi tässä löydetyssä maassa ja purjehti sen ympäri. Pohjoisrannalle hän rakensi talon, jossa vietti miehineen talven, ja siitä tätä lahtea vielä tänä päivänä sanotaan Husaviksi eli »Majalahdeksi». Sitten Gardarkin palasi Norjaan. Saarta sen retken jälkeen sanottiin »Gardarin saareksi».

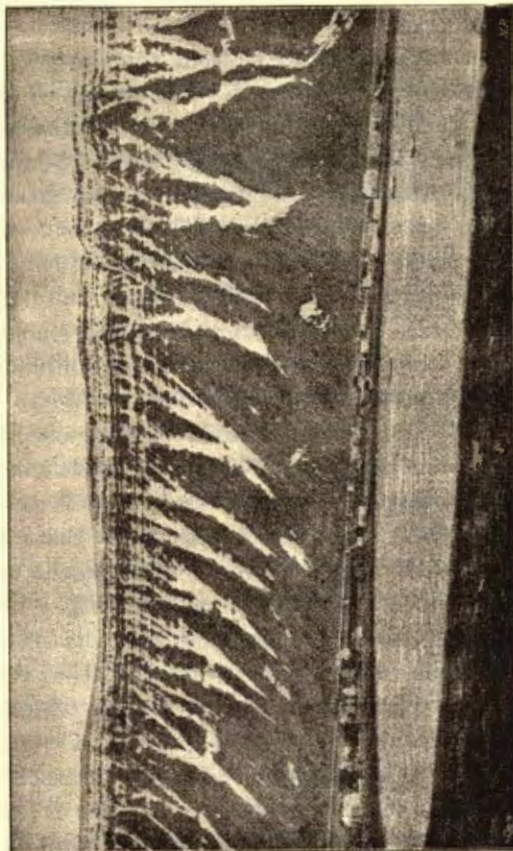
Lounais-Norjassa asui Floke Vilgerdinpoika niminen suuri viikinki, joka päätti asuttaa löydetyn saaren. Hän uhrasi suuren veriuhrin kolmelle korpille, jotta ne osottaisivat tietä. Sitten hän purjehti Shetlannin saarille ja Fär-saarille, joihin tie oli tuttu, ja Fär-saarilta lännen merelle. Purjehdittuaan kotvan hän laski ensimmäisen korpin lentämään. Se kohosi ilmaan ja kääntyi sitten takaisin Fär-saarille. Kotvan purjeh-

dittuaan Floke laskei toisen korpin lentämään. Sekin kohosi ilmaan, mutta palasi takaisin laivaan. Kun oli vielä kotvan aikaa purjehdittu, niin laskettiin kolmas korppi lentämään, ja se ilmaan kohottuaan lensi suoraa päätä eteenpäin. Sen perässä Floke laskei. Ensimmäinen korppi oli ilmaan kohottuaan nähnyt maata vain takana päin ja sinne palannut, toinen ei nähnyt ensinkään ja palasi laivaan, kolmas meni menojaan, koska se korkealle kohottuaan oli nähnyt matkan suunnassa maata.

Floke saapui Islannin kaakkoisrannalle laajan, pari kilometriä korkean Vatna jöökulin juurelle ja purjehti siitä etelärantaa seurailen länttä kohti, kunnes saapui kauas mereen pistävään Reykjanniemeen. Siitä avautui itää kohti suuri vuono, jonka pohjoisrannalta näkyi korkea lumipeittoinen »Lumitunturiniemi» (Snaefellesnes). Faxe, eräs Floken miehistä, sanoi: »Tämä mahtaa olla suuri maa, koska mereen laskee suuria jokia.» Se paikka sai hänestä nimensä, ja koko vuono nimitettiin Faxavuonoksi. Floke laskei tästä vuonosta, jonka perukassa nykyinen Reykjavik on, Snaefellesnesin ohi pohjoiseen ja kävi maihin Breidivuonon rannalla. Vuonossa oli paljon hylkeitä ja kaloja, mutta pyyntihommissa kului aika niin, ettei jouduttukaan korjaamaan heinää karjalle ja karja sen vuoksi talvella kuoli. Kevät oli kylmä. Floke nousi korkealle vuorelle ja näki vuonon olevan täynnään jäitä. Siitä syystä hän nimitti koko saaren »Jäämaaksi» eli »Islanniksi» ja palasi tämän jälkeen kotia Norjaan. Floke moitti kovasti tätä uutta maata, mutta jotkut hänen miehistään sitä kiittelivät. Siinä olikin sekä kiitoksen että moitteen aihetta. Pyynnit olivat hyvät, mutta maa itse kolkko.

Näin kerrotaan Islannin löytö »Landnamabokissa» eli »Maanottokirjassa», joka on Islannin vanhan kirjallisuuden tärkeimpiä ja luotettavimpia teoksia. Sitä alkoi muistotietojen

mukaan kirjottaa jo 11:nneen vuosisadan lopulla Are Frodi niminen pappi ja hänen jälkeensä toiset sitä jatkoivat, ja sen



Basaltituntureita isa-vuonosta.

kautta kaikki Islannin vanhat asutussadut tulivat säilytetyiksi. Siitä voimme tutustua Islannin melkein jokaisen laakson alkuvaiheisiin. Mutta tietysti tuli mukaan paljon taruakin.

Maa, jonka ympäri Gardar oli purjehtinut, on suuri saari, altaan saman kokoinen kuin koko Etelä-Suomi. Ensimmäisten viikinkien saapessa se oli asumaton, mutta he eivät kuitenkaan olleet ensimmäiset, jotka olivat siellä käyneet. Norjalaiset uudisasukkaat tapasivat Islannin itärannikon edustalla pieneltä saarelta, jota vielä tänä päivänä sanotaan Papinsaa-reksi, kelloja, papinsauvoja ja muita merkkejä, jotka osottivat saarella jo ennen heitä käyneen hengellisiä miehiä, irlantilaisia munkkeja. Kristinusko oli nimittäin varhain saanut vahvan jalansijan Irlannin ja Skotlannin länsirannoilla ja sinne oli perustettu suuria luostareita. Luultavasti oli niiltä, etsittäessä uusia asumattomia maita luostareitten paikaksi, joko rohkean löytöretken taikka tapaturman kautta jouduttu Islantiinkin, vaikkei hengellinen yhdyskunta niin erillään muusta maailmasta ajan pitkään voinut menestyä.

Ensimmäisille siirtolaisille tämä maa suuresti muistutti Norjaa. Missä he rannikkoa lähestyivätkin, kaikkialla kohosi jylhiä tuntureita ilmoihin, ja monen kukkulalla oli ikuista lunta ja laajoja maajäätiköitä. Kaakkoisrannikolla tunturit suistuvat melkein äkkijyrkkään mereen, mutta muualla on tunturien ja merenrannan välillä enimmäkseen kapea vyöhyke alhaista tasaista maata ja tuon tuostakin rannasta polvee maan sisään suuria vuonoja. Kapea rantakaistale on vihantaa ruohikkoa ja vuonojen perukasta kohoo vihantia laaksoja korkeammalle tunturienkin väliin. Mahtavia jokia virtaa ylämaasta mereen. Siihen aikaan oli tunturien ja meren välillä metsääkin, vaikka luultavasti vain matalaa, mutta nykyisin metsät ovat melkein kokonaan hävinneet.

Ilmasto oli kosteata ja levotonta, talvi pitkä ja pimeä, sumuinen ja myrskyinen, mutta verraten leuto, kesä taas viileä. Ainoastaan juhannuksen aikaan, jolloin aurinko on melkein vuorokauden umpeensa taivaalla, on laaksoissa polttavan

kuuma. Silloin niissä rehottaa mitä vehmain ruohokasvullisuus ja tuhannet kukkaset koreilevat tunturien liepeillä.

Saaren rannoilla oli suunnattoman paljon lintuja, samoin kuin Ruijankin rannoilla, ja meressä Jäämeren riistarunsaus. Silloin tällöin, miten tuulet sattuivat, ajautui varsinkin pohjoisrannalle keskellä kesääkin suuria jäälauttoja.

Mutta monessa suhteessa tämä maa kuitenkin oli toisenkinlaista kuin Norja. Kun kohottiin vuonojen rannoilta sisämaahan, niin tultiin ylängölle, jossa penikulmia laajalti maa oli mustan laavan peitossa. Islannissa on satoja ja tuhansia-kin tulivuoria, joista suuri osa vielä historiallisella ajalla on ollut toimessa. Ne ovat kylväneet ylämaan täyteen tuhkaa ja vulkanista hiekkaa, valaneet sen päälle paksuja laavapeitteitä. Kun ylämaa on niin korkealla merenpinnasta, että ilma sen vuoksi on liian kolkkoa kasvullisuudelle, niin ovat vanhatkin laavamaat jääneet kamalimmaksi erämaaksi. Siellä ei kasva juuri mitään muuta kuin sammalta ja jäkälää ja joku ruohon korsi tai putki siellä täällä. Laajat alat ovat aivan paljaina. Kesälläkin tuimat lumimyrskyt uhkaavat tuhota matkamiehen. Ja lisäksi ovat laavamaat saaren sisäosissa niin sanomattoman ryhmyisiä, vääntyneitä, halkeilleita mitä vaikeimpiin muotoihin, että matkustaminen on joskus melkein mahdotonta. Niin vaikeat ovat nämä ylänkömaat, ettei vanha viikinkiasutus voinut niihin nousta ja että ne ovat vielä tänä päivänäkin asumattomat ja osasta melkein tutkimattomat. Kun saaren vanhat asukkaat matkustelivat itärannalta länsirannalle Thingvalan kärkeen, niin he harvoin kulkivat suoraan maan poikki. Enimmäkseen he kiersivät jompaakumpaa rantaa, vaikka välillä oli kahlattava leveitten vuolaitten virtain poikki ja vaikka siihen aikaan vaara väkivaltaisten asukkaitten puolelta useinkin olisi pelottanut semmoisesta retkestä muuta kuin suurta miesjoukkoa.

Islannin ensimmäiset vakinaiset asukkaat olivat Ingolf Örningpoika ja Leif Hrodmarinpoika. He olivat mahtavia päälliköitä Norjan länsirannalta, mutta olivat riitaantuneet Throndin jaarlin kanssa. Leif oli menettänyt hänelle kaiken omaisuutensa, koska oli taistelussa kaatanut kaksi jaarlin pojista. Molemmat viikingit, jotka olivat sukulaiset ja kasvinveljet, päättivät silloin muuttaa Islantiin, jota Korppi-Floke oli moittinut, mutta hänen miehensä Thorolf kiittänyt niin hyväksi, että häntä siitä sanottiin Voi-Thorolfiksi. Leif ensinnä teki viikinkiretken Irlantiin, hankkiakseen korvausta menettämästään omaisuudesta, ja toi sieltä muun muassa kymmenen vankia, jotka hän otti Islantiin orjikseen. Irlannissa hän myös anasti tappelussa miekan, joka oli niin kirkas, että se pimeässäkin läikkyi, ja siitä ruvettiin häntä sanomaan Hjörleifiksi, s. o. »miekanterä-Leifiksi». Kotia palattuaan hän nai Ingolfin kauniin sisaren Helgan, jonka vuoksi oli Throndin jaarlin poikain kanssa riitaantunut. Ennen matkaan lähtöä Ingolf uhraasi jumalille suuren veriuhrin, sillä hän oli hurskas mies, mutta Leif ei uhrannut milloinkaan.

Kumpikin omalla laivallaan he sitten purjehtivat Islantiin v. 874 j. Kr. Mukaansa he ottivat naisensa, koko joukon vapaita asemiehiä, orjansa, irtaimistonsa ja karjansa. Yhdessä matkattiin meren poikki, kunnes Islanti tuli näkyviin; sitten erottiin. Ingolf oli ottanut matkaan puiset patsaat, jotka seisovivat juomapirtissä isännän istuimen kahden puolen ja joitten yläpää oli jumalankuvaksi vuoltu. Ne hän heitti mereen ja lupasi rakentaa talonsa siihen, missä ne maihin uisivat. Sitten hän laski lähimpään rantaan tätä tapausta odottamaan.

Hjörleif laski rantaan lännempänä ja rakensi talon. Mutta kun hän keväällä kynti maata, eikä ollut muuta kuin yksi härkä, niin täytyi orjain vetää auraa. Siitä he suuttuivat niin, että tappoivat sen ainoankin härän, väittäen sitten karhun

sen kaataneen. Kun Hjörleif miehineen hajautui tuntureille karhua etsimään, niin orjat joukolla tappoivat hänet ja hänen miehensä yksitellen, ottivat naiset ja tavarat, kuormasivat ne alukseen ja purjehtivat pienille saarille, jotka häämöttivät kauempana meressä. Kun Ingolf sai sen kuulla, niin hän sanoi: »Kehno kohtalo tuli tässä urhon osaksi, kun orjista tuli hänen surmansa. Hyvin sen näen, että niin käy jokaiselle, joka ei tahdo uhrata.» Kun ruumis oli kumpuun haudattu, niin Ingolf kokosi miehensä ja purjehti saarille, surmasi kaikki orjat ja pelasti naiset takaisin maihin. Mutta saarta siitä pitäen sanotaan Vestmannasaariksi, »Lännen miesten saariksi», koska ne, jotka siellä surmattiin, olivat Irlannista kotoisin.

Seuraavana kevänä Ingolf lähetti orjansa etsimään patsaitaan. Ne olivat ajautuneet maihin Faxavuonon kaakkoiskolkkaan. Sinne hän purjehti väkineen, tavaroineen ja rakensi talon. Paikka nimitettiin Reykjavikiksi, »savun lahdeksi», koska lähellä oli höyryäviä kuumia lähteitä. Ingolf otti omakseen kaiken maan niillä seuduilla, alueen yhtä laajan kuin kihlakunnan. Siitä hän antoi maata omille vapaille miehilleen ja muutamille orjilleenkin, jotka samalla saivat vapauden. Siitä vielä saivat maata toisetkin, osasta suurusukuisetkin miehet, joita myöhemmin saapui Islantiin. Ingolf ja hänen jälkeläisensä olivat koko alueen päällikköinä, he ylläpitivät rauhaa ja toimittivat yhteisen jumalanpalveluksen.

Kun näin ensimmäiset siirtolaiset olivat saaneet Islannissa pysyvän jalansijan, niin alkoi saapua paljon toisia heidän jälkeensä. Ensinnä asutettiin länsiranta, sitten pohjois- ja eteläranta ja viimeksi itäranta. Maan ottoa kesti noin 60 vuotta. Maanottokirjassa mainitaan yli 3,000 maanottomiestä. Maata otettiin rannikolta ja laaksoista, jotka vuonoista nousivat sisämaahan, mutta sisämaa itse jäi aivan autioksi. Maanottokirjassa on kaikista näistä vaiheista laajat värikkäät kertomuk-

set. Se on arvokas historiallinen lähde, sillä ei ole mitään muuta yhtä seikkaperäistä teosta niin vanhoilta ajoilta, jossa laajan maan asutus ensi alusta saakka kerrottaisiin.

Ingolf ja Hjörleif olivat lähteneet kotimaastaan, kun eivät voineet pitää puoliaan mahtavaa jaarlia vastaan. Sama syy sai seuraavana aikana vielä paljon useamman Norjasta lähtemään. Kun nimittäin Harald Kaunotukka v. 872 oli Hafursvuonossa saamansa suuren voiton kautta tuhonnut ne monet pienet päällikkökunnat, joita Norjassa oli eri osissa maata, ja yhdistänyt koko maan oman valtansa alle ja julistanut kaikki veron alaisiksi, niin herätti tämä toisiin tapoihin tottuneitten talonpoikain kesken suurta tyytymättömyyttä. Miehet, jotka siihen saakka olivat itsenäisesti hallinneet alustansa ja itse lakia laatineet, eivät mielestään voineet tyytyä niin suureen vapauden rajotukseen. Toisia lähti viikinkiretkille Englantiin, Irlantiin, Ranskaan ja Brittein pienemmille saarille, josta he eivät enää palanneet takaisin, suurin osa Islantiin. Maanottokirjassa mainitaan tuhkatieheään, että se tai se viikinki oli Islantiin tullut, koska hän oli taistellut kuningas Haraldia vastaan Hafursvuonossa, taikka koska hän muutoin oli kuninkaan kanssa riitaantunut ja joutunut hänen vainonsa alaiseksi. Siten tuli, monen muun suvun mukana, Islantiin Ketil Flatnesin pojan suku, josta Islannille sitten syntyi monta kuulua miestä.

Kuningas oli lähettänyt Ketilin Orkney-saarille anastamaan niitä, koska sinne oli paennut paljon norjalaisia viikkejä, jotka eivät tyytyneet hänen ylivaltaansa. Ketilillä oli mukanaan melkoinen laivasto ja sotajoukko. Hän lähti matkaan kaikkine poikineen, yhtä, Bjarnea, lukuunottamatta. Tämä jäi Norjaan hoitamaan hänen tiluksiaan. Ketil saikin Orkney-saaret valtaansa, mutta piti ne omanaan, maksamatta niistä kuninkaalle veroa. Kuningas silloin anasti kaiken hä-

nen omaisuutensa Norjassa ja tuomitsi Bjarnen henkipatoksi. Bjarne sai Thorolf Mostrarskägge nimisen miehen luona tyysijan, mutta kuultuaan tämän, kuningas tuomitsi Thorolfinkin henkipatoksi. Tämä päätti silloin muuttaa maasta pois. Ensinnä hän uhrasi rakkaimmalle jumalalleen, Thorille, ja kaikki merkit viittasivat siihen, että hänen tuli lähteä Islantiin. Sinne hän sen vuoksi purjehti suurella vainolaivallaan, mukanaan perhe ja orjat, tavarat ja kaikki helmolaiset ja ystävät, ketä vain halutti lähteä matkaan. Tämä tapahtui kymmenen vuotta sen jälkeen kun Ingolf oli lähtenyt. Samoin kuin Ingolf Thorolfkin heitti mereen patsaansa. Yhteen niistä oli Thorin kuva piirretty, ja Thorolfin miesten mielestä näytti siltä, että se mereen tultuaan lähti uimaan nopeammin kuin olisi luullut. Se ui Faxavuonosta Snaefellesnesin ympäri suureen Breidivuonoon, ja tämän rannalle Thorolf siis asettui. »Hän kiersi valkealla koko maanottonsa», sanotaan Maanottokirjassa. Tämä tapahtui joko siten, että maan ottaja viritti valkean kahden mereen laskevan joen suuhun, jolloin koko niitten välillä oleva alue oli hänen omaisuuttaan, taikka kiersi hän niin paljon maata, kuin yhdessä päivässä ennätti, ja teki kaikille mäille tulen, niin että ne näkyivät tulesta tuleen. Kaikki maa, jonka maan ottaja siten oli piirittänyt, oli hänen omaisuuttaan. Väelleen Thorolf rakensi monta taloa ja itselleen muita suuremman, joka sai nimekseen Hov, koska hän sen viereen rakensi suuren jumalanhuoneen, »hovin». Tämä rakennettiin Norjasta tuodun vanhan Thorin huoneen rakennusaineista. Jumalanhuone oli suuri ja siinä oli monta ovea. Sinne vietiin patsaat. Sisimpänä oli ikäänkuin kuoro, jossa uhrialttarin paikka oli. Sen alle oli tuotu Norjasta maata, vanhan hyljätyn alttarin alta. Alttarilla oli umpinainen rengas, joka painoi kaksi äyriä, ja sillä vannottiin kaikki valat. Päällikkö eli »gode» kantoi sitä käsivarressaan kaikissa kansankokouksissa. Alttarilla pi-



deittiin niinkään verimaljaa ja luutaa, jolla uhrieläinten — tai ihmisten — verta pirskotettiin piirissä seisoville jumalankuville. Kaikki kihlakunnan talonpojat olivat velvolliset maksamaan jumalanhuoneeseen päällikön vaatimuksen mukaan, mutta itse hänen tuli sitä ylläpitää. Päällikkö oli siis samalla sekä kihlakuntansa ylimmäinen käskynhaltija että pappi, ja siitä syystä häntä nimitettiin »godeksi». Hän oli kihlakunnan vuosikäräjissä päämiehenä. Vielä siihen aikaan, jolloin maanottokirja muistoon kirjoitettiin, siis kristinuskon jo oltua satoja vuosia Islannissa vallalla, oli Thorsnesissä käräjäpaikalla »Thorin kivi», jolla ennen uhrattaviksi tuomittujen miesten selkää murrettiin, ja aivan vieressä oli piirissä kiviä, joilla ratkaistiin, keitä oli uhrattava. Thorolfista tuli suuren ja kuulun suvun kantaisä.

Bjarne Ketilipoika oli paennut Orkney-saarille, jossa hänen isänsä oli kuollut, mutta muu suku kohonnut suureen arvoon. Yksi hänen veljistään oli siellä suuren maan omistajana, yksi sisar naimisissa mahtavan gotlantilaisen soturin kanssa, toinen tytär, Öd Rikas, Irlannin norjalaisen kuninkaan Olavi Valkoisen kanssa. Tämä kuningas oli taistelussa kaatunut, mutta hänen ja Ödin poika, Thorstein Punainen, oli laskenut valtansa alle Skotlannin koko pohjois-osan. Koko tämä heimo-kunta myöhemmin kokoontui Islantiin.

Ensinnä lähti sinne Bjarne, sillä pakanana hän ei voinut sietää sitä, että hänen sukulaisensa olivat ruvenneet kristityiksi. Hän tuli vanhan ystävänsä Thorolf Mostrarskäggen luo ja sai häneltä maata. Sitten tuli hänen lankonsa, gotlantilainen Helge Laiha, joka tulella kiersi itselleen maata pohjoisrannalla. Paljon miehiä otti häneltä maata ja pian tuli koko Eyja-vuono taajaan asutuksi. Helge Bjola, Bjarnen veli, sai maata Ingolfilta. Viimeisenä tuli Öd Rikas, kun hänen poikansa Thorstein Punainen oli kaatunut taistelussa skotlantilaisia vastaan.

Thorsteinilla oli kuusi tyttärtä ja yksi pieni poika, jotka äidinkin kuoltua jäivät aivan orvoiksi. Kun Skotlannissa alkoi olla turvatonta, niin isoäiti Öd otti kaikki lapsenlapsensa ja orjansa ja sitä paitsi 20 vapaata miestä kerallaan ja purjehti Islantiin. Ensinnä hän poikkesi veljensä Helgen luo, Reykjavikin alueelle. Tämä lausui hänet tervetulleeksi puolen väkensä keralla. Mutta se oli Ödin mielestä kitsastellen tarjottu ja hän sanoi, ettei Helgestä koskaan tulisi mahtimiestä. Vaikka Öd haaksirikon kärsittyään oli vaikeassa asemassa, niin lähti hän kuitenkin pohjemmaksi ja saapui Bjarnen luo Breidivuonoon. Bjarne kävi sisartaan vastaan koko väkensä keralla ja lausui hänet kaiken väkensä keralla tervetulleeksi, ja tämä kutsumus Ödiä miellytti. Öd sitten etsi maata Hvamsvuonosta, joka on Breidivuonon haaravuono, kiersi kaikki sen puolen laaksot itselleen ja väelleen ja rakensi Hvamin talon. Sitten hän jakoi seuramiehilleen maata. Toiset niistä joutuivat hänen lapsenlapsiensa kanssa naimisiin, ja monta suurta sukua sen kautta perustettiin.

Kun Öd oli elänyt sangen vanhaksi ja hänen pojanpoikansa Olavi Fellan kasvanut täydeksi mieheksi, niin isoäiti hänen puolestaan kosi erästä rikasta impeä ja kutsui Hvamiin häihin kaikki sukulaisensa ja monta muuta rikasta ja arvokasta miestä. Siitä karttui suuri joukko, sillä Islannissa oli silloin jo paljon asukkaita. Hääpäivänä Öd heikkoudestaan huolimatta otti kaikki vieraat vastaan ja saattoi heidät pitopirttiin, joka oli niin komeaksi koristettu, että kaikki sitä ihmettelivät. Kun kaikki olivat istuneet, niin Öd nousi ja sanoi: »Veljeni Bjarnen ja Helgen ja muut heimolaiset ja ystävät kutsun tässä todistamaan, että annan tämän talon ja kaiken sen irtaimiston pojanpojalleni Olaville.» Sitten hän lähti huoneesta pois, pyytäen heitä kaikkia juomaan ja pitämään iloa. Ödin sanotaan olleen kookkaan ja ryhdikkään, ja kun hän reippain askelin astui

huoneen poikki, niin vieraat toisilleen kuiskasivat, että hän yhä vieläkin oli merkillisen arvokas nainen. Mutta kun Olavi Feilan seuraavana päivänä meni isoäitinsä makuuhuoneeseen, niin näki hän Ödin kuolleena, vuoteessaan istuvana. Viimeiseen saakka Öd siten säilytti arvokkuutensa.

Melkein kaikki maanottomiehet olivat norjalaisia. Ainoastaan kymmenkunta oli ruotsalaisia, Helge Laiha niistä huomattavin. Tanskalaisia oli yksi ainoa. Mutta useat maanottomiehet kuitenkin kuuluivat sukuihin, jotka näyttävät aikoinaan muuttaneen Norjaan Ruotsista ja Tanskasta. Ne nimittäin johtivat heimoutensa näitten maitten vanhoista kuninkaista, sekä Ynglingeistä, että Skjöldungeista. Varsinkin Ragnar Lodbrokista polveutui monta sukua. Tämä vanha kuninkaallinen sukujuuri se vaikutti, että Skandinavian vanhat kuningassadut Islannissa säilyivät muistossa, kunnes tulivat kirjotetuiksi.

Näin tapahtui pääpiirtein kertoen Islannin asutus. Maa oli riittävän laaja, kalastus, linnustus tuottava, laitumet hyvät ja siirtolaisten toimeentulo sen vuoksi verraten helppo. Lisäksi he epäilemättä toivat mukanaan kotimaastaan melkoisia omaisuuksia, irtaimistoa, orjia, karjaa, vaatteita, kultaa ja hopeaa. Ja uutta keräsivät ensimmäisinä vuosisatoina saaren nuoret soturit, jotka säännöllisesti jatkoivat viikinkiretkiään ja sitten taistelivat palkkasotilaina, niin kauan kun ehdot olivat suotuisat. Mahtavimmat maanottomiehet hallitsivat kihlakuntiaan päällikköinä, heidän alaisiaan olivat muut maanottomiehet kukin alueessaan. Olot järjestyivät kaikin puolin samalle pakanalliselle kannalle kuin kotimaassa Norjassa ennen kuningasvallan perustamista ja kristinuskon tuloa. Mutta siitä huolimatta oli Islanti kuitenkin itsenäisyytensäkin ajalla melkoisessa määrin riippuvainen kotimaastaan Norjasta. Sen kanssa sen vuoksi ylläpidettiin vilkasta yhdysliikettä ja sieltä saari myöhemmin sai sekä kristinuskon että kuningasvallan.

Päällikön eli goden arvo ei kihlakunnassa ollut valittava, vaan perinnöllinen. Päällikkö ei suinkaan ollut vapaitten kihlakunnan miesten käskynhaltija, vaan ainoastaan heidän johtajansa. Hänen tehtävänsä oli toimittaa jumalanpalvelus jumalanhuoneessa, ylläpitää kihlakunnan rauhaa ja sitä paitsi vielä tarpeen tullen olla kihlakunnan miehille apuna neuvoiltaan ja voimallaan. Jos hän omin voimin saattoi kurittaa rauhanhäiritsijää, niin hän sen teki. Elleivät hänen voimansa riittäneet, niin olivat kihlakunnan miehet velvolliset häntä auttamaan.

Olojen kehittyessä ja asutuksen vahvistuessa eivät kihlakuntien rauhan rikkojat enää olleet yksityisiä, vaan seudut nousivat tuon tuostakin aseihin naapuriseutuja, laaksot laaksoja vastaan. Toisinaan taas joutuivat kihlakunnan miehet riitoihin omien päälliköittensä kanssa ja etsivät naapurikihlakunnasta apua, vielä useammin taistelivat päälliköt päälliköitä vastaan. Monta satua on näistä ainaisista melskeistä säilynyt. Ne ovat kaikki erinomaisen kuvaavia oloille, jotka tässä omi-tuisessa vanhanaikaisessa viikinkiyhteiskunnassa vallitsivat. Islannissa vallitsi verikosto, ja se se varsinkin vaikutti, ettei vainoista tahtonut koskaan loppua tulla, kun ne jonkun mah-tavan miehen surman kautta olivat alkuun päässeet.

Riitoja ei kuitenkaan likimainkaan aina ratkaistu asevoimalla, vaan paljon useammin kärjäjäynnillä, ja miestapotkin, jotka olivat milt'eipä tavallisin rikos, voitiin sakoilla sovittaa. Kun siis päälliköt joutuivat päälliköitä vastaan, eikä ollut maassa mitään ylipäällikköä, jonka ratkaistavaksi semmoiset asiat voitiin antaa, niin kävi yhteisten maankärjäjän tarve tuntuvaksi. Aluksi syntyi eri osiin saarta maakuntakärjäjiä, joissa monet saman puolen kihlakunnat olivat edustettuina. Käräjissä tuomitsivat päälliköt vapaitten talonpoikain avulla. Mutta ensimmäiseksi käräjissä aina koetettiin saada

riitapuolien välillä aikaan sopimus. Ellei se onnistunut, niin langetettiin tuomio. Mutta oikeus ei pitänyt huolta tuomion täytäntöön panemisesta, vaan sen tuli asianomaisen itse tehdä hyvien ystäviensä ja suojelijainsa avulla — jos hänellä niitä oli. Näissä kevätkäräjissä — ne kaikki pidettiin keväällä — ratkaistiin suuri osa asioita, mutta niistä vedottiin usein koko saaren käräjiin, altingiin, jotka jo sangen varhain tulisivat ylimmäksi oikeuspaikaksi. Altingin perustamisesta kerrotaan seuraavaa:

Kun Islanti jo oli laajalta asutettu, niin lähti itärannalta Ulvljot niminen maanottomies Norjaan tutkimaan sikäläistä lakia, koska Islannin eri osissa asioita ratkaistiin eri sääntöjen mukaan. Oleskeltuaan Norjassa kolme vuotta erään taitavan laintuntijan luona Ulvljot palasi Islantiin. Sitten hän lähetti kasvattiveljensä etsimään sopivaa paikkaa yhteisille käräjille. Semmoinen paikka löytyi Thingvallavatnin lakeudelta, Reykjavikin itäpuolelta, jossa asutuskin oli vanhin. V. 928 kokoon-tui altingi ensi kerran. Ulvljot esitti lakinsa, jotka hyväk-syttiin, ja hän itse valittiin lain haltijaksi eli »lain sanojaksi», ja 20 kesää hän siinä toimessa oli. Mutta laki ei ollut kirjo-tettu, vaan lainsanojan tuli pitää kaikki tarkkaan muistos-saan. Altingia varten verotettiin maassa jokaista vapaata miestä. Käräjäpaikan ympäristössä olevia maita yhdistettiin yhteismaaksi, jolla käräjämiehet saivat maksutta syöttää he-vosiaan. Altingi oli aina pidettävä alkukesästä ja sen määrä oli kestää 14 päivää. Sittemmin käräjät siirtyivät vähän myö-hempään, niin että ne alkoivat heti juhannuksen jälkeen. Altingin päätöisyys vähitellen tarkemmin määriteltiin ja muut käräjät alistettiin sen alaisiksi. Näin tuli koko saaren oikeus-laitos järjestetylle pohjalle, vaikkapa se vielä olikin kaukana siitä, mitä nykyisin oikeudella ymmärretään. Usein sattui itse altingissakin, jonne jokainen käräjään kävijä kokosi niin pal-

jon aseellista puoluekuntaa kuin suinkin, aseellisia yhteentör-mäyksiä ja veri vuoti virtanaan, jos tuomio sattui käymään jonkun mahtavan mieltä vastaan.

Altingissa ei ainoastaan tuomittu, vaan myös laadittiin lakia. Sitä varten saaren kaikki päälliköt — jotka määräsivät tuomaritkin, kukin määrätyn luvun omia miehiään — valit-sivat kihlakuntansa miehistä kukin kaksi ja istuivat lakivuo-rella, jossa oli istuimia kolmessa kehässä sisäkkäin. Keskimäisen kehän istuimilla istuivat päälliköt, heidän apumiehensä taas toinen edessä, toinen takana. Tämä kokous laati lakia ja rat-kaisi muita yhteisiä asioita. Kokouksen esimies oli lainsanoja, joka kaiken kaikkiaan oli Islannin arvokkain mies. Hän istui kehien keskipisteessä ja hänen puoleensa kääntyivät kaikki puhuessaan. Kun tässä »lakioikeudessa» äänestettiin, niin tuli jokaisen läsnäolijan vanna, että hän äänestäisi sen mukaan, kun hänestä oikeus näytti olevan.

Islannin valtiolaitos oli siis vapaus-ajalla kokonaan ylimys-valtaa. Päälliköt eli godet, jotka saattoivat arvonsa myydä taikka muutoin luovuttaa toisiinkin sukuihin, jos itse hyväksi näkivät, kysymättä kihlakunnan miesten mieltä, nimittivät sekä tuomarit että lainlaatijat ja uudet päällikötkin, milloin näitten lukua lisättiin. Mutta toiselta puolelta oli sekä päälli-köitten että käräjien valta hyvin rajotettu ja vapaitten talon-poikain oikeus itse hallita ja vallita omia talojaan ja alusta-laisiaan niin laaja kuin suinkin. Saarella toisin sanoen oli yh-teinen järjestetty oikeuslaitos, mutta toimeen panevaa ja hal-litsevaa mahtia ei ollut.

Altingista muodostui Islannin yhteiskuntaelämän kes-kus Keskiajalla. Joka vuosi kokoonnuttiin sinne saaren eri osista. Samalla kun käräjissä tuomittiin ja säädettiin uusia lakeja, tehtiin siellä myös kauppoja, kihlattiin nuorisoa ja sovittiin kaikenlaisista muista yksityisistä asioista.

Käräjäpaikka oli Thingvallavatnin pohjoisella rannalla. Siellä lähti järvestä laavalakeus maan sisään, kohti ammoin sammunutta Skjaldbreid nimistä tulivuorta. Paljon ennen kun ensimmäiset siirtolaiset tulivat Islantiin, oli mainitusta tulivuoresta valunut suunnattomia laavavirtoja, jotka olivat tasoittaneet laakson jotenkin leveäksi laavalakeudeksi. Mutta laavan jäähtyessä ja alla olevan maan vajotessa oli laavalakeuteen halkeillut syviä kuruja, varsinkin laakson molemmille reunoille. Läntisellä puolella oli Almannakuru, itäisellä puolella Korppikuru, joista edellinen on osasta 40 metriä syvä, äkkijyrkin seinin. Näitten kurujen välissä oli käräjäpaikka, lähellä järven rantaa ja Almannakurun reunaan. Ainoastaan yhdestä kohdasta voitiin lännestä päin laskeutua kurun pohjaan, jonka seinään oli sitä varten hakattu portaat. Pohjaa pitkin kuljettiin sitten kurun yläpään saakka, ennenkun voitiin nousta käräjäpaikalle kapeaa polkua, jota oli hyvin helppo puolustaa. Käräjälakealla kasvoi ruohoa ja matalaa pensaikkoa. Lakimäen läheisyyteen oli pienen puron rannoille rakennettu käräjämiehiä varten aittoja, jotka suurimman osan vuotta olivat tyhjinä. Itse lakimäki oli laavalohko, joka oli jäänyt ympäristöään korkeammalle sen kautta, että maa oli sen ympäriltä vajonnut. Sitä kiersivät monen sylen levyiset syvät halkeamat, jotka osaksi olivat vettä täynnään. Lakimäki oli siis kuin luonnon linnotus, johon päästiin ainoastaan yhdeltä puolelta kapeata syrjää pitkin.

Käräjäaikana näköala lakimäeltä epäilemättä oli erittäin vilkas ja kaunis. Yli mustien rotkojen, yli laavalakeuden, nurmikoiden ja pensaikoiden näkyivät lännessä ja idässä molempien suurien kurujen mustat seinämät ja niitten takaa etäämpää harmaat tunturit. Kauempana pohjoisessa kumpusi taivaalle leveä, kilven kaltainen Skjaldbreid, hohtava lumilakki laellaan. Lännessä ja etelässä katse käsitti Thingvallan lakean,

jolla puro kierteli. Käräjämiesten aittain luona naiset aska-roivat ja näyttelivät pukujaan, ja etäämpänä kimalsi järven aava kirkas pinta. Ja koko maiseman ylitse kaareili korkea taivas, usein pilvisenä, mutta toisinaan selkeänäkin ja sinisenä, ja milloin se oli selkeänä, silloin sydänkesän aurinko valoi maisemalle loistettaan vuorokauden umpeensa, pariaksi lyhyeksi hetkeksi vain sukeltaakseen taivaanrannan alle. Se oli käräjähuone, jossa tungos ei haitannut, vaikka kansaa olisi ollut enemmänkin koolla. Ja yhtä suurisuuntaista kuin oli luonto, oli se kansakin, joka tällä paikalla kokoontui.

Nykyisin on Thingvallan lakeus autio ja tyhjä. Se paikka, jossa niin monta viekasta ja vihaista sanaa vaihdettiin, jossa myös lausuttiin niin monta viisasta ja miehuullista mielihetkeä, jossa kahtena valoisena kesäviikkona naiset koreilivat upeissa värikkäissä puvuissaan ja urhot heidän kunniaukseen sommittelivat taidokkaita lemmentauluja, jossa monta kertaa miekat kalskahtivat ja keihään kärjet säkenöivät, se on nykyisin tyhjä, kolkko ja surumielisen yksinäinen. Mutta henkensä tuo kansa, joka siellä piti kokouksiaan, valoi satuihinsa. Niitä ihailaan vielä silloinkin, kun ehkä uusi maanjäristys on käräjäkentän rikkonut ja mullistanut koko seudun tunteuttomaksi.

Islannissa lienee vapaudenajan ensimmäisinä vuosisatoina asunut noin 50,000 henkeä. Karjanhoito oli pääelinkeino. Uudisasukkaat piankin saivat kokea, ettei minkäänlainen viljan viljelys kunnolla menestynyt heidän uudessa kotimaassaan. Sen vuoksi he eivät voineetkaan siellä päästä kokonaan riippumattomaan asemaan, vaikka maa oli niin syrjässä ja kaukana meren keskellä. Vilja oli tuotava Norjasta taikka Brittein saarilta. Karjanhoito kävi piankin pääelinkeinoksi ja sen ohella kalastus ja lintujen pyynti. Meri antoi runsaita antimiaan niin paljon kun niille suinkin oli käytäntöä.

Mutta vanha aseammattikin oli yhä vielä tärkeä tulolähde, varsinkin niinkauan kun maa pysyi pakanallisena. Osasta käytiin vanhaan tapaan viikinkiretkillä. Niitten tauotua Islannin nuoriso, ylimysten pojat seurajoukkoinen, palvelivat Skandinavian ruhtinaitten hoveissa asemiehinä, taikka Brittein pohjoisilla rannikkosaarilla norjalaisia jaarleja, niinkauan kun nämä pysyivät siellä voimassa. Toiset retkeilivät vielä paljon edemmäksi. Konstantinopolin, »Miklagardin» palkatussa varjaajijoukossa oli mukana paljon islantilaisiakin, niinkuin saduissa tiheään mainitaan.

Näitten ulkomaisten yhteyksien kautta pysyi vanha sotainen henki kauan yllä ja sen keralla Islannin nuoriso säilytti vanhan ylimyksellisen henkensä paljon kauemmin kuin Norjassa, jossa talonpoika kuningasvallan voimaan päästyä jäi maan raatajaksi. Se henki kuvastuu Islannin runoudestakin. Islannin kuuluisimmista sankareista monet samalla olivat eteviä runoseppiä, jotka Norjan ja Ruotsin mahtavien hoveissa kilvan sepittivät ylistysrunoja, »draapoja», ja niitä lauloivat. Tämä vanha runous, ehkä Skotlannista ja Irlannista saatujen vaikutuksien mukaan, kehittyi erinomaisen hiotuksi muoto-runoudeksi, joka tavallaan oli paljon myöhemmän trubadurirunouden edelläkävijä. Samalla kun näistä taiderunoista hehkuu entinen miehuullinen taisteluinto, samalla niistä henkii romanttinen rakkauspiirre, jonka tunteen syvyys on välittömämpi kuin provençalalaisen ritarirunouden. Runous, vanhempi eepillinen ja tämä jonkun verran uudempi taiderunous, onkin paras omaisuus, mitä vanhalla Islannilla oli. Sen kautta on Pohjolan entisyys tullut jälkimaailmalle tunnetuksi. Mutta se on sisällisenkin arvonsa puolesta perintö, jonka vertoja rikkauten ja jalouden puolesta ei ainoakaan toinen germaninen kansa ole säilyttänyt aikaisemmilta ajoiltaan.

Islannin ensimmäisten uudisasukkaitten joukossa oli jo

kristittyjäkin. Muun muassa oli Öd Rikas kristitty. Hän ei antanut itseään kumpuun panna, kuten pakanallinen tapa oli; hänet haudattiin merenrannalle. Mutta hänen kerallaan tulleet asemiehet kääntyivät Islannissa jälleen pakanoiksi, ja aina vuoden 1000 vaiheille saakka oli pakanaus saarella vahva ja ehyt. Mutta pakanainkin joukossa oli kuitenkin semmoisia, jotka olivat epäjumaluskon rumista puolista vapaat ja omistivat puhtaan ja inhimillisen elämäntavotuksen. Semmoisia esimerkkejä saagoissa mainitaan useitakin. Ja paljoa ennen kuin kukaan vielä rupesi kristinuskoo Islannissa varta vasten levittämään, oli siellä täällä joku mahtavakin kristitty. Semmoinen oli Thorleiv Kristitty, joka eli kymmenennen vuosisadan jälkipuoliskolla ja kieltäytyi veroa maksamasta pakanalliseen jumalhoviin. Häntä siitä huolimatta suvaittiin, ja vaikka joku mahtava yksityisestä vihasta koettikin yllyttää maamiehiään häntä vastaan, niin raukesi asia kuitenkin silleen, koska Thorleiv tunnettiin vierasvaraiseksi ja kaikin puolin kunnon mieheksi. Vaikka pakanaus olikin syvälle juurtunut ja vallitseva, niin ei kuitenkaan vainottu kristityitä heidän uskonsa vuoksi muuta kuin erinäisissä tapauksissa.

Ensimmäinen, joka saarnasi Islannissa kristinuskoo, oli Thorvald Vidförlé, joka oli aikanaan pelastanut Tanskan kuninkaan Sven Kaksiparran, tämän nuorena käydessä Skotlannissa ryöstöretkellä. Thorvaldin oli Saksassa kastanut Fridrek niminen piispa, ja tämän keralla hän sitten lähti Islantiin levittämään kristinuskoo sinnekin. Thorvald ja Fridrek lähtivät asumaan Thorvaldin isän Kodranin luo, joka asui pohjoisrannalla, saarnasivat siellä talven kristinuskoo ja saivatkin joitakuita kääntymään. Kodrankin suostui kasteeseen. Kun hän näki Fridrekin ja Thorvaldin äsken kääntyneitten keralla viettävän juhallista messua, kun hän kuuli kellojen soiton, tunsu pyhän savusteen hajun ja näki piispan komeassa

puvussa ja hänen apulaistensa valkoiset vaatteet, koko huoneen loistavan ihanasti vahakynttiläin valossa, niin hän siihen mieltä. Hän lähti poikansa Thorvaldin puheille ja sanoi, että hänen mielestään oli vanhain jumalain ja tämän jumalan välillä se ero, että Thorvaldin jumala iloitsi valosta, jota vastoin vanhat jumalat valoa kammosivat. Piispan hän käsitti Thorvaldin »tietäjäksi», joka hänelle ilmotti kaikki, mitä Thorvald jumalastaan julisti. Kodranilla oli itsellään oma tietäjänsä, joka oli hänelle ollut suureksi avuksi, varottanut häntä tulevista tapauksista, vartioinut hänen karjaansa, ja muistuttanut hänelle kaikkea, mitä hänen piti tehdä tai sallia. Tämä tietäjä asui talon vieressä suuressa kivessä. Thorvald siis isältään kysyi, suostuisiko tämä kristinuskoon, jos kristitty jumala voisi tämän pakanallisen tietäjän karkottaa ja siten osottaa olevansa voimallisempi. Siihen vanhus suostui. Piispa Fridrek silloin vihki vettä, meni sen keralla kiven luo ja kaatoi sitä kiven päälle. Seuraavana yönä tuli tietäjä unessa Kodranin luo tyytymättömän näköisenä ja ikäänkuin pelosta vapisten ja valitti sitä, että Kodran piti luonaan näitä miehiä, »jotka olivat kaataneet kiehuvaa vettä hänen (tietäjän) talonsa päälle, niin että hänen lapsensa polttavista pisaroista kärsivät suurta tuskaa». Seuraavana päivänä piispa uudelleen valoi kiville vihkivettä ja yöllä juonikas piru jälleen ilmestyi Kodranille näyttäen vielä entistäkin huonommalta, hänellä kun oli päällään vain keho nahkahame. Jälleen hän pyysi Kodrania, että tämä kaikin mokomin karkottaisi muukalaiset. Kolmantena yönä tietäjä tuli unessa valittamaan, että piispa oli polttanut koko hänen talonsa, hävittänyt hänen vaatteensa ja omaisuutensa, jonka vuoksi hänen täytyi lähteä matkoihinsa. Mutta katsokoon Kodran nyt, tokko kukaan muu voi hänen omaisuuttaan vartioida yhtä hyvin kuin hän oli vartioinut. Kodran vastasi, että koska vanha jumala oli osottanut itsensä heikom-

maksi, niin oli oikeus ja kohtuus, että hän sen hylkäsi ja rupesi voimallisempaa palvelemaan. Ja sitten he erosivat vihassa ja Kodran koko huonekuntansa kanssa antoi kastaa itsensä.

Mutta Thorvaldin veli Orm oli piintynyt pakana ja koetti estää muitakaan suostumasta uuteen uskoon. Thorvald ja Fridrek silloin lähtivät naapurilaaksoon, josta he neljä vuotta levittivät kristinuskoa eri osiin saarta. Kun he erään kerran olivat pidoissa, niin tuli pitotaloon kaksi pahamaineista »berserkkiä», raivotappelijaa, jotka molemmat olivat innokkaita pakanoita. He haastoivat Fridrekiä tekemään samanlaisia ihmetöitä kuin he osasivat, kulkemaan paljain jaloin tulen kautta ja kaatumaan aseille telaamatta itseään. Fridrek suostui koetukseen. Juomapirttiin sytytettiin kolme suurta roviota. Piispa täydessä juhlapuvussa kävi ja pirskontti vihkivettä kolmannelle rovioista. Berserkit hyökkäsivät esiin paljain miekoin, kiljuen ja purren kilpensä reunaa. He hyppäsivät ehjin nahoin molempien ensimmäisten rovioiden kautta, mutta kun he tulivat kolmannelle, niin he putosivat tuleen ja joko paikalla saivat surmansa, taikka polttivat itsensä pahasti. Piispa sen jälkeen käski hakata heiltä pään poikki.

Pohjoisrannalla monet mahtavatkin miehet muuttivat uskoaan, mutta siitä oli seurauksena, että pakanat vihdoinkin alkoivat nousta kristittyjä vastaan, varsinkin kun eräs päällikkö oli rakentanut talonsa viereen kirkon. Eräänä kesänä Thorvald oli niin rohkea, että hän altingissa saarnasi kristinuskoa. Mutta pakanat vastustivat häntä jäykästi ja eräs heistä teki kristityistä seuraavan pilkkalaulun:

»Yhdeksän lasta  
Piispa sai.  
Niiden kaikkein  
On Thorvald isä.»

Thorvaldin viikinkiveri kiehahti ja hän tappoi molemmat runosepät, josta piispa häntä ankarasti nuhteli. Mutta länsimaalla pakanat siitä suuttuivat Thorvaldiin ja hänen piispaansa niin ankarasti, että tuomitsivat molemmat käräjissään henkipatoiksi ja lähtivät suurella joukolla heitä surmaamaan. Näinä surman välttääkseen molemmat pakenivat Norjaan, eikä Thorvald sen koommin tullut Islantiin.

Sen jälkeen koetti Stefner Thorgilinpoika levittää Islannissa kristinuskoa. Hän saapui sinne kuningas Olavi Tryggvenpojan kehotuksesta, alkoi levittää oppia väkivallalla, repiä hoveja ja murtaa epäjumalankuvia. Mutta siitä pakanat kovasti suuttuivat. Stefneriä vainottiin ja altingissä hyväksyttiin semmoinen laki, että jokaisen oli velvollisuus haastaa kristityt sukulaisensa oikeuteen jumalain pilkkaamisesta. Stefner silloin v. 997 kiiruumman kautta pakeni Norjaan.

Norjassa eli siihen aikaan Thangbrand niminen pappi, joka oli sotainen ja väkivaltainen mies. Kuningas oli ottanut hänet huonekuntansa papiksi, mutta kun Thangbrand sillä varjolla, että hän muka levitti kristinuskoa pakanain joukkoon, alinomaan kävikin viikinkiretkillä ja hävitti omaa maata kaikkialla, missä kristinuskoa vastustettiin, niin kuningas suuttui ja päätti karkottaa hänet. Thangbrand pyysi, että hän mieluummin saisi suoritettavakseen jonkun vaarallisen tehtävän, ja kuningas lähetti hänet kastamaan Islantia. Thangbrand purjehti sinne samana kesänä, jona Stefner karkotettiin, ja itärannalla Hall niminen mahtava päällikkö, jolle hänellä oli Olavi kuninkaalta kirje, otti hänet suojelukseensa. Thangbrand pystytti telttansa Hallin maalle ja Hall tuli usein hänen kanssaan keskustelemaan uskon asioista. Kun Hall kuuli enkeleistä ja muista uskonkappaleista ja varsinkin mahtavasta arkkienkelistä Miikailista, joka miekallaan surmasi lohikäärmeen, ja kun hän näki kristittyjen jumalanpalveluk-

sen, laulun, suitsutuksen ja palavat kynttilät, niin se häntä miellytti ja seuraavana pääsiäisenä hän koko huonekuntansa keralla suostui kasteeseen. Puroa, jossa hänet kastettiin, siitä



Hvítan Gullfoss, koski etelärannalla.

pitäen sanottiin »Pesupuroksi». Kesällä Hall lähti altingiin ja hänen esimerkinsä sai monet muutkin mahtavat talonpojat ottamaan vastaan kasteen. Mutta pakanatkin olivat jäykät ja palkkasivat erään noidan »vajottamaan maan» Thangbrandin

alta. Tämä tapahtuikin, sillä kun Thangbrand kerran oli matkalla, niin hänen hevosensa äkkiä vajosi. Mutta Thangbrand pelastui ja jäi seisomaan suuren kuilun partaalle. Altingin päätyttyä Thangbrand matkusti pohjoismaalle ja kastoi sieläkin paljon kansaa. Kaksi vuotta hän kulki pitkin maata, mutta menetteli usein väkivalloin. Hän ei surmannut ainoastaan berserkejä — hänestä kerrotaan samat jutut kuin Fridrekistäkin — vaan muitakin, jotka olivat häntä pilkkalauluilla loukanneet, taikka jotka eivät suostuneet häntä matkalla kestitemään. Parin vuoden kuluttua hänen sen vuoksi täytyi palata Norjaan.

Kristittyjen ja pakanain välillä syntyi tämän jälkeen paljon rettelöitä. Kun eräs Hjalte niminen mies oli itse lakivuorella tehnyt pakanallisista jumalista pilkkalaulun ja sanonut Freijaa varkaan näköiseksi, niin hänet tuomittiin maanpakoon jumalanpilkaamisesta. Hän purjehti Norjaan toisen vainotun kristityn miehen, Gissur Hviden kanssa. Olavi kuningas otti heidät hyvin vastaan. Samaan aikaan palasi Thangbrand Islannista ja valitti islantilaisten epäuskoa ja noituutta. Kuningas siitä niin vihastui, että hän aikoi surmauttaa kaikki palveluksessaan olevat nuoret islantilaiset. Mutta Gissur ja Hjalte puhuivat heidän puolestaan ja sanoivat, että kristinusko kyllä saisi Islannissa vallan, mutta ei semmoisten miesten kautta, kuin Thangbrand oli. Islantilaiset eivät voineet sietää hänen väkivaltaisuuttaan ja sitä että hän surmautti ihmisiä, jotka häntä vastustivat. Gissur ja Hjalte lupasivat saattaa kristinuskon Islannissa valtaan, ja sillä ehdolla vangitut islantilaiset päästettiin vapaiksi; mutta heidän täytyi jäädä Norjaan panttivangeiksi, kunnes kuultiin, kuinka Gissurin ja Hjalten yritys onnistuisi.

Gissur ja Hjalte saapuivat keväällä v. 1000 takaisin Islantiin, jossa altingi oli parhaillaan koolla. He kokosivat mel-

kaisen joukon sukulaisia ja tuttavii — molemmat olivat mah-tavaa sukua — ja ratsastivat näitten keralla suljetussa joukossa käräjäpaikalle. He olivat täysissä aseissa ja pakanat niinikään kokoontuivat aseineen. Kaikki viittasi siihen, että asia seuraavana päivänä ratkaistaisiin asevoimalla.

Huomeneksella pappi, jonka kuningas oli antanut Gissurin seuralaiseksi, kristittyjen kanssa vietti messun länsivuolenolaisten aittain luona. Sieltä kaikki joukolla kulkivat lakimäelle, etupäässä seitsemän pappispukuista miestä ja kaksi ristiä sekä suitsutusastiat, joista levisi suitsutusta yli koko lakimäen, sekä myötätuuleen että vastatuuleenkin, niin saaga sanoo. Gissur ja Hjalte esittivät vaatimuksensa, että kaikkien islantilaisten piti kääntyä kristinuskoon. Syntyi suuri hälinä. Kristityt ja pakanat sanoivat rikki lakiyhteyden ja meteli lisääntyi, kun eräs mies juosten saapui kertomaan, että Ölfusissa oli syttynyt maapalo (tulivuorenpurkaus). Pakanat huutivat, että se tietysti oli merkki jumalien vihasta. Mutta Snorre gode, vaikka vielä olikin pakana, sanoi siihen: »Entä mistä jumalat silloin olivat vihoissaan, kun paloi tämä kenttä, jolla nyt seisomme?» Meteli asettui ja kansa poistui lakimäeltä.

Kristityt silloin pyysivät, että Hall rupeisi heille lainsanojaksi. He aikoivat siis perustaa oman valtion. Mutta Hall keksi paremman keinon. Hän meni Thorgeir Thorkelinpojan luo, joka oli koko saaren lainsanoja. Tämä oli pakana. Hall antoi hänelle puolensataa hopeata, jotta hän sanoisi lain, jonka kautta koko Islanti velvotettaisiin suostumaan kasteeseen, kaikki hovit ja jumalankuvat julistettaisiin epäpyhiksi, sekä veriuhrin kiellettäisiin pienemmän henkipattoisuuden uhalla. Mutta siinä oli pulma, miten kaikki saataisiin semmoiseen lakiin suostumaan. Thorgeir lähti aittaansa, rupe- si levolle ja peitti päänsä vuodalla, voidakseen rauhassa ajatella, ja jäi siten miettimään kokonaisen vuorokauden.



Pakanat sillä välin pitivät kokousta ja päättivät uhrata kaksi miestä kustakin neljänneksi (suuremmasta käräjäpiiristä). Gissur ja Hjalte kutsuivat kokoon kaikki kristityt. Hekin olivat sitä mieltä, että oli uhrattava miehiä voitoksi, kaksi kustakin neljänneksestä, mutta ei pahantekijöitä, joita pakanain oli tapana uhrata, vaan kaikkein parhaita miehiä, eikä niitä pitänyt surmata, vaan ne oli pyhitettävä »voitonlahjaksi Herrallemme Jeesukselle Kristukselle»; heidän piti »kuolettua itsessään lihan himot ja ruumiin nautinnot, elää lempeästi, oikeamielisesti ja hiljaisesti maailmassa ja uhrata itsensä Herralle Kristukselle, päästäkseen hänen kanssaan osallisiksi ijäisestä elämästä taivaassa». Gissur ja Hjalte tarjoutuivat itse eteläneljänneksen puolesta, toisia tarjoutui itävuonoista — Hall ja ennen mainittu Thorleiv Kristitty, — toisia pohjoismaasta. Mutta länsirannalta ilmottautui ainoastaan yksi, kunnes Orm Kodranin poika, joka siihen saakka oli ollut pakanoista kiivain, tuli kristittyjen joukkoon ja sanoi, että jos hänen veljensä Thorvald Vidförle olisi sattunut paikalla olemaan, niin ei toista miestä olisi puuttunut. Sen vuoksi hän piti velvollisuutenaan tarjoutua veljensä puolesta.

Thorgeir lainsanoja seuraavana päivänä kutsui kaiken kansan lakimäelle. Kun kaikki olivat koolla, niin hän piti pitkän puheen, osottaen maanmiehilleen, kuinka paha se olisi, ellei tulevaisuudessa enää olisikaan yksi laki, vaan maa riitain kautta hävitettäisiin. Samoin kuin Tanskan ja Norjan kuningas olivat ennen miehiensä vaikutuksesta rauhan tehneet, samoin piti islantilaisten nyt tehdä rauha siten, että kumpikin puolue jonkun verran myöntäisi. »Sillä totta on, että jos revimme kahtia lain, niin revimme samalla kahtia rauhankin.» Hän asetti sanansa niin taitavasti, ettei kumpikaan puolue tiennyt, mimmosen lain hän aikoi sanoa, mutta kaikki lupasivat, että hänen sanansa saisi olla laki. Silloin hän sanoi laiksi,

että kaikkien tuli antaa kastaa itsensä ja pitää kristitty laki. Pakanallisista laeista jäisivät voimaan ne, jotka sallivat asettaa lapsia kuolemaan ja hevoslihan syönnin. »Sillä ne», sanoi Thorgeir, »jotka ovat kiivaimmin vastustaneet kristinuskoa, tuskin käsittäisivät, kuinka se käy yhteen, että kaikki lapset, mitä syntyy, sekä rikkaitten että köyhien, jätettäisiin elämään ja kuitenkin kiellettäisiin ihmisiltä se ravintoaine, joka on kansalle kaikista voimallisim.» Jumalille uhraaminen oli rankaistava henkipattoisuudella, jos se voitiin toteen näyttää, mutta salassa uhraaminen ei sitä vastoin ollut rankaistavaa. Kaikki käräjämiehet suostuivat kasteen velvotukseen ja monet heistä ottivat paikalla kasteenkin ja sitten kansa kastettiin kautta maan. Kun Runolv gode, joka oli innokkaimmin yllyttänyt pakanoita, nyt velvotettiin ja tavan mukaan sai suola suuhunsa muistoksi Vapahtajan sanoista: »Te olette maailman suola», niin sanoi Hjalte: »Opetettiin nyt vanha godekin suola märehtimään.»

Samoin kuin Olavi Tryggvenpoika vaikutti Olavi Pyhäkin kristinuskon juurtumiseen Islannissa, vaikkapa hänellä ei ollutkaan suoranaista valtaa saarella, vaan tämä edelleenkin täydelleen säilytti itsenäisyytensä. Olavi Pyhä muun muassa antoi hirsä kirkkojen rakentamiseksi ja hänen toimestaan poistettiin Islannin laista viimeisetkin pakanalliset jäännökset. Mutta islantilaisten sydämissä ja käsityksissä eli pakanuus vielä kauan sen jälkeenkin.

Are Frode, Islannin ensimmäinen historioitsija, kertoo, että siihen aikaan, kun Skapte Thoroddsen oli lainsanojana, s. o. vuodesta 1003 vuoteen 1030, tuomittiin monta päällikköä ja mahtavaa miestä henkipatoksi miestapon vuoksi. Niinä vuosikymmeninä, jotka seurasivat kristinuskon voimaan astumista, puhkesi vanha pohjolainen sankarihenki vielä kerran näissä vapaisa talonpojissa koko raivoonsa, samalla kun jaloutteen-

sakin. Sitä seurasi rauhallisempi aika, jonka kuluessa kirkko vahvistui ja piispat alkoivat saada saariyhteiskunnassa yhä enemmän vaikutusvaltaa, maallisissakin asioissa. Kun taistelut olivat päättyneet, niin maan parhaat alkoivat harrastaa uutta urheilua. Päälliköt alkoivat kirjottaa muistoon esi-isäin urhoitöitä ja elämänvaiheita.

Päälliköt, jotka ennen olivat olleet pakanallisten jumalien uhripappeja ja jumalhuoneitten hoitajia, pitivät luonnollisena asiana, että he säilyttivät saman oikeuden kristinuskonkin voimaan astuttua. Islannin kotimaiset piispat — saareen perustettiin kaksi hiippakuntaa — polveutuivat vanhoista etevistä päällikkösuvuista. Monet muut päälliköt antoivat viikiä itsensä papeiksi ja rakensivat talonsa viereen kirkon, aivan samoin kun ennen olivat pakanallisen uhrihuoneenkin rakentaneet. Papiksi vihitty päällikkö siten hoiti jumalanpalvelusta omassa kirkossaan, jossa hänen aluekuntansa kävi. Samalla hän kuitenkin piti maallisenkin valtansa. Myöhemmin kuitenkin tuli tavaksi, että päällikkö tosin ylläpiti kirkon, mutta palkkasi siihen muualta papin.

Tällä omituisella suhteella oli suuri vaikutus Islannin kirjallisuuteen. Siihen aikaan oli nimittäin ainoastaan papisto kirjotustaitoinen. Monessa muussa maassa se ei kirjotustaitoaan käyttänyt muuta kuin kirkon palvelukseen ja latinalaisten teosten kirjottamiseen, Islannissa se sitä vastoin oli niin läheisessä yhteydessä maan parhaiten miesten menneisyyden kanssa, että se kaikista kirkollisista ennakkoluuloista huolimatta rupesi kirjottamaan muistoon saaren vanhoja sankaritaruja ja runoja. Syrjässä oppineesta maailmasta, mutta sitä läheisemmässä yhteydessä omain maanmiestensä kanssa, Islannin papisto alkoi kirjottaa äidinkielellään. Ensinnä kirjotettiin kirjaan saaren monimutkaiset lait, joita siihen saakka oli muistossa pidetty. Kuvaavaa on, että tämä ensimmäinen

islantilainen lakikirja, joka kirjotettiin 12:nneen vuosisadan alussa, sai »harmaan hanhen» nimen, arvatenkin siitä syystä, että se oli sulkakynällä kirjotettu. Myös sitä sanottiin »lakisaaagaksi», ja lainsanojan velvollisuus oli tuoda se mukanaan altingiin. Islantilaiset olivat vanhastaan olleet erinomaisen tarkkoja lakien laadinnassa ja muistannassa — samalla kun muukalaisia kohtaan nyrkki-valta oli ainoa laki — ja sitä seikkaa onkin kiittäminen siitä, että niin monta muistoa heidän entisyydestään on säilynyt, sillä useimmat saaren paikallisista urhotaruista olivat samalla kärjäasioita.

Runoilu oli vanhastaan kuulunut saaren nuorison kasvatukseen. Runon tekeminen käden käänteessä oli hyvin kasvatetulle nuorukaiselle melkein yhtä tärkeä avu kuin uiminen, painiminen ja aseitten käyttö. Islannissa oli hyvin vähän eteviä miehiä, jotka eivät samalla runoseppiäkin olleet, ja toiset olivat kerrassaan etevä alallaan. Mutta runon tekeminen oli kylläkin vaikeata, sillä runomitat olivat mutkikkaat ja kuva-kieli erinomaisen kehittynyt, jopa usein niin, että runoja nykyisin on melkein mahdoton ymmärtää, vaikka vanha kieli tunnetaankin. Kuvat enimmäkseen otettiin vanhasta jumal- ja sankaritarustosta, ja tämä sen vuoksi pysyi erinomaisen tarkkaan nuorison muistossa. Esimerkkinä näitten kuvain laadusta mainittakoon, että merta oli tapana sanoa »maan vyöksi». Mutta kun toiselta puolen maata sanottiin »Thorin äidiksi», niin sanottiin myös merta »Thorin äidin vyöksi». Mutta vielä Thoria sanottiin »jättien viholliseksi», siis myös merta »jättien vihollisen äidin vyöksi». Islannin taidurunouden ymmärtäminen sen vuoksi edellyttää sekä vanhan jumaltaruston että sankarisatujen tuntemista.

Lopulta eräs kirjauksen taitava mies päätti kirjottaa tavallisimmat jumaltarut muistoon, johdoksi maanmiehilleen runojen ymmärtämiseen, ja siten syntyi »Snorren Edda», joka

on päälähteitä Skandinavian muinaisen jumaltaruston, esim. Grotte-laulun tuntemiseen. Sen kirjottaja ei kuitenkaan ollut Snorre Sturlasson, niinkuin on nimestä yleiseen luultu. Samanlainen tarve sai kirjottamaan muistoon toisenkin kokoelman, joka käsitti joukon muinaisrunoja jumalista ja sankareista, n. s. »Saemundin Eddan», vaikka ei sekään ole Saemund Froden kirjottama, niinkuin on otaksuttu nimestä. Samanaikaisista tapauksista taas laadittiin melkein kaikista runomuotoisia kertomuksia, että ne paremmin pysyivät muistossa. Niihin saattoivat sitten »saagain» kirjottajat vedota.

Kolmas laji Islannin runoutta olivat suorasanaiset historialliset kertomukset, »saagat». Tätä runouslajia viljeltiin kaikissa perheissä, enimmänsä kuitenkin päälliköitten suvuissa. Suuret sukujuuret olivat näitten itsetietoisten miesten ja naisten ylpeys, ne sen vuoksi pidettiin tarkkaan muistossa. Kun useimmat suuret suvut olivat keskenään heimoutuneet, niin tulivat siten sukutarinat melkein yhteiseksi omaisuudeksi koko saarella. Nämä sadut ulottuivat taaksepäin Ruotsin, Norjan ja Tanskan vanhoihin kuningassatuihin saakka, koska monet suvut johtivat kuningassuvuista juurensa, jopa jotkut taruolennoistakin, kuten Sigurd Fafnisbanesta.

Näitä runousmuotoja viljeltiin kaikkialla Islannissa; mutta varsinkin muutamat paikat tulivat ennen muita niitten tyysijoiiksi. Haukadalain talossa lounaismaalla asui yhdenneltoista vuosisadalla Hall Thorarensson niminen päällikkö, joka polveutui suoraan Nadoddista, saaren ensimmäisestä löytäjästä. Häntä pidettiin yleiseen lempeimpänä oppimattomista miehistä s. o. semmoisista, jotka eivät kuuluneet hengelliseen säätyyn. Hänen taloonsa saapuivat päälliköitten ja mahtimiesten pojat oppimaan Islannin muinaisuutta. Hallin oppilas oli Are Thorgilinpoika, Islannin historiankirjotuksen isä, joka polveutui Aud Rikkaasta. Are asui Hallin talossa 14 vuotta ja saattoi

siellä seurustella kaikkien kanssa, jotka muistossaan säilyttivät saaren muinaistietoa. Are vihittiin sitten papiksi, sai kotiseudullaan päällikönkin paikan ja viisaudestaan liikanimeksi »Frode». Hän oli ensimmäinen, joka kirjotti Islannin kielellä kirjoja. Näistä on kuitenkin säilynyt ainoastaan »Islantilaiten kirja», lyhyt historiateos ja »maanottokirjan» perustus. Mutta Aren sanotaan muun muassa kirjottaneen norjalaisen kuningassadun.

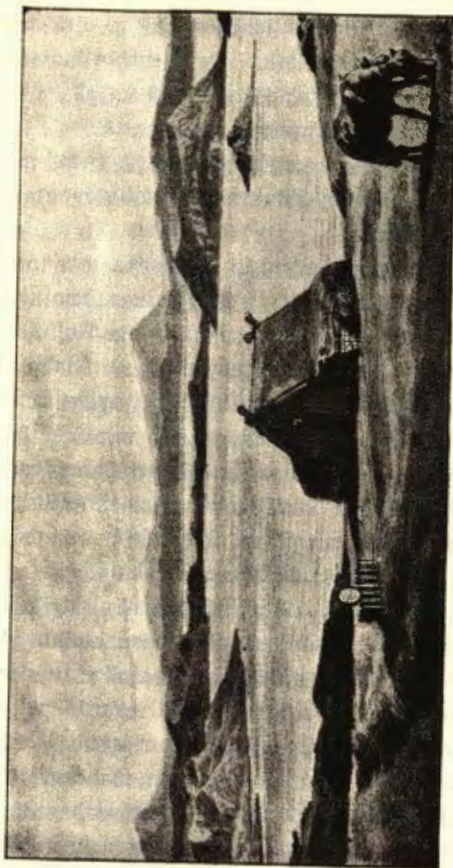
Aren ystävä oli Saemund Sigfusson, joka niinkään oli pappi ja päällikkö ja myös sai »Froden» liikanimen. Hänkin oli yhtä korkeata sukua, polveutuen aina Harald Hildetan-dista saakka. Nuorempana hän oli oleskellut paljon ulkomailla, muun muassa Ranskassa. Kotia palattuun hänkin kokosi luokseen opinhaluista nuorisoa ja tuli niin kuuluksi, että häntä sitten on pidetty »Saemundin Eddan» kokoojana. Hänen tietonsa kulkivat perintönä pojalle ja pojanpojalle, ja tämän luona taas kasvoi se mies, joka kokosi ja muotoili Ynglingasuvun suuren kuningassadun, »Heimskringlan». Heimskringla on maailman ihanimpia historiallisia taideteoksia. Sen kokooja oli kuulu Snorre Sturlasson.

Islannin runoudessa on etusija molemmilla Edoilla, joihin enimmänsä tietomme pohjoismaiden vanhasta jumaltarustosta ja sankarisaduista perustuvat. Näiden jälkeen ovat huomattavimmat myyttilliset sadut, jotka osaksi käsittelevät samoja aiheita kuin Saemundin Edda ja lisäksi muitakin. Näitä ovat »Hervörin satu», »Hrolv Kraken satu», »Ragnar Lodbrokin satu», »Frithiuvin satu», ja »Orvar Oddin satu». Niiden jälkeen ovat mainittavat Islannin sukusadut, ensi sijassa »Islantilaiten kirja» ja »Maanottokirja». Niitä on kaikkiaan kolmisenkymmentä ja joku päälle. Toiset ovat jotenkin laajoja, kertomarunouden mestariteoksia, kuten »Gunlaugin» ja »Nialin sadut». Neljänteen ryhmään kuuluvat historialliset sadut ul-

komaisista tapauksista. Niistä on etevin Snorren »Heimskringla». Tähän ryhmään liittyy joukko taruja Fär-saarien ja Orkney-saarien norjalaisista ruhtinaista, norjalaisia kunin-gassatuja, ja myös myöhempisyntyisiä kokonaan vieraita aiheita käsitteleviä satuja, kuten »Bernin Didrikin (Theodorik Suuren) satu» ja »Kaarlo Suuren satu». Viimeksi mainittu on kokoelma ranskalaisia sankarisatuja, jotka olivat Islannissa yhtä suuressa suosiossa kuin suinkin omat sankarisadut. Lisäksi oli suuri joukko varsinaisia kansansatuja, joilla ei ole myyttillistä sen enempää kuin historiallistakaan pohjaa.

Suuri osa tästä runoudesta on puhtaasti islantilaista, Islannissa syntynyttä ja Islannin tapauksia käsittelevää. Mutta vanhin osa siitä epäilemättä on yleis-skandinavista. Ensimmäiset siirtolaiset toivat kotimaastaan Norjasta paljon runoja ja satuja, jotka jo olivat vakautuneet valmiiseen muotoon. Varsinkin molempia Eddoja sen vuoksi kaikki Skandinavian maat pitivät yhteisenä henkisenä omaisuutenaan ja lähteinä, joista ne saavat varhaisimmat tiedot esi-isänsä aatepiiristä, vanhoista tapauksista ja henkilöistä. Paitsi historiallista on Islannin runoudella mitä suurin taiteellinenkin arvo. Tosin se kuvastaa raakain ja väkivaltaisten aikain käsityksiä ja tapauksia, mutta semmoisiahan yleensä ovat kaikki sankaritartut. Niitten esiintyvin piirre on mielikuvituksen valtava suuruus ja ylimykselliset urheusihanteet, mutta samalla niissä on puhtaasti inhimillisiäkin piirteitä, jotka ovat voimallisesti käsitettyjä, syvällisesti tunnettuja, jylhässä ympäristössään verrattoman kauniita. Vaikka Islannin sankarisadut eivät sinään olekaan yhtä yhtenäisen ja taiteellisesti hiottu, sopuisuhtaisesti punnittu eepos kuin esim. Homeroksen Iliadi ja Odysseia, niin ovat ne sitä vastoin runollisena ainehistona vielä rikkaammat. Skandinavian maitten runoudelle ne sen vuoksi ovat tarjonneet tyhjentyttömän inspiratsionin läh-

teen aina viime aikoihin saakka. »Edda» merkitsee isoäitiä, ja tosiaan se on — samoin kuin Kalevala Suomen — koko skan-



Myytän.

dinavisen kirjallisuuden ylhäinen, korkeatsainen isoäiti, josta saattaa sanoa samoin kuin Aud Rikkaasta, että hän vielä kuolemaankin lähtiessään oli »sangen arvokas nainen».

Kristinuskon vakaannuttua ei Islannissa siltä koittanut sisällisen rauhan aika. Päin vastoin yltyivät sukuriidat niin suuriksi, että ne viimein kokosivat koko saaren vihamielisiin puolueihin ja lopun lopuksi johtivat siihen, että saari alistui Norjan kuningasvallan alaiseksi. Niin tuskin kuitenkaan olisi käynyt, ellei Islanti elinkeinajensa puolesta olisi ollut riippuvainen jostain viljaa kasvattavasta maasta.

Kun päällikönarvo voitiin periä ja myydä, niin seurasi siitä, että saman miehen käsiin saattoi joutua monta päällikönarvoa samalla haavaa.

Snorre Sturlasson polveutui vanhoista maanottosuvuista ja niitten kautta aina Norjan ja Tanskan kuningassuvuista saakka. Hän oli muun muassa sukua Gange Rolfille, joka valloitti Normandian. Naimisen kautta hän sai Islannissa Borgin tilan ja paljon omaisuutta, jota hän itse myöhemmin suuresti lisäsi. Borgista hän muutti Reykjaholt nimiselle tilalle, joka oli hänen haltuunsa joutunut, ja rakensi sinne muun muassa kivistä saunan, johon vesi suorastaan johdettiin kuumasta lähteestä. Sitä aikanaan paljon ihmeteltiin; raunioita on vieläkin jäljellä. Snorresta tuli Islannin rikkain mies. Hänet valittiin lainsanojaksi. V. 1216 hän saapui altingiin erästä perintöriitaa ajamaan saaton keralla, johon kuului 840 miestä. Hänen aikomuksensa oli nimittäin ottaa oikeutta asevoimalla, jos asia muutoin kävisi häntä vastaan. Mutta paljon hänelle karttui vihamiehiäkin, jopa omassa suvussakin. V. 1218 Snorre lähti Norjaan, jossa hänellä oli paljon mahtavia ystäviä.

Skule jaarli, joka kuningas Haakon Haakoninpojan alaikäisenä ollessa hallitsi maata, otti Snorren ystävällisesti vastaan. Snorre sepitti hänen kunniaukseen runon ja pääsi jaarlin asekkumppaniksi. Ruotsissakin hän kävi kuninkaallisia heimolaisiaan tervehtimässä, ja sielläkin hänet otettiin vastaan suurilla kunnianosotuksilla, sillä Snorre oli laajalta kuulu opistaan,

runotaidostaan ja rikkaudestaan. Mutta kun hän palasi Norjaan, niin oli siellä erään riidan vuoksi vihastuttu niin kovasti islantilaisiin, että Skule jaarli jo suunnitteli sotaretkeä Islantia vastaan. Vaivoin Snorre sai hänet siitä luopumaan. Mutta Snorren täytyi luvata Islantiin palatessaan pitää huolta siitä, ettei norjalaisia kauppiaita enää häirittäisi ja että saari vähitellen suostuisi Norjan kuninkaan alamaisuuteen.

Kun Snorre v. 1220 palasi Islantiin, niin oli siellä syttynyt suuri sukuriita. Kaksi mahtavaa sukua oli miestapon vuoksi noussut vastakkain. Snorre aluksi osasi käyttää riitaa omaksi hyödykseen, mutta samalla hän omassa suvussaan herätti vihoja itseään vastaan, ja nämä vihat sitten tuottivat hänelle turmion.

Snorre oli joutunut erään Saemund nimisen rikkaan päällikön lasten holhoojaksi. Jakaessaan heille perinnön hän jakoi sen niin, että vainajan kaunis nuori tytär Solveig sai parhaan osan, sillä Snorre aikoi ottaa hänet vaimokseen, kun oli päässyt eroon entisestä vaimostaan, jonka kanssa hän oli elänyt huonossa sovussa. Näin hän aikoi saada uudet myötäjäiset. Mutta ennenkun Snorre ennätti erota vaimostaan, tulikin hänen veljenpoikansa Sturla Sighvatin poika väliin ja vei sekä Solveigin että hänen myötäjäisensä. Siitä Snorren ja veljenpojan välille syttyi sammumaton viha.

Snorre vaimostaan erottuaan nai erään toisen rikkaan perijättären ja sai hänen kerallaan paljon omaisuutta ja mahtavia heimolaisia. Suhteitaan hän vielä lujensi naittamalla äpäryttäreensä Ingeborgin Gissur nimiselle miehelle, joka kuului Haukadalin suureen sukuun. Snorre kävi nyt käräjiin mukanaan tuhatkunta miestä, ja asiat päätettiin jotenkin niinkuin hän tahtoi. Hänen valtansa oli laajennut niin, että se lounaiskulmalta ulottui länsirannan kautta aina pohjoisrannalle saakka. Mutta Vatnadaliin hän lähetti Urökja nimi-

sen äpärapoikansa ja tämä teki siellä niin paljon väkivaltaa, että Snorren vihamiesten luku siitä paljon lisääntyi. Näitten »valtiollisten» toimiensa ohessa Snorre kuitenkin ennätti järjestää ja koota suureksi teokseksi muinaistarut, jotka hän oli poikana kuullut, tai joita jo toiset ennen häntä olivat muistoon kirjottaneet. Snorre omisti nimittäin juuri ne talot, joissa tätä muinaistietoa oli ennen hartaimmin viljelty.

Snorren katkerin vihamies oli hänen veljenpoikansa Sturla Sighvatinpoika. Tämä oli tehnyt pyhiinvaellusmatkan Roomaan ja paluumatkalla poikennut Norjaan, jossa Haakon kuningas oli itse ruvennut hallitsemaan ja joutunut vihoihin mah-tavan holhoojansa, Skule jaarlin kanssa. Kun Snorre oli jaarlin puoluelaisia, niin Sturla liittyi kuninkaaseen, yllytti häntä Snorrea vastaan ja lupasi taivuttaa islantilaiset Norjan alamaisuuteen, jos kuningas puolestaan lupasi hänestä tehdä Islannin jaarlin.

Semmoisain aikein Sturla v. 1235 palasi Islantiin, jossa oli ilmisota sen johdosta, että Snorren äpärapoika oli tehnyt sotaretken Sturlan isää Sighvatia vastaan. Sighvat poikansa keralla kokosi sen jälkeen 1000 miestä ja samosi niiden keralla äkkiarvaamatta Reykjaholtiin, josta Snorren täytyi lähteä pakoon. V. 1237 hän lähti Norjaan saamaan apua Skule jaarlilta.

Mutta Islannissa Snorren vävy Gissur jatkoi taistelua ja muutamien vastoinkäymisien jälkeen hän voitti verisen tappelun, jossa sekä Sighvat että Sturla saivat surmansa. Gissur Thorvaldinpoika oli nyt Islannin mahtavin mies.

Olisi luullut tämän olevan Snorrelle eduksi, mutta päin vastoin kävi. Norjassa oli kuninkaan ja Skule jaarlin välillä syntynyt ilmisota. Skule oli julistanut itsensä herttuaksi ja Snorre hänen hovissaan huvitteli pöytäkuntaa sepittämällä pilkkalauluja kuninkaan parhaista ystäväistä. Siitä suuttuneena

kuningas kielsi kaikkia Norjassa olevia islantilaisia kotia lähtemästä. Skule hankki Snorrelle laivan ja sillä hän pääsi matkaan. Mutta pakonsa kautta Snorre oli julkisesti rikkonut kuninkaan käskyn, vaikka kuuluiikin hänen asetovereihinsa, ja tätä seikkaa osasivat hänen vastustajansa hyväkseen käyttää.

Sturlan kuoltua tuli tämän voittajasta, Snorren vävystä Gissurista, Snorren pahin vihollinen. Hän oli jo aikoja sitten luopunut vaimostaan, Snorren tyttärestä, onnettoman avioliiton jälkeen. Onnettomat avioliitot ja erot olivat siihen aikaan sangen tavallisia saarella, kodin siteetkin olivat tänä levottomana aikana löyhtyneet. Kun Snorre v. 1239 palasi Islantiin, niin hän kuitenkin sai takaisin omaisuutensa, vieläpä sai haltuunsa Sighvatin ja Sturlankin omaisuuden. Mutta samalla hän myös oli velvollinen kostamaan veljensä ja veljenpoikansa surmaajalle Gissurille, vaikka olikin heidän kanssaan verivihossa elänyt. Semmoinen oli vanha verikostolaki, joka kristinuskosta huolimatta vielä istui syvällä kansan käsityksissä.

Norjan kuningas Haakon päätti käyttää näitä rettelöitä hyväkseen. Hän oli saanut kukistetuksi Skule jaarlin, joka lopulta oli julistanut itsensä kuninkaaksi. Skule kärsi muser-tavan tappion Oslon kylässä ja surmattiin sitten v. 1240 Throndhjemissa. Kuningas lähetti silloin Gissurille sanoman, että hänen joko tuli surmata Snorre, taikka lähettää hänet Norjaan petturina rangaistavaksi. Kun ei Snorrea kuitenkaan voitu altingin kokouksessa vangita, niin päätti Gissur yhdessä kahden muun Snorren vävyn kanssa hyökätä hänen kimppuunsa kotona.

Hyökkäys tapahtui Snorren aavistamatta, jonka vuoksi hänellä ei ollut väkeä koolla. Tosin hän oli eräältä salaliittoon kuuluvalta mieheltä saanut varoituksen, mutta se oli kirjetettu niin mutkikkailta riimuilla, ettei edes oppinut Snorre osannut

niitä lukea. Snorren talo oli sen vuoksi melkein aseeton, kun Gissur syyskuussa 1241 saapui Reykjaholtiin, mukanaan 70 miestä. Hyökkäys tapahtui yöllä. Snorre heräsi ja juoksi kellariin pakoon. Mutta sieltä hänet löydettiin ja Gissur lähetti erään palvelijoistaan viiden miehen kera häntä murhaamaan. Miesten joukossa oli muuan rosvo ja murhamies ja häntä käski Gissurin palvelija antamaan Snorrelle surmaisun. »Elä lyö!» sanoi Snorre käskvästi. »Lyö vaan!» sanoi palvelija. »Elä lyö!» sanoi Snorre jälleen, mutta samalla hän sai surmaisun ja vielä haavat parilta toiseltakin mieheltä. Siten kaatui Islannin kuuluin mies 63 vuoden ikäisenä. Snorrella oli suuria vikoja, mutta samalla hän kieltämättä oli aikansa parhaiten aatteitten etevin edustaja. Hänen sukunsa elää vielä tänä päivänä Islannissa ja monta maineeseen kohonnutta miestä siitä on polveutunut. Snorresta johti muun muassa sukunsa kuvanveistäjä Bertel Thorvaldsen. Islannin vapaudelle Snorren kuolema oli surmanisku.

Snorren kostamisen sai velvollisuudekseen hänen veljenpoikansa Sturlan nuorempi veli Thord Sighvatsson. Hänen ja Gissurin välillä syntyi riita, jota kesti monta vuotta, kunnes molemmat vetosivat Norjan kuninkaaseen Haakoniin. Tämä koetti nyt Thordin avulla saada Islannin valtansa alle, mutta kun se ei onnistunut ja kun Gissur Roomassa käytyään poikkesi Norjaan ja samaan aikaan Thord kuoli halvaukseen, niin kuningas korotti Gissurin jaarlin arvoon ja antoi hänen toimekseen Islannin alistamisen. Tämä tapahtuikin v. 1258. Islannissa olivat nimittäin keskinäiset riidat yltyneet siihen määrään, että Gissur osaksi väkiväkolla, osaksi kehotuksilla sai yhä useamman suostumaan Norjan kuninkaan ylivaltaan. V. 1264 tunnusti koko saari vihdoin Norjan kuninkaan hallitsijakseen, mutta Islannin ei siltä pitänyt olla osa Norjan valtakunnasta. Osa päälliköitten entisestä vallasta siirtyi kunin-

kaan edustajille, mutta monet laitokset, muun muassa altingi jäivät ennalleen. Korkein lainkäyttö kuitenkin joutui Norjaan. Islantilaisien täytyi ruveta maksamaan veroa, ja ensinnä norjalaiset ja sitten saksalaiset saivat saaren koko kaupan käsiinsä. Maan varallisuus sen kautta paljon rappeutui, ja vielä enemmän samaa vaikuttivat taudit, suuret luonnonmullistukset, tulivuorenpurkaukset ja maanjäristykset, joita seuraavina aikoina tapahtui. Musta surma, joka raivosi Norjassa neljänentoista vuosisadan keskivaiheilla, ei tosin tullut Islantiin, mutta kun yhteys emämaan kanssa ruton ajaksi kokonaan keskeytyi, niin syntyi saarella suuri nälänhätä. Myöhemmin pääsi rutto kuitenkin Islantiinkin ja kaikkein näitten onnettomuuksien kautta saaren väestö, joka parhaimmillaan oli ollut päälle 100,000 henkeä, väheni kovin tuntuvasti.

Kauan vielä vanha runous eli kansan kesken, etsien uusia muotoja, mutta sekin kuitenkin rappeutui. Vanhat aiheet olivat jo käsitellyt ja vapautensa ja vallantuntonsa menettäneen kansa vähitellen kadotti halunkin suurien sankarirunojen laatimiseen. Viimeinen islantilainen runoilija, joka kävi Skandinavian hoveissa laulamassa, oli Olavi Thorinpoika Hvitaskjald, Tanskan kuninkaan Valdemar Seierin suosima ja kunnioittama vieras. Hänen veljensä oli viimeinen, joka kävi Ruotsin hallitsijain hovissa. Se tapahtui Birger jaarlin hallituksen loppuajalla. Niinkauan islannin kieltä luultavasti ymmärrettiin Tanskassa ja Ruotsissa, mutta sitten kielet vähitellen yhä enemmän erosivat toisistaan. Kauemmin kulkiivat Islannin ja Norjan puheenparret käsi kädessä, ja Skandinavian kielistä on Norjan kansankieli vielä tänä päivänä vanhaa islantia lähinnä.

## Nykyinen Islanti: Luonto ja kansa.

Nykyisin kulkevat melkein joka kesä upeasti varustetut matkailijalaivat tilapäisesti Islantiin, mutta ne laivat, jotka sinne säännöllistä liikettä ylläpitävät Tanskan satamista, ovat pienenlaiset ja vaatimattomat. Niillä matkustaja saa riittä-mään saakka kokea Atlantin meren pohjoiskulman vaihtelevia, levottomia sääsuhteita. Myrsky toisen jälkeen sateineen, us-vineen, yllättää matkalla, ja harvoin sillä välillä meritautilta säästytään.

Matkustaja sen vuoksi matkalla sitä enemmän ihmettelee, kuinka jo ensimmäisen vuosituhannen lopulla uskallettiin mel-kein avoimilla purje- ja soutualuksilla kulkea tämän myrskyisen meren poikki.

Skotlannin rannoilla, joita pitkin laiva ohjaa, saa matkus-taja jo esimaun Islannin luonnosta. Ja vielä paremmin niillä saarilla, jotka ovat meressä sen pohjoispuolella, varsinkin yksinäisillä myrskyisillä Fär-saarilla, jotka jyrkkinä ja jylhinä kohoavat ainiaan mylleröivän hyökyaallokon keskellä.

Vielä jylhempänä, korkeampana kohoo Islanti merestä, milloin niin taajoissa usvissa, ettei siitä näy mitään, vaikka kuuluu aallokon pauhu rannoilla, milloin taas lyhyen ajan kirkkaan taivaan alla, näyttäen merelle harmaita tunturi-seiniään ja maajätikköjen peittämiä kukkuloitaan. Suunnattomia parvia vesilintuja ja valtameren petolintuja istus-

kelee kallioilla, lokkeja ja kajavia pölähtelee siellä lentoon niin suunnattomat joukot, että ne näyttävät äkilliseltä lumitus-kaukselta. Joskus, vaikka onneksi harvoin, ei laivaan näy Islantia ensinkään, ennenkun ollaan satamassa. Koko ilma on silloin sakeana savua ja hienoa tuhkaa, jota sataa laivan kan-nelle ehkä jo Fär-saarien tienoilla, ja joka käy sitä karkeam-maksi, kuta enemmän saarta lähestytään. Purjehtija silloin tietää, että joku Islannin lukuisista tulivuorista on puhjennut purkaukseen ja että puute ja kato uhkaa heikkoja asutuksia tuolla suuren luonnon saarella. Semmoiset tuhotapaukset ovat onneksi verrattain harvinaisia, mutta milloin niitä sattuu, sil-loin Islanti saa kokea kohtalon iskun, joka lamauttaa kauaksi ajaksi sen elämää, milloin suppeammalla alalla, milloin koko saarella.

Mutta ennenkun maalle päästään, tavataan merellä elämää, joka on osa sen elämästä. Islannin meri on erinomai-sen kalaisa. Siellä ovat maailman parhaat turskanpyynnit, saadaan silliä, valaita, hylkeitä ja haikaloja ja kaikenlaista muuta eväistä karjaa, jota kylmissä merissä, kumma kyllä, on paljon runsaammin kuin lämpöisissä. \*) Melkein kaik-kina vuodenaikoina makailee islantilaisia veneitä merellä pyy-dyksineen, mutta ne ovat vain pienempi osa niistä sadoista aluksista, joita siellä tapaa. Sinne kokoontuu kalastajia mo-nesta maasta melkoisin laivoin.

Syksyllä, talvella ja keväällä ovat islantilaiset itse uutte-rimmin kalanpyyntihommissa. Silloin liikenee pyyntiin enim-män väkeä. Kun maatyöt ovat päättyneet ja karjat koottu tunturilaitumilta, alkaa kalastajapaikkoihin kokoontua maa-laisnuorisoa, joka töitteen vähennyttyä maatiloilla rupeaa tal-veksi kalastajain palvelukseen, saadakseen jonkun verran lisä-

\*) Tämä luultavasti johtuu siitä, että kylmä vesi sisältää enemmän happea kuin lämpeinen.



ansiota. Toiset asettuvat asumaan kalastuspaikoilla oleviin verraten varakkaihin taloihin, toiset ylen köyhäin varsinaisten kalastajain luo, toiset taas samanlaisiin kala-aittoihin, joita Suomenkin ulkosaaristossa on. Nämä majat suovat talvella tosin huonon suojan, mutta väki on karkaistua ja sille ne ovat lämmön ja viihtymyksen paikkoja, koteja, milloin päästään mereltä maissa käymään. Merellä on elämä vielä monta vertaa kolkompaa. Toiset rupeavat veneenomistajain palvelukseen osapalkoilla, toiset lyöttäytyvät yhteen ja vuokraavat itselleen veneen ja pyydykset. Saalis jaetaan ikivanhain perittyjen sääntöjen mukaan. Se jaetaan niin moneen yhtä suureen osaan, kuin on venekunnassa miehiäkin, mutta perämies saa kahta vertaa suuremman osan kuin muut ja sitä paitsi erotetaan sopimuksen mukaan osat veneen, verkkojen ja pyydyksien omistajia varten.

Mutta ylen pieniä ovat mereen verraten ne veneet, joilla islantilaiset lähtevät turskan pyyntiin. Ne ovat solakat ja kevyet, purjeita vain sen verran, kuin ohjauksen helpottamiseksi on tarpeen. Mutta veneissä ei olekaan painolastia, eivätkä ne sen vuoksi kestä purjeita muuta kuin hyvällä säällä. Islannin rantoja huuhtova meri on hirvuisen. Suomenlahden ja Itämeren laineet ovat vähäpätöisiä niihin verraten, jotka hyökyvät Norjan länsirannalla, mutta ne taas ovat vähäisiä Atlantin meren pisimmästä perästä Islannin rantoja vastaan vyöryviin jättiläisaaltoihin verraten. Ei tarvitse olla paljoakaan tuulta, ennenkun meri on mäkinä ja laaksoina.<sup>5</sup> Mutta lisäksi on Islanti niin vaarallisessa ilmastoalueessa, että tuulet siellä vaihtelevatkin. Saarimaan eteläpuolella on nimittäin vakinainen alhaisen ilmapaineen alue, joka laajalti, jopa kautta Europan, vaikuttaa tuulien suuntiin, ja sen vuoksi tuuli Islannin rantavesillä usein hämmästyttävän nopeaan kiertää kaikki ilmansuunnat. Kun kuitenkin lounaasta käyvä pääaallokko

aina on vallitsevana, niin seuraa siitä, että merellä usein on ristiallokoita, joissa tyrskyt kohoavat tavattoman korkeiksi ja vaarallisiksi. Suunnattoman korkealle hyökkäävät aallot jyrkkiä kalliorantoja vastaan ja alavilla hiekoilla ne taas jo kaukana rannasta murtuvat kuohuvaksi sekasoroksi, joka nopeaan hajottaa vahvankin aluksen. Näiden aaltomurroksien vuoksi etelärannan hieikkoja pelätään yhtä paljon kuin jyrkkiä luoksepääsemättömiä kalliorantoja.

Urheutta kysytään siltä kansalta, joka pienillä avonaisilla soutuveneillä talvimyrskyjen aikana uskaltaa lähteä tälle merelle. Parhaat kalapaikat ovat ulapalla penikulmien päässä rannasta ja siellä on päivä vietettävä. Mereen heitetään uiva ankkuri, jonka mukana vene hiljalleen ajalehtii myötätuuleen. Onget syötetään ja heitetään mereen. Ainoastaan perämies ei joudu onkimaan, hänen velvollisuutensa on kaiken aikaa hoivata venettä, sillä aallokossa se ilman hoitoa voisi täytyä. Kauniillakin säällä roiskuu tyrsky veneen yli. Kun tuulen ohella vielä pakastaakin, niin jäätyvät kalastajain hiukset ja parta jääpuikkoja täyteen, heidän nahkaiset vaatteensa kangistuvat, niin että tuskin kääntyä sallivat, käsineet jäätyvät jäämöhkäleiksi. Mutta hyvän syönnin aikana on kalastaja koukkuineen niin uutterassa työssä, ettei hän paljoa ennätä katsoa omia vaivojaan. Hän ei silloin jouda muistamaan eväitäänkään, jotka tavallisesti ovatkin sangen niukat, koska ilaksi palataan maihin.

Mutta usein tapahtuu, että pyynti on kesken heitettävä, kun sää alkaa yltyä ylivoimaiseksi. Monesti on soudettava rantaan vastatuuleen. Silloin täytyy ponnistella airon pyyryssä koko yökin, kuinka sattuu, ennenkun ollaan satamassa. Mutta hyvin usein tapahtuu, ettei venekunta enää ensinkään maihin pääse. Tuhkatiheään sattuu tapaturmia, joko meri nielee aluksen miehineen päivineen, taikka sortuu se rantahyökkyyn ja siinä täytyy.

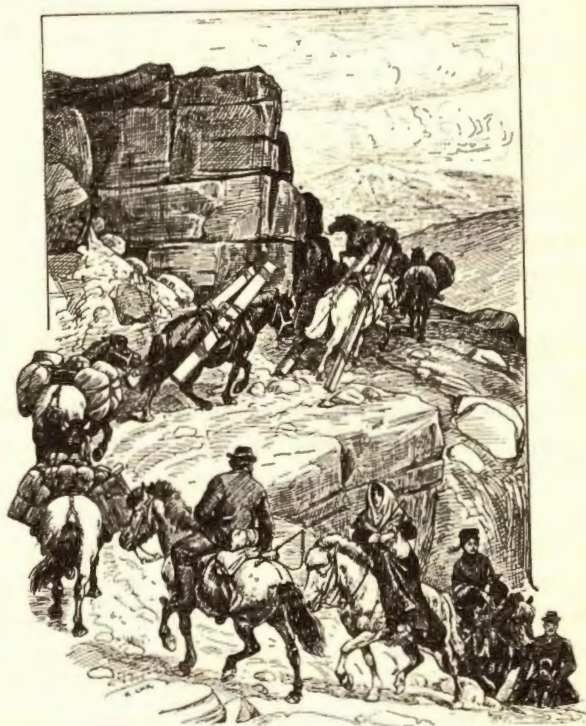
Samaan tapaan kalastavat Muurmannin rannan suomalaiset. Onkikalastus nimittäin on jotenkin tuottava, eikä kysy kalliita pyydyksiä. Monesti se antaa erinomaisen ansion. Toisin paikoin on aljettu samalla laskea siimaa, vaikka se jo vaatii varakkaampaa kalastajaa, sillä siima lukuisine koukuineen ja laitoksineen on verraten kallis laitos. Siimasta on se etu, että voidaan ryhtyä paikalla onkimaan, kun se on laskettu, ja siten pyydystä samalla haavaa kahdella tavalla. Siiman päät kiinnitetään upokkailla meren pohjaan ja upokkaihin sidotaan veden pinnalla kelluvat kohot. Syöttinä käytetään silliä, äyriäisiä, simpukoita, mätiä, matoja, kalanlihaa, naudan- ja lampaanmaksaa, jopa juustoakin. Turska kulkee niin suunnattomissa parvissa, että koko merenpinta on sen lähestyessä laajalti harmaissa juovissa. Se on nälkäinen ja niin monen ot-tajan ollessa ravinnon tarpeessa se syö melkein vaikka mitä. Verkolla kalastusta islantilaiset sitä vastoin eivät suosi, osaksi siitä syystä, että väittävät verkkojen pilaavan kalapaikat, mutta vielä enemmän sen vuoksi, että verkot ovat kalliita laitoksia, joitten hankkimiseen heillä ei ole varoja.

Turska osaksi syödään tuoreena, mutta suurin osa valmistetaan säilyväksi ja säilytettynä sitä viedään suuret määrät ulkomaille. Se on sitä kapakalaa, jota meillä joulun aikana syödään livekalana ja katolisissa maissa yleensä paaston aikana, jolloin kala on ainoa sallittu liharuoka. Se perataan ja ripustetaan avoimiin katoksiin kuivamaan, taikka suolataan ja ladotaan kalliolle kasoihin. Kasassa se saa vähitellen lävitse suolautua, jonka jälkeen kalat levitetään kiville ja kalliolle kuivamaan. Sitä suolataan myös tynnyreihin, joissa se saa olla suolavedessä, kunnes joutuu etäisien ostajien nautittavaksi.

Turskan jälkeen on jäähaikala islantilaisten tärkein pyynti-kala. Jäähai on suuri, 6—8 metriä pitkä, voimallinen kala, joka on ahneimpia Jäämeren petokaloista. Se ahdistaa suuria

valaitakin ja valaanpyytäjien väsyttäessä harppuunalla iskemäänsä valasta se tavallisesti on veden alapuolella saaliin kimpussa repien siitä terävillä hampaillaan suuria kimpaleita, ennenkun pyytäjät ennättävät saaliinsa merestä nostaa. Jäähai syö ahnaasti kaikkea, mitä suinkin kiinni saa, mutta ihmistä se kuitenkin verrattain harvoin ahdistaa. Siitä saadaan oivallista traania ja nahkaa käytetään jalkineiksi ja monenlaisiin muihin tarpeihin. Pyyntiaika on tammikuusta huhtikuun puoliväliin, ja sitä varten enimmäkseen käytetään kannellisia aluksia. Toisin paikoin soudetaan kuitenkin jäähainkin pyyntiin avoimilla veneillä, pyyntijoukkona kymmenkunta miestä. Kun vene sattuu parven löytämään, niin se tavallisesti saa hyvän saaliin ja vaivoistaan runsaan korvauksen, mutta parven löytö on sattuman varassa ja sen vuoksi tämä pyynti onkin paljon epävarmempaa kuin turskan pyynti. Kannellisissa aluksissa on miesten toimeentulo talvipakkasellakin helpompi, mutta avonaisissa veneissä he saavat kestää paljon kurjuutta, taistella usein monen sadan kilometrin päässä rannasta, kymmenen ja kahdenkymmenen asteen pakkasessa, ankarissa aalloissa, myrskyissä ja lumituiskuissa, ja enemmän ajan vielä pimeässäkin, koska päivät varsinkin pohjoisrannikolla, jossa tätä pyyntiä pääasiallisesti harjotetaan, talvella ovat hyvin lyhyet. Muita vaaroja ovat ajojääät ja sumut, jotka toisinaan voivat viikkoja pimittää kaikki niin, että on mahdoton saada maan näköä ja sen kautta tietoa siitä, missä ollaan. Vaikka miehet varustavatkin itsensä niin hyvin, kuin vähävaraiset kalastajat yleensä voivat, niin on heidän toimeentulonsa pyyntiretkellä kuitenkin ylen vaikea, etenkin kun he harvoin voivat keittää lämmintä ruokaa. Hiukset, parta jäässä, vaatteet kankeina aamusta iltaan ja illasta aamuun, he nukkuvat yönsä avoimen veneen tuhdoilla, ilman muuta suojaa kuin märkä purje. Usein merivesi pilaa eväät. Juomavesi voi loppua, eikä vaarallisten

hyökyjen vuoksi uskalleta rantaan laskea. Nämä kalastajat näkevät paljon enemmän kurjuutta ja vaivoja kuin moni napa-matkustaja, vaikka eivät taistele maineen vuoksi, vaan ainoastaan köyhäin kotona odottavain perheittensä elättämiseksi.



Kotimatalla kauppapaikalta.

Islantilaisilla kauppapaikoilla näkee ainiaan naisia perkaamassa ja kuivaamassa turskaa yllä mainitulla tavalla. Silloin tällöin poikkeaa satamaan höyrylaiva, joka ottaa kuorman valmista tavaraa, taikka saapuu maakylistä pitkät jonot hevosia, selässä maataloustuotteita, lampaita, vuotia, villoja,

voita. Maanviljelyksen tuotteet vaihdetaan meren antimiin ja kauppatavaroihin, jotka samalla tavalla kuljetetaan kauppa-paikalta maakyliin.

Mutta vaikka suuri osa Islannin kansasta saakin merestä ravintonsa, niin on sen vesien kalastus kuitenkin suurimmaksi osaksi ulkomaalaisten käsissä. Islannin vesille saapuu Norjasta, Englannista, Saksasta, Amerikasta ja varsinkin Ranskasta suuria aluksia, toiset purjein, uusimmat höyryn voimalla, kaikin puolin mitä parhaiten varustettuina, ja nämä vievät mukanaan paljon enemmän kaloja kuin Islanti itse pyydystää. Ranskalaiset kalastajat ovat enimmäkseen kotoisin Bretagnesta, Paimpolin satamasta. Heidän Islannin retkistään on Pierre Loti kirjottanut viehättävän romaaninsa »Islannin kalastajat». Laeilla on tosin lähin rantavesi suojattu ulkomaalaisten pyynniltä, mutta lain noudattamista on vaikea valvoa, ja varsinkin englantilaiset alukset sitä rikkovat ja kalastavat nuotillaan ja verkoillaan islantilaisten rantavedetkin niin puh-taiksi, ettei saarelaisille useinkaan jää mitään. Mutta sitä paitsi ne, niin sanotaan, armotta ajavat upoksiin islantilaisia ve-neitä niitten omilla maavesillä, eivätkä silloin pysähdy haaksi-rikkoutuneille apua antamaan, koska nämä voisivat niitä vas-taan todistaa. Toisissa kalastaja-aluksissa, varsinkin ameri-kaalisissa, on lisäksi mitä huonointa väkeä, joka silloin tällöin nousee maihin varta vasten pieksämään asukkaita — vanhain viikinkien jälkeläisiä. Suuresti ovat siis olot muuttuneet siitä ajasta, josta tämän kirjasen alkuosassa kerrottiin. Vapaus-aikanaan saarelaiset päin vastoin retkeilivät samoihin maihin, jotka nyt suurvaltoina lähettävät alamaisiaan heidän rannoil-leen, toivat niistä haaksen täydet saalista ja orjia raatamaan. Nyt sitä vastoin heidän kalavetensä pyydystetään puhki ja poikki ja joskus on tapahtunut, että ulkomaalaiset kalastajat ovat kesken kirkonmenon tunkeutuneet kirkkoon ja ajaneet sieltä pois rauhallisen seurakunnan.

Syy siihen, että islantilaiset omilla rantavesillään nykyisin kalastavat paljon heikommilla aluksilla ja pyydyksillä kuin ulkomaalaiset, on heidän köyhyytensä. Heillä ei ole varoja hankkia laivoja ja laitoksia, joihin kalastuksen nykyisen kehityksen aikana tarvitaan paljon pääomia. Osaksi on tämä asiantila myös jäännös entisaikain oloista. Menetettyään vapautensa islantilaiset joutuivat mannervaltain holhouksen alaisiksi. Heiltä kiellettiin vapaa kaupankäynti. Kun Islanti Norjan keralla joutui Tanskan alusmaaksi, niin sorrettiin sitä taloudellisesti vielä enemmän. Seitsemännellätoista vuosisadalla Tanskan kuningas Kristian IV antoi saaren kaupan vuokralle Juutinrauman suurimmille kaupungeille. Aina seuraavan vuosisadan jälkipuoliskolle saakka niillä oli tämä yksinoikeus. Sitten Tanskan hallitus otti kaupan omaksi monopolikseen. Islantilaiset saivat omista tuotteistaan huonon hinnan, mutta heidän täytyi maksaa kallis hinta kaikesta, mitä ostivat. Siten he kaupassa menettivät kahdenkertaisesti. Siitä kärsi varsinkin karjanhoito ja Islantilaiset sen vuoksi alkoivat sitä laiminlyödä ja entistä enemmän kalastaa. Mutta Tanskan hallitus kielsi heitä käyttämästä kannellisia aluksia, estääkseen heitä liiaksi vaurastumasta. Tämän määräyksen tyly mieli-valtaisuus astuu vasta oikein näkyviin, kun ajattelemme, ettei sen kautta ainoastaan estetty islantilaisia kehittämästä sitä elinkeinoa, joka heille oli tuottavinta, vaan myös pakotettiin heitä heikoilla aluksilla oleskelemaan vaarallisella merellä ja sen kautta haaksirikkojen kautta menettämään paljon enemmän miehiä, kuin muutoin olisi tapahtunut. Islantilaiset pakottamalla pakotettiin kalastamaan avoimilla aluksilla omilla vesillään. Ei siis kumma, että ulkomaalaiset kalastajat saivat merellä ylivallan ja saarelaisten täytyi tyytyä lapsipuolen asemaan. Siinä syy miksi tämä elinkeino ei vielääkään ole päässyt kohoamaan vaikeasta asemastaan, vaikkapasäännökset aluksien

käyttämisestä jo ovatkin aikoja sitten kumotut ja monopoli-kauppakin viime vuosisadan keskivaiheilla lakkautettiin. Vanhat olot vaikuttavat kauas tulevaisuuteen, eivätkä islantilaiset ole vielä tänäpäivänäkään kohonneet siitä köyhyydestä ja voimattomuudesta, johon pitkälinen taloudellinen sorto heidät saattoi.

Omituista on, että sillinpyynti Islannissa on verrattain nuori elinkeino, vaikka silli on arvokkaimpia merikalvoja ja se Islannin rannoilla saadaan vielä parempana ja lihavampana kuin Norjan paras rasvasilli. Norjalaiset ovat alkaneet käydä Islannin rannoilla silliä pyytämässä. Akureyrissa, saaren pohjoisrannalla, on kuitenkin jo melkoisia islantilaisiakin sillinpyyntilaitoksia. Mikäli pääomia saadaan, hankitaan parempia aluksia ja verkkoja, sillä sillin pyynti avoimella merellä vaatii kalliita laitoksia. Varsinkin vartijalaiva, joka merellä etsii silliparvet ja antaa niistä tiedon, on hienoine verkkoineen kallis. Yksi ainoa semmoinen laiva laitoksineen maksaa noin 150,000 markkaa. Semmoista eivät voi köyhät kalastajat, eivätkä talollisetkaan hankkia muuta kun yhteen liittymällä. Kun pyynti hyvin onnistuu, niin voi se kuitenkin yhdessä kesässä maksaa hintansa.

Mutta hylkeenpyynnissä eivät ulkomaalaiset voi islantilaisten kanssa kilpailla, sillä se parhaiten tapahtuu rantavesillä, milloin ei ajojaita ole meressä. Siinä varmaankin syy, miksi islantilaiset hylkeitä suosivat, vaikka ne hävittävätkin paljo kaloja.

Hylkeitä pyydettiin jo vanhimpina aikoina utteraan, sekä rannoilta että jäältä ja veneillä. Hylkeenlihaa syötiin, siitä saatiin arvokasta rasvaa ja varsinkin sen nahka oli käytännöllistä monenlaisiin tarpeisiin. Vielä tänä päivänä islantilaiset käyttävät hylkeennahkasta valmistettuja jalanmukaisia jalkineita, jotka tunturivaelluksilla ovat erinomaiset, ne

kun paljaan jalan tavoin mukautuvat maahan ja ovat sangen kestävä. Nykyisin ei kuitenkaan tapeta täysikasvuisia hylkeitä, ei varsinkaan naaralta, vaan päinvastoin niitä suojellaan, vaikkapa ne esim. jokiloissa tekevät paljon vahinkoa, hävittämällä lohia. Poikaset sitä vastoin surmataaan, sillä niitten liha on paljon maukkaampaa ja nahka hienompaa.

Näin olemme maininneet tärkeimmät riistaeläimet Islannin vesissä. Valaat on jo melkein sukupuuttoon hävitetty. Mutta tuottava on sekin kalastus, jota mereen laskevissa joissa ja sisämaan järvissä harjotetaan. Se on yksinomaan islantilaisien käsissä — elleivät he kalastusoikeuttaan vuokraa pois. Kaikkiin Islannin jokiin nousee keväällä lohi, sekä semmoisiin, joissa on kirkas vesi, että niihinkin, jotka, maajätiköitten alta tullen, ovat savesta maidonvalkoiset. Lohi kutee jokiloissa ja kasvaa niissä, lähtee täysikasvuisena mereen, mutta palaa säännöllisesti joka kevät takaisin kutemaan. Rantajokia on Islannissa niin paljon, ettei ole montakaan taloa, jonka maihin ei sattuisi joku lohisa joki. Lohta pyydetään monella tavalla ja kala tavallisesti syödään tuoreena. Mutta vaikka Islannin lohi onkin maan valio, niin on siellä kuitenkin tultu samaan kokemukseen kuin Pohjois-Suomessakin: loheen sitä enemmän kyllästyy, kuta enemmän sitä saa. Mutta kun islantilaiset oppivat sitä paremmin säilyttämään, samoin kuin amerikkalaiset, niin saavat he siitä vielä arvokkaan kauppatavaran.

Vielä arvokkaampana kuin lohta pidetään forellia, jota on järvissä runsaasti. Viime aikoina ovat saarelaiset alkaneet yhä enemmän vuokrata jokivesiään ja järviään englantilaisille urheilijoille, jotka saapuvat sinne onkimaan.

Ennenkuin meren ranta-asuimasta poistumme, muistakaa me vielä eräs elinkeino, joka on jotenkin tuottava ja Pohjois-Atlantin ranta-asukkaille omituinen. Se on lintujen pyynti.

Ensimmäinen elonmerkki, jonka matkustaja mereltä läheystyessään huomaa Islannin rannoilla, ovat suuret lintuparvet, jotka pilvinä parveilevat uloimpien luotojen ympärillä, taikka pitkissä jonoissa istuvat kallioseinämien pykälillä, niinkuin valkoiset lumijuovat. Saaren rannoilla vilisee kaikkialla vesilintuja, jotka sinne lentävät lepäämään ja pesimään. Mutta varsinkin yksinäisillä kalliosaarilla ja niemennokilla on lintuja uskomattomat määrät. Semmoisia vuoria sen vuoksi sanotaankin »lintuvuoriksi». Niillä on usein niin taajaassa lintuja, ettei missään näy paljasta paikkaa, ja niitä lentelee vielä ilmassakin täynnään. Valittava kiljuna kuuluu kauas merelle.

Merilintujen värit ovat yksitoikkoiset, valkoista, harmaata ja ruskeaa. Maalintujen höyhenpuku on kirjavampi, mutta maalintuja on merilintuihin verraten vähän. Sisämaan järvillä kuitenkin on vilkas lintuelämä. Siellä pesivät sorsat, hanhet, joutsenet ja monet muut vesilinnut lukemattomin laumoin. Niitä ammuskellaan ja syödään, mutta saaren taloudessa eivät järvilinnut ole likimainkaan niin hyvä tulolähde kun merilinnut.

Merilinnuista on tärkein haahka (*Somateria mollissima*), jonka untuvat ovat vanhastaan olleet arvossa patjantäytteinä. Haahkaa on monessa kohdassa rannikolla, mutta parhaiten se viihtyy semmoisilla paikoilla, missä on paljon pieniä saaria ja luotoja. Haahkan liha on hyvää syödä, munat niinikään, mutta arvokkaimmat ovat ne hienot hennot untuvat, joita se poimii rinnastaan, sisustaakseen niillä pesänsä pienokaisilleen lämpöiseksi ja pehmeäksi. Semmoinen maanomistaja, jonka rannalla haahka pesii, on koko pohatta yksinään sillä perusteella. Monella tavalla koettavat sen vuoksi rantain omistajat maanitella haahkaa pesimään. Rakennellaanpa sopiviin suojaisiin paikkoihin pieniä keinotekoisia luotojakin siinä toivossa, että haahka ne huomaisi itselleen sopiviksi asuinsijoiksi. Pesi-

mäsijat raivataan niin mieluisiksi kuin suinkin, taikka rakennellaan niille kaikenlaisia suojia. Lisäksi haahkaa koetetaan suojella kaikkia vihollisia vastaan; niitä ovat kotka, kettu ja korppi — korppi ryöstää sekä pojat että munat — ja monet muut linnut, jotka tyytyvät muniin. Parhaana haahkan suojelijana, kumma kyllä, pidetään jalohaukkaa, ja missä sitä on, sinne eivät monet haahkan viholliset tule. Jalohaukka ei tee haahkalle vahinkoa. Toiset koettavat tiukusilla ja muilla tuulessa ääntävillä soittolaitoksilla haahkaa houkutella, sillä islantilaiset luulevat huomanneensa, että haahka suosii soittoa. Kovilla laeilla on haahka suojeltu ihmisen vainolta. Se, joka ottaa haahkan untuvia ja munia luvatta, taikka haahkoja ampuu, rangaistaan kuin varkaudesta. Pesimäaikana ei vieraita ensinkään lasketa semmoiselle luodolle, jossa haahka viihtyy. Ja ne, jotka silloin käyvät pesistä säännöllisesti keräämässä munia ja untuvia, eivät puhu kovaa, eivät astu rohkeasti, eivätkä varsinkaan kuljeta mukanaan koiria, jotka voisivat haukunnallaan haahkoja säikäyttää. Mutta semmoinen saari tai luoto, jolle haahka vasta alkaa saapua pesimään, mieluummin jätetään vuodeksi tai pariaksi kokonaan rauhaan, että lintu ennättää kotiutua. Kaikella mahdollisella tavalla on haahka siis suojeltu, mutta munien ja untuvien kokoamisessa ei islantilainen ole yhtä hienotunteinen.

Eräs luonnontutkija kertoo siitä seuraavaa: »Kun haahkat alkavat toukokuun lopulla munia ja munivat kukin emo 4—6 munaa, niin otetaan nämä ensimmäiset munat untuvineen pois, jonka jälkeen haahkaemon täytyy munia uudet munat, tällä kertaa vain 3—4 ja sisustaa pesänsä uudelleen untuvilla, joita se nokallaan nokkii rinnastaan ja mahansa alta. Säälimätön ihminen ottaa vielä pois nämäkin munat ja untuvat, ja untuvansa ja munansa menetettyään haahkaemon täytyy munia vielä kolmas kerta. Mutta sillä ei olekaan enää untuvia,

joilla valmistaa pienokaisilleen pehmyt sija. Surullisena katsellen ryöstettyä pesäänsä se valittaen huutelee luokseen hellää puolisoaan ja tämä silloin mielihyvällä luovuttaa pesän rakentamiseksi untuviaan. Mutta ne on helppo valkoisemmasta väristään erottaa emon harmaista untuvista, ja ne ovat paljon huonompia laadultaan. Mutta jos munat ja untuvat otetaan pois vielä kolmannenkin kerran, niinkuin ennen usein oli tapana, niin haahkaraukka lähtee pesimäsijoiltaan, eikä enää milloinkaan palaja. Se etsii itselleen yksinäisen saaren, jossa se etäällä sydämettömästi ihmisestä saa kotinsa rakentaa ja poikueensa kasvattaa.»

Koirashaahka, joka hautomisajan viipyy emon luona ja monella tavalla osottaa sille suosiotaan ja avuliaisuuttaan, katoa pian sen jälkeen, kun poikaset ovat munasta tulleet. Se lähtee arvion mukaan vielä paljoa kauemmaksi navan alaisiin seutuihin.

Haahkan untuvat tuottavat islantilaisille vuosittain sievokset rahat.


Paitsi haahkaa on varsinkin papukaijan näköinen lunni (*Mormon*) hyötylintu. Sitä pyydystetään ja syödään, vieläpä jotenkin julmalla tavalla. Vestmannasaarilla, jotka ovat meressä etelärannan edustalla, harjotetaan varsinkin lunnin pyyntiä. Lunni kaivaa rannalle nurmeen syvän kolon, johon se laskee munansa, ja tästä kolosta islantilainen koukkupäisellä sauvalla vetää linnun ulos ja vääntää samassa niskat nurin. Lunnin höyheniä viedään suuret määrät ulkomaille. Eräs silminnäkijä kertoo käynnistään pienellä saarella, joka oli lunnin suosimia olopaikkoja: »Jo menomatkallemme olimme ihmetelleet, kuinka suunnattomia lunniparvia lenteli ympärillämme ja ohitsemme. Mutta vasta maihin astuessamme jouduimme oikein ihmetyksen valtoihin. Merta tuskin näkyi lunnien paljouden tähden. Se oli kokonaan niitten peitossa, ja saari itse kallioineen, ruoho-

koineen samoin. Keto oli kauttaaltaan täynnään koloja ja nurmen alaisia kammioita. Niissä ovat lunnin pesät. Lunni munii lumivalkoisen munan, joka kuitenkin savesta pian likaantuu kellertäväksi. Munaa ei ole varsin helppo saada pesästä, sillä kolo on niin syvä, että tuskin käsivarsi ulottuu sen pohjaan ja siellä istuu lunni itse ja käy noukallaan ja kynsillään säälimättä rosvon kimppuun.

Jalo joutsenkin on Islannissa hyötylintu, ei vain salojärven kukka, niinkuin meidän maamme syrjäisissä osissa. Se asustaa joko parittain tai suurissa parvissa sekä meren rannalla että sisämaan vesillä. Pesimisajakseen se mieluummin pakenee saaren sisäosiin yksinäisiin vuorijärviin. Sulkasadon aikana joutsen karistelee itsestään paljon höyheniä yksinäisille pesimäpaikoilleen ja sieltä niitä islantilaiset kokoovat.

Mutta muutoin he tätä lintua suosivat muunkin kuin hyödyn vuoksi. Eräs islantilainen kirjailija siitä sanoo: »Joutsen on niin kaunis ja ilahuttava lintu, että vaikk'ei siitä olisi vähääkään hyötyä, niin olisi kuitenkin ilo tietää, että sillä maassamme on niin laajalti kotinsa». Missä se vain esiintyy, joko uivana hiljaisessa tunturijärvessä, taikka suhisevin siivin ja joikuen lentäen kautta ilman, kaikkialla se maisemalle antaa omituisen viehätyksen. Ei ihmettä siis, että melkein jokainen uudempi islantilainen runoilija joutsenelle omistaa laulun. Joutsenen äänet, joita on kaksi, muistuttavat torven ääntä ja kellon ääntä samassa ja ovat mollivireiset. Tavallisesti joutsen joikuu lentäessään, ja kun niitä matkaa paljon yhdessä parvessa, niin siitä syntyy omituinen soinnukas ilmahelkkynä, joka hyvällä säällä kantaa tuulen mukana penikulmien päähän. Tämä omituinen ääni tekee mieleen niin syvän vaikutuksen, sanotaan, että se, joka on sen kerran kuullut, ei sitä milloinkaan unhotta. Lukuisat paikat Islannissa ovatkin saaneet joutsesta nimensä, ja toiselta puolen on joutsen siinä määrin Islan-

nin luonnelintu, että se puolestaan on saanut tieteellisen nimensä saaresta (*Cygnus Islandicus*).

Paljon muita lintuja on Islannissa, varsinkin meren rannoilla, mutta niitä emme voi kaikkia mainita. Sisämaassa lintuja sitä vastoin on hyvin vähän muuta kuin vetten partailla. Sitä iloisemmaksi siellä vaatimatonkin sirkutus tekee matkamiehen. Mutta yksi lintu meidän kuitenkin on mainittava, Islannin valkoinen jalohaukka, joka varsinkin ennen aikaa, silloin kun jalohaukkaa mah-  


Jalohaukka.

tavat ruhtinaat ja ritarit käyttivät metsästykseseen, oli suuressa arvossa. Islannin jalohaukkaa, varsinkin valkoisia yksilöitä, pidettiin kaikkia muita jalohaukkoja etevämpänä. Lopulta Tanskan kuninkaat kielsivät myymästä niitä kenellekään muulle kuin heidän hovi-metsästäjälleen, joka joka

vuosi erityisellä laivalla tuli saarelle niitä ostamaan. Myöhemmin, kun jalohaukalla metsästäminen joutui tavoista pois, sen pyytäminen ja opettaminen unhotettiin, ja samalla jalohaukka, joka jo oli saarella sukupuuttoon kuolemassa, alkoi uudelleen lisääntyä. Viime aikoina on sen hinta taas melkoisesti kohonnut, kun rikkaat englantilaiset ovat alkaneet sitä ostaa.

Korppi on Islannin ahnaimpia petolintuja, se ottaa mitä suinkin saa ja on siellä ahnaampi kuin missään muualla. Sitä varten sitä vihataan, mutta ennakkoluulon vuoksi kansa vielä tänä päivänä on hyvin vastahakoinen sitä surmaamaan. Sen mielessä elää vanha muisto, että korppi aikanaan oli Odinin

pyhä lintu, jolle uhrattiin veriuhrreja ja joka Floken laivan saarelle opasti.

Pauhaavia rantoja kierrellyämme, luotuamme katseemme myrskyiselle merelle, jolla kymmenet purjeet keinuivat aalloilla ankarassa taistelussa niukan toimeentulon edestä, läheteekäämme maalle tutustuaksemme kansaan sen kotona. Muis-tellen ylpeitä, väkivaltaisia ja omaa ja toisten kuolemaa halveksivia viikinkejä ehkä kammolla odotamme ensi tuttavuutta islantilaisen kanssa. Mutta kauaakaan meidän ei tarvitse olla hänen nykyään vaatimattoman kattonsa alla huomataksemme, että olemmekin tulleet maailman rauhallisimman, hyvántah-toisimman ja vaatimattomimman kansan keskuuteen. Jää-tyään toimeentuloaan taistelemaan ainoastaan karulta, vaikka jylhältä ja suurelta luonnolta, saatuaan vuorostaan muun maailman puolelta kokea vain itsekästä sortoa, islantilaiset aikain kuluessa ovat lauhtuneet rauhallisiksi, hyvántahtoisiksi, vaaroissa ja vastoinikäynneissä nöyrtyneeksi kansaksi, joka mahtinsa ajalta on säilyttänyt ainoastaan suoran lujan luon-teensa ja vapaudenrakkautensa.

Jos astumme maihin jollain kauppa-asemalla, niin näemme siellä nykyisin tavallisesti jo uudenaikaisia, hirsistä rakennet-tuja taloja, jotka eivät paljoakaan poikkea pohjoismaitten yleisestä rakennustavasta. Mutta kauaksikaan ei tarvitse niistä poistua, ennenkun talot ovat aivan toista mallia. Niitä tuskin ensin asumuksiksi huomaakaan, matkan päästä nähden. Ne ovat vain kuin ruohokumpuja tai perunakuoppia, muuta maata korkeammalla, mutta siksi matalia kuitenkin, että koti-eläimet voivat kuljeskella katolla laitumella. Silmäys ympä-ristöön riittää selittämään niiden synnyt. Ei missään näy semmoista metsää, josta saataisiin kunnollisia rakennusaineita, Ei näy muuta kuin korkeintaan matalaa pensaikkaa, tuulen tuivertamaa koivikkoa, pihlajikkoa, mutta enimmäkseen ovat

tunturin rinteet ja lakeat niitten juurella paljaat, paremmat maat vihannan nurmen peitossa.

Kun ensimmäiset viikingit saapuivat Islantiin, niin he toi-vat kotoaan rakennusaineet tullessaan. Silloin saarella oli suuriakin hirsitaloja avarine saleineen, joihin mahtui paljonkin utoita samalla kerralla, samoin kuin kotimaassa Norjassa. Mutta jo silloin täytyi vähempivaraisten tyytyä paljon yksin-kertaisempiin asumuksiin. Ne rakennettiin turpeista, joita ladottiin päällekkäin. Seinät olivat aivan matalat. Turve-



Islantilainen kylä tueturien juurella.

seinäin kannattamana lepäsi katto, joka niinikään päällystet-tiin turpeilla. Toiset latoivat seinät kivistä, peittäen kuitenkin kivet turpeilla. Semmoisista rakennusaineista ei tietenkään voitu saada kokoon suuria huoneita eikä monihuoneisia taloja. Rakennettiin sen vuoksi monta pientä huonetta vierekkäin, kukin oman kattonsa alle, ja ne käytävällä yhdistettiin. Sama rakennustapa on Islannin maalaistiloilla vielä tänä päivänä vallalla. Tavallisessa talonpoikaistalossa on rinnakkain neljä matalaa pientä huonetta, joita käytävä yhdistää. Yhdessä huoneessa keitefään ruoka. Savu kulkee katossa olevasta



lakeisesta. Sen vieressä on käytävän toisella puolella huone, jossa ruokatavaroita säilytetään. Kolmas huone on vieras-huone. Siinä on, ainakin varakkaimmissa taloissa, laudasta seinät ja katto, huonekaluja vuode ja pieni pöytä sekä tuolit ja joku lipas, jossa isäntäväki säilyttää pyhävaatteitaan. Sen vastapäätä on käytävän toisella puolella kaikenlaisten taloustavarain säilytys-huone. Molempien viimeksi mainittujen huoneitten päällä on matala ullakko, johon nouseaan käytävästä portaita pienen oviaukon kautta. Tätä ullakkohuonetta, joka ei ole kuin miehen korkuinen, sanotaan »badstofaksi» eli sau-



Heinänteossa.

naksi. Vanhoissa islantilaisissa taloissa oli nimittäin jokaisessa sauna, mutta nykyään semmoista ylellisyyslaitosta tuskin on ainoassakaan. Nimi on periytynyt sille huoneelle, jota tavallisesti vain lämmitetään ja jossa perhe asuu. Badstofassa perhe oleskelee, milloin talousaskareilta ennättää, ja siellä se nukkuu, miehet ja naiset samassa huoneessa, niinkuin vanhanaikainen sopu hyvin sallii, miehet toisella puolella pientä keskuskäytävää, naiset sen toisella puolella. Vuoteet ovat niin lähetysten molemmilla seinillä, että toisen makaajan jalat melkein ottavat toisen päähän kiinni. Semmoisissa taloissa, joihin on kannattanut ostaa lautoja, on isäntäväelle badstofasta lautaseinällä erotettu oma »kamari». Ahtaissa tiloissa islantilainen talon-

poika väkensä keralla asuu. Mitenpä voisikaan olla muutoin? vaikka hänellä olisikin varoja rakentaa avara huoneusto, niin kieltää sitä varovaisuus. Tuon tuostakin järkkyy vahva mantu hänen talonsa alla niin ankarasti, että matala turvetalokin ruhjoutuu. Jos hän rakentaisi kivistä suuren talon, niin tekisi se sortuessaan paljon suurempia tuhoja, eikä hänellä olisi varoja sitä uudelleen rakentaa. Varakkaammissa taloissa on isäntäväki kuitenkin itseään varten varustanut väljemmät ja valoisemmat asuinsuojat. Mutta toiselta puolen on Islannissa paljon säätyläisiäkin, varsinkin pappeja, joitten koti ei ole vähäkään sen upeampi kuin yllä on kerrottu.

Paitsi asuinhuoneita on islantilaisessa talossa koko joukko ulkokuoneita, joitten pääty aina antaa samaan suuntaan kuin päärakennuksenkin. Islantilainen talo on sen vuoksi vähän sen näköinen kuin kappale pienen kaupungin katua. Siinä luulisi olevan monta pientä mökkiläisasumusta yhdessä ryhmässä, vaikka kaikki rakennukset kuuluvatkin samaan talouteen. Eräässä ulkokuoneessa säilytetään kaikenlaisia ulkotaloukskapineita, toisessa on paja, joka ei koskaan puutu islantilaisesta — sen enempää kuin suomalaisestakaan — talosta. Lehmi- ja lammasnavetat sekä talli tavallisesti ovat jonkun matkan päässä asuinrakennuksesta ja kalankuivaushuoneet niinikään. Varakkaampien talot ovat tavallisesti pihoineen ylt'ympäriinsä turveaidalla ympäröidyt. Islantilaisen koti ei siis meikäläisiin oloihin verraten ole kovin tilava eikä viihdykäs-kään. Se on lisäksi sangen kostea. Mutta puitten puute ja maan järkkyminen estävät parempia taloja rakentamasta. Pohjoisrannalla ja itärannalla on kuitenkin käytetty enemmän puuta, sillä niille rannoille merivirta kuljettaa paljon ajopuita, jotka luultavasti ovat aina Siperiasta kotoisin. Siperian suuret joet niitä kevättulvilla purkavat Jäämereen mahdotto-mia ryteikköjä, merivirta kuljettaa puut navan poikki, ja osa

lopulta päätyy Islannin ja Grönlannin rannoille. Ne ovat merimatkansa suorittaneet saman virtauksen mukana, joka toi Nansenin »Framin» navan ohi Atlantin meren pohjoisosiin.

Paljon hankaluutta tuottaa islantilaisille se seikka, että polttoaineita on niin niukalti ja että ne ovat niin huonoja. Uuneja ei taloissa siitä syystä ole ensinkään, avoimet liedet vain. Kun ajopuita harvoissa paikoissa saadaan riittävästi eikä poltettavaksi pätevää koivumetsää ole juuri ensinkään, niin polttaa islantilainen suoturvetta. Mutta hänen suoturpeensa ei ole yhtä hyvää, kuin Tanskan ja Pohjois-Saksan.



Heiniä kuljetetaan kotia.

Usein se on rikkiptoista ja lämmittää huonosti. Apuna poltetaan hevosen- ja lehmänlantaa, vaikka sen kautta maanviljelys menettää tärkeän lannotusaineen, jota se kovin hyvin tarvitsisi. Lehmänlanta levitellään niityille, saa olla niillä koko talven ja keväällä kuivaneena tuodaan taloihin poltettavaksi. Semmoisilla polttoaineilla ei tietenkään voida pitää huoneita yhtä lämpöisinä kuin meillä Suomessa, jossa uuneissa päivät pitkät palaa kovia kuivia halkoja. Mutta vielä paljon huonommin on köyhien kalastajien lämmityksen laita. Heillä kun on hyvin vähän kotieläimiä, niin ei ole edes lantaa polttaa. Kalastajat sen vuoksi kokoavat rannikolta mitä suinkin pala-

vaa löytävät, kalantotkuja, luita, maalle ajautuneita kuivaneita merileviä, sienä. Vestmännasaarilla ei aina ole sitäkään. Siellä enimmäkseen poltetaan kuivattuja lintuja — samoin kuin monessa paikoin pääsaarellakin, milloin ei muuta polttoainetta ole. Varsinkin lunneja ja myrskylintuja poltetaan. Lunnin rintapuoli leikataan pois ja suolataan syötäväksi, muu osa kuivataan ja poltetaan. Myrskylinnun pää, siivet, kynnet, ja sisälmykset sekotetaan lehmänlantaan, seos kuivataan ja poltetaan. Helppo on arvata, minkälaista käryä semmoisesta polttoaineesta lähtee, etenkin kun ei ole kunnollisia liesiä. Mutta lämpö on aina suloista, ja kahta suloisempaa niin kolkossa, tuulisessa ja kosteassa maassa kuin Islanti on.

Ruuasta ei Islannissa sitä vastoin ole niinkään puutetta, vaikk'ei meikäläinen heidän ruokiaan juuri kiittäisi. Meri ja joet antavat kalaista karjaa. Laitumilla on joka talolla sadotain lampaista ja hyvät ovat lehmikarjatkin. Mutta hevosen lihaa ei Islannissa enää syödä. Leipää syödään vähän, sillä se on kaikki ostettava. Leivän sijasta purraan suolaamatonta kapakalaa, joka on kuivaushuoneissa kuivattu. Kuiva kala sinään piestään kivellä mureaksi ja sekotetaan sitten suolattomaan, käymistilassa olevaan voihiin. Mutta maitoa onneksi saadaan runsaasti ja voita niinkään. Ainoastaan kalastajat ovat senkin puolesta huonommalla osalla. Voin asemesta he sekottavat ruokaansa höysteeksi talia ja traania. Viljaleivän asemesta syödään jäkälästä laitettua hätäleipää. Mutta viime aikoina, viljanhinnan halvennuttua ja merenantimien hinnan kohottua, on oikea jauholeipä alkanut päästä Islannissa yhä enemmän käytäntöön. Maassa itsessään ei kuitenkaan vielä tänä päivänäkään leiväksi kasva. Mutta Islannin jäkälä ei kuitenkaan ole halveksittava ravintoaine. Se sisältää kokonaista 80 pros. samoja ravintoaineita kuin ruiskin. Se kootaan, kuivataan, jauhetaan jauhoksi ja leivotaan leiväksi.

*Islanti.*

Mutta tavallisempaa on, että se keitetään velliksi. Toisin ajoin on kansa semmoisissa seuduissa, joissa tätä jäkälää on runsaasti, elänyt yksinomaan sillä pitkiä aikoja. Ja kun se kunnolla valmistetaan, niin siitä tuleekin sekä hyvänmakuinen että varsin ravitseva ruoka. Islannin jäkälää (*Cetraria islandica*) kasvaa Suomessakin. Se ei ole sama kuin poronjäkälä (*Cladonia rangiferina*). Muitakin jäkäläiä köyhät islantilaiset ovat tottuneet hädän aikana syömään. Väinönputken (*Archangelica officinalis*) juurta he pitävät herkkuna ja se on jo monen eksyneen matkamiehen hengenkin pelastanut karuilla ylämailla. Paitsi juuria syödään itse putketkin, jonka vuoksi tätä kasvia viljelläänkin. Merileviäkään ei halveksita. Erästä merilevää liotellaan kuukaumääriä suolattomassa vedessä. Lehdille tällöin kokoontuu pieniä valkoisia rakeita, jotka maisutuvat varsin hyviltä. Levä sitten yhdessä jäkälän kanssa keitetään velliksi ja syödään. Toisinaan sitä kuivattuna syödään paljaaltaan. Ennen vanhaan leviä syötiin vielä paljon yleisemmin kuin nykyään.

Tarkkaan on islantilainen siis tottunut hyväkseen käyttämään karun maansa luonnontuotteita.

Ennen vanhaan lienee Islannissa viljelty joku määrä viljaa, mutta pian huomattiin viljan viljelys kannattamattomaksi ja se on sitten kokonaan unhotukseen jäänyt. Se mikä islantilaisella talonpojalla on muokattua ja lannotettua maata, on heinämaana. Lannotetuista maistaan hän saa parhaat heinänsä talven varaksi. Se heinä, joka luonnonniityiltä korjataan, syötetään lampaille. Luonnonniityistä alavammilla lietaemilla sijaitsevat ovat hyviä, mutta suurin osa on jotenkin karua kivensekaista maata, jota osaksi käytetään laitumenakin. Soiltakin, jotka Islannissa ovat laajat, korjataan melkoiset määrät heinää. Viime aikoina on ruvettu sekä niittyjä että soita keinotekoisesti kastelemaan, ja sen kautta on niitten

kasvuvoimaa paljon parannettu. Tunturien kupeilla ja vuoristoon nousevissa tunturilaaksoissa ovat varsinaiset laidunmaat.

Islannin tärkein elinkeino on karjanhoito. Viljaa kasvatamaan maa on liian kylmä — vihanneksia ja perunoita kuitenkin viljellään — mutta heinää se tuottaa runsaasti ja laitumet ovat harvaan asutukseen nähden laajat. Lamma, joka muualla alkaa jäädä pois kotieläinten luvusta, on Islannissa muita tärkeämpi, koska se tulee toimeen huonoimmalla



Heinät aumataan.

laitumella. Lamma lämpöisine villaturkkineen saa toisinaan olla vuoden umpeensa ulkona laitumella ja itse etsiä ravintonsa, sillä Islannin talvi on verraten leuto. Tosin lampaita silloin usein tapaturman kautta menetetään, joko ne eksyvät tuntureille ja hautautuvat lumeen, putoilevat kallioitten tai jäätiköitten rotkoihin, taikka joutuvat ketun, Islannin pahimman petoeläimen saaliiksi. Lapset ja puolikasvuiset tytöt paimentavat laumoja, älykkäät koirat apunaan. Semmoisilla laitumilla, jotka ovat taloista etäämpänä, on turpeesta ja kivistä rakennetut paimenmajat ja karjansuojat. Kun laumat ulkolaitumilla kulkevat sekasin, niin saa jokainen lamma, ennenkun sitä laitumelle lasketaan, korvaansa omistajansa merkin.

Tunturilaitumilla lammaslaumat usein hajaantuvat ja eksyvät, ja sen vuoksi on tapana, että joka talosta, joka on laitumeen osallinen, kesässä moniaan kerran lähtee mies paimenten avuksi kokoomaan hajaantunutta laumaa. Syksyllä laumat ajetaan alas laaksoihin. Myrskyjen, lumituisukujen ja pakkastenkin vuoksi voi laumain kerääminen silloin olla vaarallinenkin tehtävä. Erinomaisen vaivalloista se aina on, sillä kaiken kesää omissa hoteissaan oltuaan lampaat ovat käyneet aroiksi ja tahtoisivat mieluummin vapautensa säilyttää kuin palata alas taloihin. Syksyllä on sen vuoksi tunturilaitumilla paljon väkeä puuhassa, lampaat kootaan eri suunnilta kiviaitauksiin, joissa ne korvamerkkinsä mukaan erotellaan, niin että kukin saa omansa. Kun lampaat on erotettu, niin ne ajetaan alas laaksoihin ja käyvät sitten talojen lähiseuduilla laitumella, niin kauan kun suinkin voivat lumen alta etsiä ravintonsa. Ainoastaan pahimmilla myrskyillä ne pääsevät navettaan ja lunta liiaksi kartuttua saavat kuivia heiniä. Mutta jos lumi tulee aikaiseen, niin sattuu usein, että talon heinävarat loppuvatkin kesken ja silloin täytyy kevättalvesta karjaa vähentää.

Islannissa ennen vanhaan pidettiin suuria nautakarjoja, mutta ne ovat vähentymistään vähentyneet ja lammasten hoito, saaren ilmastoon sopivampana, on voittanut alaa. Lehmää pidetään sen verran kuin talon omat tarpeet vaativat, lampaita sitä vastoin niin paljon, että niiden tuotteita riittää myydäkin. Islannin lehmärotu on voimallista, hyvin kehittyntä ja lypsää hyvin. Kun se koleana vuodenaikana pidetään navetoissa, niin on se paremmin säilynyt kuin hevonen ja lammas, jotka vähitellen ovat ilmaston koleuden vuoksi vähentyneet ja karvaansa muuttaneet. Islannin hevoset olivat vanhain viikinkien aikana parhaita sotiratsuja, mitä pohjoismaissa oli. Niitä hoidettiin suurella huolella ja pidettiin suuria laumoja. Ta-

pana oli panna toimeen kilpa-ajoja ja myös hevostaisteluita, jotka olivat saarella yleisiä vielä monta vuosisataa sen jälkeenkin, kun Islanti oli itsenäisyytensä menettänyt. Mutta aikain kuluessa on muinoinen sotiratsu paljon muotoaan muuttanut. Siitä on tullut pieni ja takkuinen, mutta erinomaisen sitkeä ja älykäs eläin, joka kiipeilee tuntureilla ketterään kuin vuohi



Virran yli kulku.

ja on islantilaiselle tuiki välttämätön, jos mieli tehdä vähänkin pidemmän matkan. Islantilaisessa talossa sen vuoksi pidetään paljon hevosia. Tavallisesti saa jokainen nimikkonsa, heti kun hän on tullut siihen ikään että hevosen selässä pysyy. Kun talonväki sunnuntaina lähtee kirkkoon, niin tapahtuu se ratsain. Nuoret ja vanhat, miehet ja vaimot, isäntäväki ja palvelijat, kaikki ratsastavat hevosellaan, toisinaan kilpaakin ajaten. Ja kun talosta lähdetään vierailemaan johonkin naapurin-

taloon — talojen välimatkat ovat pitkät — niin tapahtuu se ratsain. Kun isäntä lähtee kauppapaikkaan myymään maansa ja karjansa tuotteita, niin kuljettaa hän tavaransa hevosen selässä ja hevosia on silloin koko lauma mukana. Samoin hän hevosen selässä tuo, mitä sieltä ostaa. Kaikki kuljetus yleensä tapahtuu hevosen selässä, sillä teitä ei saareen ole rakennettu kuin aivan viime aikoina enimmäin kuljetuille väleille. Islantilaisessa talossa on sen vuoksi kotieläinten suhde toinen kuin muualla maailmassa. Voidaan pitää 6—8 lehmää, 200 lamasta ja 12—16 hevosta.

Mutta vaikka Islannissa hevonen on niin välttämätön, niin saa se kaikista kotieläimistä huonoimman hoidon osakseen. Ainoastaan parhaat, isännän ja emännän nimikot, pidetään kotona vuodet umpeensa ja talvella tallissa. Suurin osa talon hevosista kiertele kesän pitkän kaukana ylämaan laaksoissa ja tunturien rinteillä, jossa ne viihtyvätkin erinomaisesti. Mutta talvella niitten toimeentulo on kylläkin vaikea, ja moni hevonen silloin joutuu turmioon. Ei huonoimmillakaan säillä niitä voida kauaa tallissa pitää, sillä heinävarat ovat pienet. Heti kun suinkin ilma myöden antaa, niiden tulee lähteä laitumelle kuopimaan lumen alta ravintonsa. Vaikein on hevosten toimeentulo keväällä. Silloin niitten usein täytyy tyytyä levään, jota meri on rannalle vierittänyt, ja nälkään nääntyäkin. Viime aikoina on hevosia aljettu yhä enemmän kasvattaa maasta vietäviksi. Niitä viedään Skotlantiin ja Englantiin, jossa niitä käytetään hiilikaivoksissa.

Tämmöistä on siis nykyisin jokapäiväinen elämä Islannissa. Saarensa luonnonvarain turviin jätettynä väestö on melkoisesti muuttunut entisestään. Sen on täytynyt oppia taistelemaan ankarampaa luontoa vastaan kuin melkein pä minkään muun kansan maanosassamme, lappalaisia lukuunottamatta. Sen on täytynyt oppia tarkalleen käyttämään hy-

väkseen kaikkea, mitä karu luonto tarjoo, ja toisilla tuotteilla korvaamaan semmoisia, joita melkein kokonaan puuttuu, Tuskin voi siitä kuvaavampaa esimerkkiä mainita kuin sen, että polttopuitten asemesta poltetaan kuivatuita lintuja. Entinen sotainen rajuus on talttunut. Nykyinen islantilainen on hiljainen, rauhallinen, jossain määrin umpimielinen, niinkuin Suomenkin asukas, luonteensa pohjalla paljon surumielisyyttä. Mutta siltä ei häneltä suinkaan puutu rohkeutta. Harvapa [muu] kansa pienillä avoimilla veneillä ansaitsisi elatuksensa niin levottomalla merellä.

Mutta vaikka islantilainen onkin vanhastaan muuttunut, niin on hänessä vielä paljon samojakin ominaisuuksia kuin saaren ensimmäisissäkin asukkaissa. Runoutta suositaan vielä tänä päivänä samoin kuin silloinkin. Ja Islannissa on jotenkin ennallaan säilynyt se vanha kielikin, jolla Eddat ja muu sankarikirjallisuus on kirjoitettu.

Islantilainen on keskikokoa, jotenkin lujarakenteinen, hartiat leveät, lonkat kapeat, tukka vaalea ja silmät siniset. Näistä tunnusmerkeistä hänet tunteeikin germaaniksi, mutta rotu ei suinkaan ole puhdasta. Se on enemmän sekaantunut kuin Skandinavian niemimaalla, sillä islantilaiset hankkivat paljon orjia, varsinkin Irlannin kelttiläisiä, jotka myöhemmin sekaantuivat heihin. Sen vuoksi tapaa saarella monenlaista

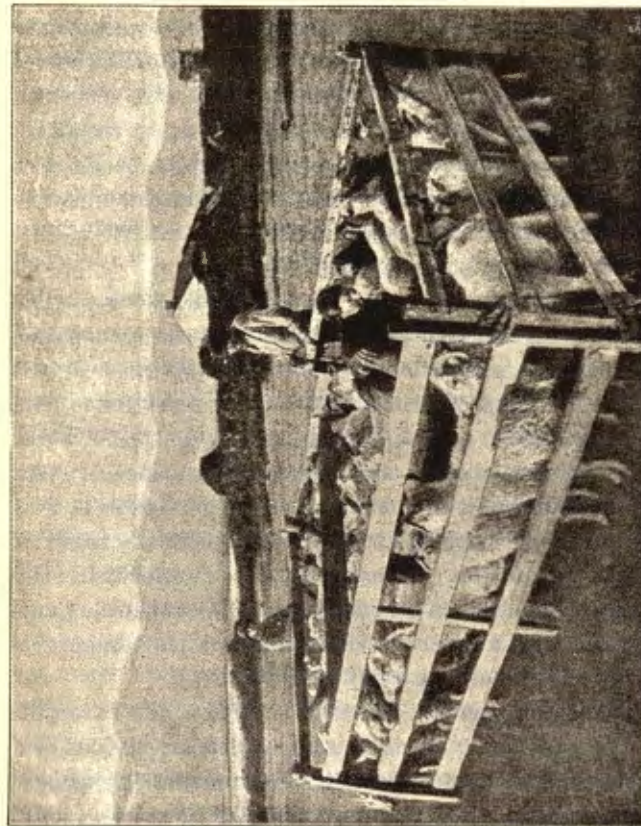


Islannin nainen.

ulkonäköä. Kauniita eivät ole naiset sen enempää kuin miehetkään, vaikka poikkeuksia tietenkkin on. Miehillä ei ole varsinaista kansallispukua, mutta yleinen vaateparsu kuitenkin on, leveät housut, liivit ja lyhyt musta sarkatakki. Tämä puku tekee muukalaiseen melkeinpä synkän vaikutuksen, mutta saaren mustien laavakenttien ja harmaitten kalliuseinämien kanssa se on kylläkin sopusuinnussa. Varakkaammat käyttävät ulkomaalaisia kankaita. Omituisin osa miesten puvusta on kengät. Ne valmistetaan parkitseemattomasta lampaan nahasta, yhdestä ainoasta kappaleesta; ne ovat kuin lötöt ja sidotaan nauhalla nilkan ympäri. Naiset käyttävät yleiseen kansallispukua, varsinkin juhlapäivinä. Päässä on arkena sekä kotona että ulkona pieni musta lakki, josta riippuu pitkä tupsu. Liivi on tumma ja piukka, mutta edestä jotenkin alas auki leikkattu, niin että valkoinen paidanröyhelö kohoo esiin. Tämä avoliivi antaa islantilaisille naisille reippaan ja soman ryhdin. Mutta juhlapäivinä Islannin naiset pitävät päässään korkeata valkoista hattua, johon on kiinnitetty valkoinen huntu. Vyötaällä pidetään kallisarvoista, hopealla ja kullalla helattua vyötä, joka kulkee perheessä perintönä polvesta polveen.

Islannin eteläkärki on jotenkin samalla leveysasteella kuin Vaasa. Pääkaupunki Reykjavik on Kokkolan tasalla. Pohjoisrantaa hipaisee napapiiri, se siis on Rovaniemen tasalla. Islanti on siis kylläkin pohjoinen maa, mutta meidän käsityksiemme mukaan ei kuitenkaan niin pohjoinen, etteikö siellä voisi metsä menestyä. Meillähän metsää kasvaa Lapin äärimmäisiä perukoita myöden. Varmaan Islannin metsättömyyteen siis on toisia syitä. Niin tosiaan onkin. Metsän viihtyminen vaatii, että kesällä tulee olla kolme tai neljä kuukautta verran lämmintä säätä, s. o. näiden kuukausien keskimäärän yli +10°; muut kuukaudet saavat sitten olla kylmiä. Kesälämpimillä metsä kasvaa ja voimistuu. Monenlaisine itsekehittämine suojakeinoineen se sitten kestää pitkänkin talven pakkaset.

• Islannissapa ei ole niin lämpösiä kesäkuukausia, vaikkei ilmanalan keskilämpö olekaan alhaisempi kuin vastaavien leveysasteitten Suomessa. Islannin kesä on viileä, kolkko ja



Lammastarhina taivassalla.

tuulinen. Ainoastaan syvissä laaksoissa ja vuonojen pohjuksissa on kesällä lämpöisempiäkin päiviä, mutta nelyhyeen päättyvät, sillä Islannin taivas on paljon pilvisempi kuin Suomen. Etelärannan keskilämpö on sama kuin Suomen etelä-

rannan, noin + 5°. Pohjoisrannan keskilämpö on jotenkin sama kuin Lapin eteläosien. Mutta kesällä on Lappi lämpoisempi maa kuin ainoakaan osa Islannista. Talvella tosin Islanti, jonka kahden puolen Golf-virta työntelee vettä pohjoista kohti, on Lappia lämpoisempi, yhtä lämpöinen kuin meidän maamme lauhkeimmat osat, mutta talven lauhkeus ei korvaa kasvukunnalle sitä, mitä se kesän viileyden kautta menettää. Kuitenkin kasvoi Islannissa siihen aikaan, kun se ensimmäiset asukkaansa sai, nykyistä enemmän metsää, mutta metsät hävitettiin, eivätkä ne ole päässeet sen jälkeen uudestaan kasvaan. Islantilaiset itse luulevat, että saaren ilmasto on jonkun verran huonontunut historiallisella ajalla.

Islannin vallitsevat tuulet ovat itätuulet, ja ne ovatkin saaren verraten lauhkean ilmanalan ehto. Mutta usein sattuu myös pitkäkallisia pohjoistuulia ja länsituulia, ja ne ovat sitä kylmemmät. Pohjoistuulet kuljettavat joka talvi paljon jäätä Islannin rannikolle, sekä ajelehtivaa merijäätä että jäävuoria, ja usein sattuu kesälläkin, että suuret jäälautat moneksi ajaksi saartavat koko pohjoisrannan. Silloin on sillä puolella kesä tavallistakin viileämpi ja ainaiset sumut peittävät maan ja sama ilmastonmuutos vaikuttaa, vaikka vähemmässä määrässä, saaren muittenkin osien ilmastoon. Nälänhätä ja puute ovat silloin lähellä. Vuoden keskilämpö saattaa toisina vuosina olla neljääkin astetta tavallista alempi.

Islannin ilmanala olisi kuitenkin siedettävä, ellei se samalla olisi niin tuulinen. Tyynet auringonpaisteiset päivät ovat poikkeuspäiviä. Usein tuulet kiihtyvät kamaliksi myrskyiksi. Keskellä kesääkin saattaa saaren äkkiä yllättää myrsky, jonka kamalasta voimasta meikäläisen on vaikea saada käsitystään. Varsinkin länsirannalla on vuonoja, joitten pohjukassa myrskyllä on sanomaton raivo. Semmoinen vuono on Reykjavikin pohjoispuolella Hvalfjörður, ja varsinkin sen pohju-

kassa oleva Thyrell-vuoren seutu. Eräs matkustaja kuvaa seuraavalla tavalla myrskyä, johon hän niillä seuduin joutui kesäkuun puolivälissä: »Kuvauksemme tuntuisi uskomattomalta, elleivät edellisetkin matkustajat olisi nähneet samanlaisia myrskyjä. Jo aamulla, meidän matkaan suoriutuessa, oli tuuli kova, mutta kun puolen päivän aikaan saavuimme vuonon vedenjakajalle, niin tuuli yltyi niin kamalaksi, että sen rajuutta on mahdoton sanoin kuvata. Tuskin pääsimme paikastakaan ja hengitys kävi tukalaksi. Tilamme kävi suuressa määrin vaaralliseksi, kun aloimme jyrkkää vuorenrintettä laskeutua vuonon pohjaan. Myrsky puhalsi kaakosta semmoisella voimalla, että se kiskasi erään saattajamme satulasta ja uhkasi nakata hänet äkkijyrkänteen partaan yli syvyyteen. Koko vuonon pinta muuttui myrskyn repimänä hienoksi vesipölyksi, joka pilvenä kiiti tuulen mukana ja meille, jotka olimme 600 metriä korkealla vuoren kupeella, tuntui hienona sateena. Tässä tuulen nostamassa pilvessä häälyi mitä ihanin sateenkaari, joka sillan tavoin liitti yhteen vuonon molemmat rannat. Vielä iltapäivänkin myrsky raivosi samalla voimalla, illalla se vasta alkoi asettua. Mutta noin neljän peninkulman päässä tästä vuonosta oli rannikolla aivan tyyni.»

Varsinaisia hirmumyrskyjäkin sattuu, mutta onneksi kuitenkin harvoin. Niitten voimasta kerrotaan, että ne kohottavat merestä suuria vesipatsaita, paisuttavat rannat, patoavat jokia, niin että ne alkavat juosta taaksepäin, pieksävät järvissä veden tomuksi, kaatavat huoneita, nakkaavat kulkijan nurin ja pakottavat hänet käsin ja jaloin, kynsin ja hampain pitämään maasta kiinni, jottei myrsky veisi mukanaan.

Sangen haitallinen on eräänlainen pyörretuuli, joka paljaista ylämaista tupruttaa ilmaan hiekkaa, pölyä, hohkakiveä ja vulkanista tuhkaa ja ajaa sitä paksuina pilvinä asuttuihin rantaseutuihin ja laaksoihin. Koko ilma pimenee mustaksi

tai ruskahtavaksi, tuskin eteensä näkee. Pöly tarttuu vaatteisiin, sitä tulee silmiin, suuhun, sitä asettuu paljaille ihopaikoille ja tunkeutuu suljettuihin astioihinkin, sillä se pääsee melkein näkymättömistä raoista sisään. Se turmelee islantilaisen niukat ruokavarat ja muuttaa maidon hänen maitokamarissaan iljettäväksi liejuksi. Toisinaan kova myrsky repii tunturien kupeilta kiviäkin matkaansa, vyöryttää suuremmat alas laaksoon ja kohottaa pienemmät ilmaan, josta ne satavat ranta- maassa laiturille.

Islannin ilmanala on verrattain sateista ja kosteaa. Syys ja talvi varsinkin ovat sateiset, kevät ja kesä kuivemmat. Joka kolmas päivä on sadepäivä, mutta pilvessä on taivas paljon enemmänkin. Aivan päivänpaisteisia selkeitä päiviä on vain kesäsydännä. Sumut ovat yleisiä; kun rannikolle ajautuu jäitä, ovat maat viikkoja yhteen mittaan sumun kääreissä. Sumut ovat kylmät ja koleat. Mutta kun tuuli kääntyy maan puolelle, niin ne hälvenevät. Silloin on maanrannoilla usein kirkas sää, vaikka meri vähän matkan päässä on kauttaaltaan usvan peitossa.

Islannin säitten omituisuuksia on, että samaan aikaan voi eri osissa saarta vallita aivan erilaiset säät. Sama tuuli, joka yhdessä paikassa on maatuuli, on nimittäin vastakkaisella rannalla merituuli. Usein vuorijonot kahden läheisen vuononkin välillä kokonaan kääntävät ilmat. Vuorijonon tuulipuolella myrskyää ja sataa, tuulensuojan puolella on tyyni ja kuiva ilma. Pohjoistuulilla on pohjoisrannalla sumuiset, koleat säät ja kesälläkin voi sataa lumiräntää, etelärannalla sitä vastoin ovat ilmat silloin selkeät ja tyynet. Etelätuulella taas on etelärannalla sadetta, sumua ja tuulta, pohjoisrannalla taas selkeät ja lämpöiset ilmat. Jos Islanti olisi lakeata maata, niin ei erotusta sanottavasti tuntuisi, vaan sama sää kulkisi saaren poikki. Mutta Islanti on kauttaaltaan korkeata, tuulien täytyy

mereltä maalle puhaltaessaan kohota melkoisesti. Kohotesaan ne jäähtyvät ja samalla satavat alas kosteutta, ylämaasta taas alaspäin laskeutuessaan lämpiävät ja kuivavat.

Mutta muutoin ovat Islannin säät tavattoman vaihtelevaiset. Kaiken kesää sateet ja auringonpaisteet vaihtelevat niinkuin keväällä. Keväällä ja syksyllä lisäksi sataa rakeita ja lunta, ja talvella taas käy toisinaan ukkoset.

Islantilainen on sen vuoksi tottunut tarkkaan säänmerkkejä huomaamaan. Hänen huomionsa enimmäkseen ovat sängen luotettavat. Mutta hänen toimeentulonsa usein riippuukin siitä, että hän ajoissa osaa ennustaa rajuilman ja kylmät ja varsinkin korjata heinänsä. Islannin vapausajalla oli sääennustuksen taito suurimpia viisauden lahjoja. Ilman tieto on ylen tärkeä kalastajillekin. Heidän täytyy voida edeltäkäs in arvata myrskyt, sillä muutoin he pienissä aluksissaan joutuvat merellä turmioon.

Vuodenaikain eroavaisuudet eivät ole Islannissa likimainkaan niin jyrkät. Ennen vanhaan oli tapana vain erottaa talvi ja kesä. Huhtikuun jälkipuoliskolla alkoi kesä, talvi lokakuun jälkipuoliskolla. Huhtikuun 18 ja 25 päivän välistä torstaita pidettiin »ensimmäisenä kesäpäivänä», ja sitä vieläkin kautta saaren samana juhlietaan, vaikka kesä harvoin silloin vielä on voimaansa näyttänyt ja lumimyrskyt ja pakkaset vielä ovat tavallisia vieraita. Mainittuna torstaina on yhä vielä tapana toivottaa toiselleen »hyvää kesää» ja antaa lahjoja, »kesälahjoja». Silloin pannaan toimeen kaikenlaisia kisoja ja huveja taivasalla, jos nimittäin sää on semmoista, että voidaan ulkona oleskella.

Huhtikuun lopulla on etelämaalla lumi tavallisesti sulanut laaksoista ja ruoho alkanut orastaa. Pohjoisrannalla sitä vastoin on silloin vielä paksut kinokset, jotka vasta kesäkuun lopulla merenrannaltakaan katoavat. Mutta usein on kesä san-



gen lyhyt ja kylmä. Talvi alkaa lokakuun loppupuoliskolla, tuoden mukanaan myrskyjä ja lumituiskuja ja vahvat pimeät. Mutta milloin pohjoisrannalla on kesällä, vielä elokuun lopulla-kin ajojaita, silloin ei sillä puolella ole kesää kuin nimeksi, toinen talvi melkein huomaamatta toistaan jatkaa. Merestä on silloin usein hyvä saaliis, mutta maalla tulee kato.

Ulkomaalaiset, jotka Islannissa käyvät ja enimmäkseen ovat kotoisin paljon eteläisemmistä maista, ihailevat saaren outoja valaistuksia. Pohjoisrannalla aurinko juhannuksen aikaan on vuorokauden umpeensa taivaalla, matalimmillaan ollessaan näyttää paikallaan lepäävän meren pinnalla, viileänä ja säteettömänä, kunnes se jälleen alkaa nousta ja lämmittää. Etelämpänäkin ei kesällä ole yötä, iltaruskot sulavat aamuruskoihin ja päivä liittyy päivään. Talvella on sitä mukaan pimeätä, mutta Islannin ilman puhtaus vaikuttaa, että kuutamo talvella on erinomaisen kirkas, niin kirkas, että sen valossa voi kirjaa lukea. Ja kuu silloin vuorostaan kiertää taivaan kanta niin uskoa, että se tuskin ennättää ensinkään mailleen mennä. Ja pitkät hämärät jatkavat päivää, niinkuin yleensäkin pohjoisissa maissa. Talviyöt eivät sen vuoksi ole likimainkaan niin pimeät, kuin saattaisi luulla.

Mutta Islannin taivaalla on vielä toisia ilmiöitä, jotka täyttävät muukalaisen ihmetyksellä. Aamuruskot ja iltaruskot ovat verrattoman kauniit. Eräs tutkimusmatkustaja niistä kertoo: »Mutta aamu- ja iltaruskot kieltämättä ovat Islannin ihanimpia ilmiöitä. Ei ainoastaan se puoli taivaasta ole hehkuvissa väreissä, jolla aurinko nousee ja laskee, vaan koko taivaankansi rusottaa kullankarvaisessa hohteessa ja mitä ihmeellisimmät pilvimuodostukset kummine vaihtelevine värineen vaivuttavat meidät sanattomaan ihailuun. Tuntuu siltä, kuin luonto juhlapäivän aattona leikillä loisi taivaalle kaikenlaisia haaveellisia ilmiöitä, huvittaakseen ihmistä milloin vään-

nellyillä pilakuvilla, milloin ilmapilla kaukomaisemilla. Ainöastaan se, joka on Sveitsissä nähnyt Alppiruskon, voi saada likimain käsityksen Islannin aamu- ja iltaruskoista. Mutta Islannin auringonlasku on verrattoman paljon kauniimpi, sillä se ei tyydy vain korkeimpiin vuorenhuippuihin, kuten Sveitsissä, vaan valaa purppuraisen rusotuksen koko maisemalle ja kestää paljon kauemmin kuin Sveitsin ilmiö. Tosin Länsi-Islannin korkein vuori, lumen ja jään peittämä Snaefellesjökul pitkällä niemellään kohoo vain puolet siitä kuin Gotthardin vuori, mutta sen sijaan rusottaa sen merestä kohoova keila ylt'yleensä auringon laskiessa ja se on kaiken kaikkiaan näkö, jonka vertaista harvassa muualla näkee. Juhannuksen aikaan se näkyy Faxavuonoon ihanimmassa loistossaan. Jyrkästi eroaa häikäisevän valkoisesta Snaefellesjökulista tumma kömpelö Esja, mustan basaltin päällä siellä täällä tähteitä talven valkovaipasta. Sen takana kohottaa Akrafell rosoista lakeaan ja parin saaren välitse soudellessamme näemme vielä, taaksemme katsoessamme, etelässä Reykjavikin takaa Seltjarnarnesin pitkän aaltoilevan tunturiselänteen, kaikki poistuvan auringon ruskoissa. Niiden kaikkien valkoiselle otsalle päivä painaa jäähyväissuutelonsa ja katoaa sitten. Esjan taa, koko taivaankannen loistaessa ihanimmin värein. Hiljaisuus on äänetön, äänetön kuin ainoastaan pohjolassa. Airojen herättämät kaareet vain lipottavat veneen laitaa vastaan, muuta ei kuulu, joka häiritsisi tämän pohjanperäisen maiseman ylevää hiljaisuutta. Tällä pohjolan levolla on joku sanomaton tenho. Sen keskellä käsitämme, kuinka Islannin runoilijat siitä viehättyivät lauluihin, jotka ovat pohjolan runouden jaloimpia tuotteita. Käänämme jälleen veneemme maihin päin. Tuskin olemme jalkamme astuneet kiviselle rannalle ja kääntyneet vielä kerran katselemaan tarumaisessa valaistuksessa uinuvaa luontoa, niin huomaammekin tunturien hehkuvan rusotuksen jo kaikkialta ka-

doneen, värikkäitten pilvien jo muuttaneen lännen taivaalta idän taivaalle ja niitten joukosta auringon uudelleen kohoovan taivaalle. Onkin jo aamu. Aurinko laski Esjan läntiselle puolelle, sen itäiseltä puolelta se jälleen nousee, tuskin paria tuntia kestäneen yön jälkeen. Ja tämä yökin oli valoisa kuin päivä.»

Monta muuta kaunista ilmiötä on Islannin taivaalla. Niistä saa omituisen sielukkaisuuden ja ylhäisen haaveellisuuden saaren jylhä ja synkkä luonto. Toisinaan näkyy auringon ympärillä yhdeksänkin harha-aurinkoa kehineen ja kehänkappaleineen, usein on sekä auringon että kuun ympärillä värikkäät sapet. Talvella ovat revontulet harvinaisen loistavat ja suuressa määrin valaisevat talviöiden pimeyttä. Omituinen, meillä tuntematon ilmiö on meriloisto, joka usein näkyy rannikolla. Meren päällä silloin häälly omituisia hohtavia pilviä, jotka saavat valonsa meren loisteesta, fosforescensi-ilmiöstä. Mutta islantilaiset kalastajat luulevat pilvien saavan valonsa suurien rantaa lähestyvien silliparviin kajastuksesta. Erinomaisen kauniit kangastukset kuuluvat niinkään Islannin luonnon viehätyksiin. Niitä nähdään monessa paikassa sisämaassa, esim. Thingvalla-järven seuduilla.

Olemme tähän saakka oleskelleet ainoastaan rannikolla, jossa tunturien juurella ovat alavat ruohomaat ja asutukset. Mahtavina muureina kohoo kapeasta rantavyöstä saaren varsinainen runko. Koko sisämaa on laaja ylänkö, lännestä matalampi, itäpuolelta korkeampi. Se on jotenkin yhtenäinen kappale, vaikka tosin vuonot leikkaavatkin siihen syvälle joka puolella paitsi etelärannalla, ja vuonojen päistä vielä laaksotkin.

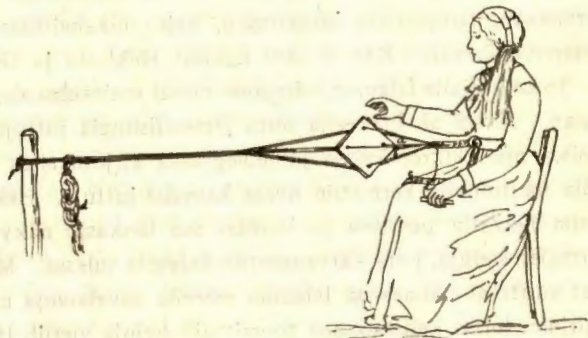
Ainoastaan Lounais-Islanti on matalampaa maata. Siellä sen vuoksi on asutuksia kauempanakin merenrannasta. Muutoin on koko sisämaa kauttaaltaan autiota. Ilmanala, joka jo rannikolla on kolkkoa, on sisämaassa niin kylmää, ett'eivät

siellä viihdy muuta kuin kaikkein vaatimattomimmat kasvit. Islannin sisäosat ovat autiointa, mutta samalla ihmeellistäkin erämaata, mitä niin pohjoisissa seuduissa on koko maan pinnalla. Tuntureilla on laajat jäätiköt, joitten rinnalla Norjan suurimmatkin jäätiköt jäävät vähäisiksi, ja niiden rinnalla tulivuoria, laavaeräimaita ja kuumia lähteitä. Maajää-ilmiöt ja tuliperäiset ilmiöt ovat siellä ihmeellisemmässä yhteydessä kuin missään muualla maan päällä.

Islanti onkin jo vanhastaan tunnettu tulivuoristaan, laavavirroistaan, lämpöisistä lähteistään, lieju-vulkaneistaan ja maanjäristyksistään. Ken ei olisi kuullut Heklasta ja Geisiristä. Jo keskiajalla Islannin tulivuoret olivat maineessa kautta Europan. Niistä oli liikkeellä mitä ihmeellisimpiä juttuja ja vanhoissa munkkikronikoissa ja teologisissa kirjoituksissa erikoisella nautinnolla kerrottiin niistä kamalia juttuja. Heklaa pidettiin helvetin porttina ja luultiin sen lieskassa näkyvän tuomittujen sieluja, joita kärvennettiin helvetin tulella. Merimiehet väittivät nähneensä Islannin merellä aavelaivoja mustin purjein, joissa kadotukseen tuomittuja sieluja vietiin Heklaan. Melankhtonin vävykin kertoi vielä, että Heklan ympäristössä penikulman piirissä saattoi kuulla, kuinka tuomitut sen sisässä vaikeroivat pimeyden ruhtinaan heitä kiduttaessa. Heklan liekeissä luultiin korppien ja aarnien lentelevän ja räähkyvän, ja kun niitä näkyi, niin tiesi se sotaa tai murhaa. Tämä käsitys Islannin tulivuorista piti kauan puoliaan, mutta saarella itsellään ne eivät ole antaneet aihetta sanottaviin taikaluuloihin.

Islannin on olemassa olostaan kiittäminen etupäässä näitä vulkanisia voimia. Se on rakennettu vanhoista ja uusista vulkanisista kalliouisista. Merenreunassa tunturien seinämät ovat selvään portaalliset rakenteeltaan. Ne ovat muodostuneet laavapankoista, joita eri aikoina on valunut pääl-

lekkäin. Lähes kahdeksasosa saaren pinnasta on niin nuorien laavavirtain peitossa, ettei niille ole juuri mitään vielä päässyt kasvamaan. Täysi kahdeksasosa on maajäätikköjen peitossa. Loput sisämaan ylängöstä on soramaita, lentohietikoita, paljaita kallioita ja tuntureita. Syvänteissä on siellä täällä järviä ja soita. Ylängöillä ovat lumituisut kesälläkin tavalliset ja säänmuutokset tapahtuvat äkkiä ja rajusti. Ainoastaan neljästoista Islannin koko pinta-alasta on alankomaata.



Vyötilä kutova nainen.

Suurin osa Islannista on muodostunut tummasta vuorilajista, jota sanotaan basaltiksi. Kun purjehditaan pitkin Islannin rannikkoa, varsinkin pitkin itärantaa, niin ovat basalttintunturien muodot hyvin silmiin pistävät. Mahtavina, noin 600 metriä korkeina muureina ne kohoavat rantavyöstä melkein äkkijyrkkään, päältä tasaisina, syrjässä siellä täällä rotkoja ja torneja. Nämä tunturimuurit ovat rakennetut sadastakin vaakasuorasta tai hieman kaltevasta kerroksesta, joita toisinaan toisistaan erottaa ohuet punaiset saumat. Basalttikerrokset ovat aikanaan olleet kukin vuorostaan sula laavavirta, joka on tulivuorista valunut. Punaiset saumat taas ovat

tulivuorenpurkauksissa satanutta kuonaa ja tuhkaa. Basalttikerroksien syrjät vähän taantuvat sitä myöden kuin muuri kohoo, niin että koko tunturiseinämä näyttää suunnattomalta portaalta. Siitä syystä basaltteja ennen vanhaan sanottiinkin »trapiksi», vaikka tämä sana on joutunut pois käytännöstä. Alkuaan ovat basalttiylängöt olleet päältä aivan lakeat ja muodostaneet tasangon, joka on hyvin monesta päällekkäin valuneesta laavavirrasta vähitellen rakentunut. Vähitellen on meri aalloillaan murtanut reunoja ja leikannut ne jyrkiksi. Vuonoja ja laaksoja on muodostunut aaltojen ja jäävirtain vaikutuksesta, ja osaksi maan vajoamisenkin kautta. Ylätasanko on sen kautta vähitellen jakautunut teräviin selänteihin ja huippuihin, joista korkeimmilla on kesälläkin lunta. Nämä basalttirannat ovat kolkon ja synkän näköiset, mutta vuonoissa maiseman luonne on lauhkeampaa. Siellä on tunturien juurella matala vyö ja mehevän vihannista niityistä loistavat talojen valkoiset päädyt.

Toisin paikoin basalttivuorien mustia värejä keskeyttää vaaleammat rinteet ja kellertävät tai rusottavat kukkulat. Tämä vaalempi väri ilmaisee toista purkautunutta vuorilajia, jota sanotaan »liparitiksi». Sitä on basaltin välissä siellä täällä, toisin paikoin suuriakin aloja. Basaltti on tulivuoresta valuesaan verraten vetelää. Se leviää sen vuoksi helposti laajalle alalle, jota vastoin liparitti on kankeata ja jää suuriksi röykkiöiksi. Liparitti on hyvin vaihtelevaa väritään ja semmoiset vuoret, joissa se on vallitsevana, ovat sen vuoksi merkillisen moniväriset ja kirjavat. Missä liparitti on nopeaan jäähtynyt, siellä se muodostaa mustaa vulkanista lasia, »obsidiania», missä taas vesihöyryjen vaikutuksesta hyvin hotoa ja sienimäistä, siellä sen väri on vaaleata. Semmoinen liparitti on jokaiselle tunnettua hohkakiveä. Liparittilaavavirrat ovat etäältä nähdessä kuin suuria pikimustia kivihiiliröykkiöitä. Pinta on lasi-

terävää, kiiltävää ja kimmeltävää obsidiaania, jonka väri jyrkästi eroo melkein lumivalkoisesta hohkakivikuonasta. Mutta sisältä laavavirta on harmaata taikka punaisenruskeata, ja pinta on täynnään suuria halkeamia, joita erottavat toisistaan terävät lasiharjanteet. Moisen laavavirran poikki on sangen vaikea kulkea. Syviä pimeitä rotkoja ja särnäisiä teräviä lasisärkkiä on toinen toisensa vieressä ja kynsin hampain saa niissä tepastella yli kulkiessaan. Toisin paikoin on liparittilaavavirroissa suuria kallionkappaleita, jotka purkaus on puolulaneina tuonut mukanaan syvemmistä kerroksista. Semmoisia laavavirtoja on varsinkin itärannalla.

Keskellä Islantia on vielä kolmannen laatuista kallioista, jota sanotaan palagonittituffiksi. Se on vanhain tulivuorien purkamaa tuhkaa ja kuonaa, joka on kiintynyt kiveksi. Tämän kallioisen muoto ja väri vaihtelevat suuresti. Toiset tuffit ovat hyvin hienoa, toiset karkearakenteista kiveä. Tavallisesti ne ovat väriltään ruskeanpunaisia tai kellertäviä. Semmoiset tunturit, jotka ovat palagonittituffia, ovat hyvin rapautuvia. Tuuli, sade ja pakkanen niitä helposti hajottavat. Ne sen vuoksi enimmäkseen ovat matalia ja pyöreitä, jota vastoin basalttikukkuloilla on terävät särmät ja huiput. Palagonittituffi kulkee leveänä vyöhykkeenä saaren keskitse pohjoisesta etelään, ja melkein kaikki nykyiset tulivuoret ovat tässä vyöhykkeessä. Niissä seuduin, joissa perustus on tätä kallioista, on pinnalla sen vuoksi paljon kraatereita, tavallisesti monta samassa jonossa, ja laavavirtoja.

Erinomaisen vaihtelevaisia ovat kaikessa kaameudessaan ne ilmiöt, joita Islannin sisäosissa tapaamme. Kuumia lähteitä ja ilmaan suihkuvia geisirejä on kautta maan. Niistä ovat molemmat geisirit saaren lounaisosassa jo vanhastaan kaikille tuttavat. Ne ovat lähellä melkoista Hvitaata, verraten matalalla lakeudella, jonka vesi-ilmiöissä joka puolella näkee

maanalaisen tulen vaikutuksia. Maasta kohoo valkoisia höyrypatsaita ja pieniä matalia vesisuihkuja, mutta molemmat pääsuihkut ovat verraten harvoin toimessa ja näyttävät aikovan kokonaan asettua. Ne maanalaiset voimat, jotka kautta vuosisatain ja ehkä vuosituhansienkin ovat Isoa geisiriä ja Strokkuria voimassa pitäneet, ovat uupumassa. Iso geisiri useimmiten pettää matkailijat, jotka nykyisin sen luo tulevat, ja ainoastaan keinotekoisella ärsytyksellä se saadaan purkautumaan. Jos nimittäin geisirin kitaan nakataan melkoinen määrä saippuaa, niin seuraa siitä purkaus. Nämä kuumat suihkulähteet ovat syviä kirnuja maan pinnassa, joitten seinät ovat piittyneet sileäksi vahvaksi kivennäiskuoreksi. Niitten vesi on pinnaltaan kiehuva ja sitä kuumempaa kuta syvemmällä. Syvemmällä nimittäin päällä olevan veden paino estää vettä höyryksi muuttumasta. Mutta kun alempien vesikerroksien kuumuus kohoo niin korkeaksi, että sittenkin vettä muuttuu höyryksi, niin tämä höyry kohottaa päällä olevaa vesipatsasta. Alempien vesikerroksien kantama kuorma samalla vähenee, ja seuraus siitä on, että suuret määrät ylikuuma vettä äkkiä kuin räjähdysten kautta muuttuu höyryksi. Vesi syöksyy päällä olevan veden läpi ja sinkoo ilmaan korkeana suihkupatsaana, taikka lukemattomina säteinä, mukanaan suuria pyöreitä höyrypilviä. Toisinaan säde kohoo kolmekymmentä metriä korkealle ja korkeammallekin. Purkaus uudistuu monta kertaa yhteen mittaan, kunnes kirnussa voimat ovat tasaantuneet ja vesi jälleen asettuu hiljalleen poireilevaksi pinnaksi odottamaan uutta purkausta, johon voi kulua viikkoja. Ilmiö on suurenmoinen, ja ne onnelliset, jotka sattuvat sen näkemään, saavat siitä elinajakseen muiston. Saippualla on se vaikutus, että se voi ärsyttää purkaukseen, ennenkun jännitys on kohonnut niin korkeaksi, että se luonnostaan tapahtuu, mutta silläkin keinolla on rajansa, ja

saippuan käyttämisen jälkeen kuluu entistä pidempi aika, ennenkun luonnollinen purkaus uudistuu.

Ison geisirin vieressä on matala Pikku geisiri, jonka purkaukset eivät ole kuin vähäpätöisiä ison rinnalla, mutta joka sen sijaan toimii säännöllisesti kuin kellolaitos. Se on erinomaisen soma, vaikk'ei jätäkään yhtä mahtavaa vaikutusta kuin iso naapuri, jonka purkauksille vielä ankara maanalainen meteli, jyrinä ja kumeat pamaukset antavat mahtia.

Vieressä on vielä kolmas geisiri, »Strokkur» nimeltään, joka aikanaan oli milt'ei Isoakin geisiriä mahtavampi. Se taas oli merkillinen siitä, että sen saattoi ärsyttää keinotekoisella tavalla purkaukseen, kun sen alaspäin kapenevaan kirnuun syyti kaikenlaista rojua, maata, turpeita ja kiviä. Kun kirnu siten oli alapäästä tukittu, niin ei tavallisesti tarvinnut kauaakaan odottaa, ennenkun Strokkur kamalalla ärjynällä ja maanalaisella jyrinällä syyti suihkunsä ja höyrypilvensä suunnattoman korkealle ilmaan, karistaen samalla kurkustaan kaikki liika-aineet, mitä siihen oli vieritetty. Ilmiö tuotti niille, jotka sen näkivät ja jotka vallattomuutensa kautta olivat olleet hirviön raivonpurkaukseen syypäät, vilpitöntä iloa. Joskus sattui Strokkurin kitaan putoamaan lehmä, lammas tai hevonenkin, tarkastellessaan liian syvissä mietteissä laidunta, taikka ehkä yrittäessään kirnusta vettä juoda. Kauaakaan ei tarvinnut odottaa, ennenkun Strokkur suurella raivolla ja melulla nakkasi elukan takaisin maan pinnalle ja aina valmiiksi keitetynä. Mutta Strokkuria lienee niin paljon näillä ärsytyksillä kiihotettu, että se lopulta vihasta halkesi. Kirnun seinät arvatenkin liian suuresta höyrypaineesta särkyivät. Sen jälkeen se on ollut alallaan ja nykyisin saa sen kitaan syyttää vaikka kuinka paljon turpeita ja kiviä, ilman että hirviön uni häiriytyy. Vesikin on jäähtynyt, vaikkapa pakkanen ei vielä pääsekään sen pinnalle kanttaan rakentamaan.

Tavallisia kuumia lähteitä on Islannissa lukemattomia, jotka eivät suihkua. Muun muassa on Reykjavikin laidassa kuuma lähde, jossa kaupunkilaiset pesivät pyykkinsä, tarvitsematta ensinkään pitää huolta veden lämmittämisestä.

Kuumat lähteet ja suihkut ovat viattomia ilmiöitä. Viattomia ovat hiilihappolähteetkin, vaikka ne, samoin kuin edellisikin, todistavat seudun tuliperäisyyttä. Hiilihappolähteitä on varsinkin sillä niemellä, joka on Faxa-vuonon pohjoisena laitana. Vielä lähempää sukuperää tuliperäisten ilmiöitten kanssa ja kaiken kaikkiaan niitten ikävimpiä ilmauksia ovat rikkilähteet. Kuumilla rikkilähteillä on suuri teho kalliisiin. Ne liuottavat kivennäiset ja muodostavat niistä aivan uusia lajeja. Niitten seuduilla sen vuoksi on kiehuvia liejuallikoita, jotka ovat iljettäviä nähdä. Islannin sisäosissa ovat eräässä seudussa, jossa harvoin käy ihmisiä, suurimmat kaikista liejuvulkaaneista. Ne ovat Kerlingar-tunturien seuduilla ja löydettiin vasta muutama vuosikymmen takaperin.

Kerlingar-tunturit ovat vaaleata liparittia ja noin 1,000 metrin korkuiset. Ne ovat sen vuoksi osaksi maajäätiköitten peitossa ja siellä täällä valuu laaksoihin pieniä glaciereja. Thoroddsen, Islannin maantieteen ja geologian kuulu tutkija, kertoo käynnistään näillä tuntureilla:

»Asuttuamme melko pitkän ajan teltoissa ylängöllä, tunturien läheisyydessä, lähdimme niitä tarkemmin tutkimaan. Vaikean ratsastuksen jälkeen pitkin Kerlingar-tunturien hui-  
maavan syvien rotkojen partaita saavuimme eräälle vuoreharjanteelle, joka yhdistää tunturin molemmat pääjonot. Sen päältä oli erinomainen näköala ylängömaan yli ja yli sen reunojenkin aina merelle saakka, ja toiselle taholle yli sisämaan jöökulimaisemien. Mutta kaikkein ihmeellisin oli lähin ympäristö. Tunturien halki kulkee pohjoisesta etelään päin useita syviä rotkoja ja laaksoja, jotka haarautuvat kuin puun

oksat yhteisestä pääsuunnasta. Näillä laajalti haarovilla laaksoilla on aivan omituinen ulkonäkö. Ei missään näy vähintäkään kasvullisuuden merkkiä, mutta siitä huolimatta tunturien kupeet, loivemmat rinteet ja laaksot loistavat mitä räikeimmin värein. Silmiä häikäisee, niin räikeässä ja ristiriitaisessa sekasotkussa on siinä valkoisia, keltaisia, punaisia, vaaleanpunaisia, sinisiä ja viheriäisiä laikkoja sikin sokin. Joka kuopasta, joka rotkosta kohoo ilmaan suuria höyrypatsaita, ja syvyydestä kuuluu lukemattomista höyrysuihkuista ainaista pihinää ja vonkunaa.»

»Päästäksemme alas näihin laaksoihin meidän täytyi kulkea erään jäätikön poikki, jossa oli paljon halkeamia. Halkeamien yli täytyi ryömiä lumisiltoja pitkin. Tuliperäinen toiminta oli vilkkain lännen puolen laaksoissa. Maaperä on niin kauttaaltaan pehmennyt, että täytyi kulkea suurimmalla varovaisuudella, jos mieli eteenpäin päästä. Jos kavala kuori pettä, niin että jalka sen läpi solahtaa kuumaan liejuun, niin jalka palaa ja kuumat höyryt voivat keittää miehen siihen paikkaan. Laaksossa tapaamme paljon kiehuvia liejupatoja, missä sinisiä, missä viheriäisiä, missä keltaisia, valkoisia, harmaita ja punaisia. Lukemattomista lävistä ja halkeamista kohoa kihiseviä höyrypatsaita ja toisinaan sekaantuu ilmaan tukahuttava rikinhaju. Korkeassa savikummissa huomasimme paria metriä leveän aukon, josta vastaamme puhalsi tukahuttava katku ja höyry. Pidin lämpömittariani hetkisen höyryssä ja se osotti paikalla 60° C. Höyry puhkui aukosta säyksittäin, ja piti varoa, ettei joutunut liian lähelle, sillä se olisi helposti keittänyt miehen. Mitä lävessä oli, sitä oli mahdollon päästä näkemään, mutta se näytti alaspäin laajenevan. Varmaan oli sen pohjalla laaja liejuallikko, sillä syvyydestä kuulimme kummaa jymyä, ja kun siellä kiehuvat liejukuplat räjähtivät rikki ja liejuallot läikkyivät onkalon seinä vastaan,

niin tärisi maa ja aukosta syöksyi tukahuttavia höyryjä. Vähän alempana tätä liejuallikkoa puhaltaa eräästä halkeamasta valtaava höyrypatsas niin korvia huumaavalla jymyllä, ettemme voineet kuulla toistemme huutoa, vaikka seisoiimme aivan rinnakkain. Kallioiset ovat näissä laaksoissa kauttaaltaan pehmenneet ja lienneet puoliveteliksi, muuttuneet saveksi, ja maanpinnalla on kaikkialla keltaista rikkiä ja valkoista 'suolakiteymää'. Samanlaisia ilmiöitä tapaa saaren muidenkin liejuvulkanien eli 'solfatarien' luona, kuten Myvatnin seudussa saaren pohjoisosassa ja Reykjanesin niemellä, joka on kauttaaltaan tuliperäinen, nuorien laavakenttien peitossa, mutta ne eivät missään ole niin suurenmoisia kuin Kerlingar-tuntureilla.»

Tulivuoret yleiseen ovat rivittäin maanhalkeamilla semmoisilla seuduilla, joissa maa on vajonnut. Islannissa niitten esiintyminen halkeamilla varsinkin on selvä, ja monessa kohden saattaa siellä tutkia itse vulkanista halkeamaa. Lisäksi ovat säarella edustettuina melkein kaikki vulkanimuodot, niin että harvassa paikassa maanpinnalla tätä ilmiötä voidaan yhtä monipuolisena tutkia kuin Islannissa.

Tulivuorenpurkaukset alkavat maanjäristyksillä, maanalaisten voimien jännityksen käydessä niin suureksi, että ne alkavat murtaa itselleen pinnalle tietä. Maakuoreen syntyy halkeamia, ja kun nämä ulottuvat kyllin syvälle, aina sulaan kivennäiseen eli magmaan saakka, niin purkautuvat alla olevat sitkeät kivennäiset maan pinnalle sisältämiensä kaasujen vaikutuksesta, nämä kun paineen vähentyessä äkkiä pääsevät laajenemaan. Kaikki purkaukset sen vuoksi alkavat räjähdyksillä, joita seuraa tuhka- ja kuonasade. Laava alkaa tämän jälkeen rauhallisesti valua esiin halkeamasta, mutta silloin tällöin keskeyttävät laavan virtausta uudet tuhka- ja kuonasaatekin, kun tapahtuu uusia kaasuräjähdyksiä. Kun purkausta samasta aukosta kestää kyllin kauan, niin kasvaa aukon

ympärille vähitellen keilamainen kukkula, jonka keskellä purkaus'aukko on.

Semmoinen on se tulivuorimuoto, joka yleisimmin tunnetaan. Semmoinen on esim. Vesuvio. Mutta on useita muitakin tulivuorimuotoja.

Keilamaiset tulivuoret ovat rakentuneet tuhkasta, kuonasta ja laavasta, joita on päällekkäin kerros toisensa päällä. Niitten rinteet ovat sängen jyrkät. Semmoisia tulivuoria ei Islannissa ole monta, korkeintain kymmenkunta. Keilavuori on Islannin korkein kukkula, Oraefajöökul, joka kohoo Vatnajöökulin laidassa, saaren kaakkoisrannalla. Sen laki on, niinkuin nimikin osottaa, maajäätikön peitossa. Jotkut toisetkin saaren korkeimmista vuorista ovat samanlaisia, osaksi sammuneita, osaksi yhä toimivia tulivuorikelloja. Hekla, Islannin rajuin tulivuori, on samanlainen rakenteensa puolesta, vaikka muotonsa puolesta erilainen. Se on nimittäin pitkävetäinen harjanne, joka on pitkin pituuttaan haljennut. Halkeamalla on monta eri purkauskitaa.

Paljon tavallisempia ovat Islannissa laavakummut — kummun nimi tässä osottaa vain muotoa, eikä kokoa, sillä monet niistä ovat valtaavia tuntureita. Ne ovat samanlaisia kuin Sandwichin saarien suuret tulivuoret, kohoavat hyvin verkalleen, kilpimäisesti, ympäristöstään, ja ovat laajuuteensa verraten matalat. Tunnetuimpia niistä on jo vanhastaan Skjaldbreid Thingvallan lakeuden syrjässä, laellaan hohtava valkoinen jäälakki. Semmoisille kukkuloille voi helposti ratsastaa hevosella. Niitten kupeet ovat muodostuneet poimuisesta, pankkoisesta laavasta, jossa on paljon luolia. Krateri on kukkulan keskellä ja siitä usein haarautuu eri tahoille säteittäin laavaluolia, joitten katto toisin paikoin on murtunut, niin että niihin on mahdollinen päästä. Näitten maanalaisten käytävään katosta riippuu ihmeellisiä jähmettyneitä laava-

puikkoja, joitten punaiset ja siniset värit elähyttävät luolan mustia seiniä. Toisin paikoin nämä maanalaiset laavaojat ovat luhistuneet kokoon, toisin paikoin taas muodostavat laajoja onkaloita. Kumputulivuorien laella on hyvin laajat pyöreät ja pitkulaiset purkausaukeamat, joiden pohja aikanaan on ollut sulana palavana laavajärvenä, samanlaisena kuin Kilauea Sandwichin saarilla. Mutta Islannin laavajärvet ovat nykyisin jäähtyneet. Mutta jäähtymismuodostuksista nä-



Hekla, Islannin rajuin tulivuori.

kee, että niissäkin laava on milloin kohonnut, milloin laskeutunut, ja toisinaan on laava vuolaina virtoina vuotanut järven reunain yli tunturin kupeille. Paikoittain on laavajärven jähmettynyt pinta myöhemmin uudelleen sulanut ja siten on kraterin tasaiseen pohjaan muodostunut syviä kattilamaisia kitoja. Islannin koillisosassa on Odaadahraun, saaren suurin laavaerämaa, syntynyt tämänkaltaisten kumputulivuorien pur-

kauksista. Suurin niistä, Trölladyngja, on lähes 1500 metriä korkea ja puoltatoista penikulmaa leveä. Niitten kukkuloilta on laajat näköalat laavaerämaan yli, ja kolkompaa, kaameampaa maisemaa ei maailmassa ole monta.

Pitkät krateririvit samalla purkaushalkeamalla ovat niinikään Islannin vulkanisten ilmiöitten omituisuuksia. Pitkin koko vulkanista halkeamaa on rakentunut kuonasta ja laavasta riviin keiloja purkausaukkoineen. Toisinaan on monta krateria ollut samalla haavaa toimessa, toisinaan taas ne ovat toimineet peräkkäin. Sula magma valuu maan pinnalle niistä osista halkeamaa, joissa pääsy on helpoin, ja niihin kohtiin siten muodostuu vakinainen krateri ja keila. Tämmöisessä krateririvissä keilat ovat vain sataa puoltatoista metriä korkeat, useimmat sitäkin matalammat. Ne voivat muodoltaan olla hyvin vaihtelevia. Toisin paikoin on, purkausaukon vähitellen vaeltaessa, muodostunut laajempia krateri-kehävuoria. Pisin historiallisella ajalla purkautuneista kraterijonoista on Skaptaan luona Vatnajökulin lounaisrannalla. Sillä oli v. 1783 kamalan raju purkaus, rajuin ja tuhoisin tulivuorenpurkaus, mitä Islannissa on milloinkaan ollut. Skaptaan krateririvi on lähes 30 kilometriä pitkä ja sillä on satakunta eri suurista krateria. Islannissa on monta valtavan pitkää kraterijonoa, mutta on samalla aivan vähäisiäkin, ikäänkuin luonnon valmistamia leikkikaluja tai opetusvälineitä. Odaadhraunissa on eräs kymmenen metrin mittainen vulkaninen halkeama, jolla on 12 pientä krateria, suurin niistä vain metri läpimitaten.

Vielä on Islannissa paljon purkaushalkeamia, joista laava on suorastaan esiin virrannut, muodostamatta mitään varsinaista tulivuorta. Monet näistä halkeamista ovat pienet, mutta etelärannikolla on eräs halkeama, Eldgjaa (tulirotko) nimeltään, joka on noin 25 kilometriä pitkä. Se on halkaissut matkallaan monta tunturia. Rotkon syvyys on noin 120—

150 metriä, seinämät äkkijyrkät. Seinämien reunalta kaatuu korkeita könkäitä rotkon syvyyteen. Tämä halkeama on kolmesta kohdasta valanut reunansa yli suunnattomia laavamäeriä, laava on virrannut alas alankomaille ja muodostanut suuria, noin 500 neliökilometriä laajoja laavajärviä. Semmoista purkaushalkeamaa ei ole, mikäli tiedetään, missään muualla maan pinnalla. Reykjanesilla on niinikään useita purkaushalkeamia, vaikka ne ovat paljon pienemmät.

Vielä on Islannissa siellä täällä suuria kattilamaisia syvennyksiä, jotka ovat syntyneet vulkanisten räjähdysten kautta. Myvatnin seudulla pohjoismaalla on semmoinen purkausaukko, joka heräsi toimeen v. 1724. Se tosin pian, päällä olevan maan ilmaan räjähytettyään ja jonkun verran allaan olevia kaasuja tyhjennettyään, taas vaikenä, mutta se oli kuin varotusmerkki, jonka jälkeen kaikki muut sen seudun tavattoman lukuisista vulkaneista alkoivat toimia, raivoten viisi vuotta, ennenkun asettuivat. Muutaman kymmenen vuoden kuluttua tämä krateri oli muuttunut suureksi kiehuvaksi liejukattilaksi, josta kohosi tukahuttavia katkuja. Mutta viime vuoden keskivaiheilla se oli jo rauhallinen viheriävetinen järvi, joka ystävällisine uinuvine pintoineen oli kokonaan unohtanut kamalan menneisyytensä. Odaadhraunissakin on samanlaisia räjähdysaukkoja, joista useimmat nykyään ovat pyöreinä järvinä.

Islannin tulivuorissa tapaamme niin ollen mitä suurimman vaihtelun, ja tuskin on maata, jossa tätä suurta luonnonilmiötä voisi monipuolisemmin tutkia verraten suppealla alalla. Toisin paikoin on kaikennäköisiä purkausaukkoja, keiloja ja kehävuoria niin taajassa, että maisema korkealta katsoen muistuttaa kuumaisemaa. Tosin ovat kuun kehävuoret paljon laajemmat, mutta melkoisia on Islannissakin. Suurin on Askjan kehävuori Odaadhraunissa. Sen keskellä oleva krateri on noin 50 neliökilometriä laaja. Myvatnin seudussa on eräs tunturi,



jolta näkee kuukarttaa muistuttavan maiseman ympärillään. Vielä luonteenomaisempia ovat ne maisemat, jotka ovat Vatnajökulin länsipuolella. Se seutu onkin Islannin tuliperäisimpiä. Toinen mahtava krateri on toisensa vieressä, useimpien pohjalla nykyisin järvi. Korkeimmalta keilalta on hyvä näköala koko seudun yli. Monet pienemmistä järvistä ovat syvällä kattilamaisissa kraterikuopissa, melkein näkymättömissä. Suuremmat järvet ovat syntyneet sen kautta, että kaaren muotoiset kraterikehät ovat yhteen solmiutuneet. Niitten viher-täviä pintoja hohtaa sysimustain laavakallioitten, ruskahtavain tuhkakukkulain ja punaisten kuonakasain keskeltä.

Islannin tulivuorien luku on hyvin suuri. Keilamaisia on 8, laavakumpuja 16, 83 suurempaa kraterijonoa, mutta yksityisien kraterien luku nousee pariin kolmeen tuhanteen. Näistä tulivuorista on 25 ollut toimessa historiallisella ajalla, toiset ainoastaan yhden ainoan kerran, toiset, varsinkin Hekla, usein. Heklalla on ollut historiallisella ajalla 18 purkausta, niistä toiset ylen rajuja ja tuhoisia. Heklan jälkeen, joka on saaren lounaisosassa melkoisen matkan päässä rannikolta, on Katla ollut useimmin äänessä. Sillä on ollut 13 purkausta.

Kaikki nämä tulivuoret ovat aikain kuluessa purkaneet pinnalle suunnattomat määrät laavaa, ja Islannin laava-alueet ovatkin sen vuoksi tavattoman laajat. Ne ovat suurina aikokoina maan sisäosissa tulivuorien ympärillä. Useimmat niistä ovat syntyneet jo esihistoriallisella ajalla. Mutta on historiallisellakin ajalla valunut suunnattomia määriä sulaa kivennäistä, varsinkin Skaptaan kraterijonon purkauksessa v. 1783. Purkausta kesti yhtä mittaa neljä tai viisi kuukautta ja purkautunut laava on arvosteltu noin 400 miljardiksi kuutiojalaksi, samaan aikaan purkautunut tuhka ja kuona 100 miljardiksi.

Ylämaassa laavamaat ovat melkein aivan paljaat. Mutta lähempänä merenrantaa niille on rapautumisen kautta synty-

nyt joku verta maakamaraa, jossa kanerva ja pensaikko on versonut. Tuskinpa on helppoa löytää autiompaa ja kama-lampaa maisemaa, kuin laavamaat saaren sisäosissa. Odaadahraunin tuntureilta on näköalat, jotka eivät helposti unohdu näkijän mielestä. Maanpinta on, niin pitkältä kuin katse kantaa, sysimustana jähmeän laavan peitossa. Ainoastaan siellä täällä punertavat kuonakasat ja ruskeat tuffitunturit rikkovat sen yksitoikkoisen tumman värisävyn. Etelässä siintää Vatnajökulin kimalteleva jäälakki ja itäisillä ilmoilla lepää sen puolen laajoilla lentohiekkamailla kellertävän ruskeita tomupilviä. Ei missään näy vähintäkään elon merkkiä ja painostava hiljaisuus lepää luonnossa.

Vaikka sademäärä on niin runsas, niin ei Islannin laavamaissa kuitenkaan ole juuri ensinkään vettä. Vesi valuu niimitäin huokoisen laavan läpi, vuotaakseen vasta laavamaan reunalla maan pintaan lukemattomina kirkkaina lähteinä, joista suuret joet saavat alkunsa. Laavaerämaitten lukematomat kolot ovat tavallisesti täynnä hienoa lentohiekkaa, joka suurimmaksi osaksi on vanhaa vulkanista tuhkaa. Hiekka-myrskyt näissä kamalissa erämaissa ovatkin sen vuoksi sangen pelottavat. Matkustaja joutuu synkeään pimeään, jossa ei näe mitään, hevosia on mahdoton ohjata, kun hiekka ja sora lentää ajajan silmiin, ja hieno pöly tunkeutuu vaatteittenkin läpi ihoon saakka.

Laavavirtain pinta on erinomaisen vaihteleva. Toisin paikoin se on virran yläpäästä kovin röykkiöistä, mutta alempana levinyt laavajärveksi, jonka pinta sitten on halkeillut teleiksi, niinkuin jäätelit murtuneella selänrannalla. Röykkiöinen laavapinta on täynnään lukemattomia huokoisia, hauraita ja kiliseviä laava- ja kuonakappaleita, ja laavalohkareet ovat asettuneet mitä omituisimpiin asennoihin. Kun sula laavavirta pinnalta nopeammin jäähtyy, niin sen hauras kuori

pitää ihmeellistä ryskettä alla olevan sulan laavan valuessa eteenpäin. Kuori vuorottain murtuu ja sulaa ja jälleen jähmettyy ja lopulta se muodolleen jäädessään on kuin myrskyn myllertämän meren pinta. Semmoiset laavavirrat eivät yleensä ole laajoja. Tasangolla ne ovat kuin korkeampia raunioharjanteita. Semmoisen laavavirran poikki on vaikea kulkea. Laavalohkareet ovat niin löyhässä tasapainossa, että pieninkin kosketus saa ne vierimään. Kulkija joka hetki kompastelee laavalohkareitten keskellä, suistuu niitten välisiin rotkoihin ja ylös kämpiessään repii kätensä ja vaatteensa lukemattomissa terävissä särmissä ja kulmissa.

Suuret laavaerämaat ovat enimmäkseen muodostuneet laavalaa'oista, jotka toisin paikoin ovat tasaiset kuin huoneenpermanto. Mutta tavallisemmin nekin ovat ristiin rastiin murtuneet ja halkeilleet. Sileällä pinnalla näkyy joka puolella laavapimuja, jotka ovat taipuneet pitkiksi kaariksi sen mukaan kuin sitkeä aine on liikkunut, ja näyttävät melkein köytiltä. Useimmissa paikoissa on alkuaan tasainen pinta jäähtyessään vajonnut ja murtunut, halkeillut suuriksi kappaleiksi. Sen kautta on pinta käynyt sangen epätasaiseksi, siinä on lukemattomia pieniä huippuja, syrjiä, pankkoja ja kattilamaisia kuoppia. Se on kuin vuonossa jään pinta, kun se ankaran aallokon murtamana on äkkiä uudelleen jäätynyt. Toisin paikoin laava-aallot ovat parinkin kymmenen metrin korkuiset, mutta enimmäkseen ne kuitenkin ovat paljon matalammat. Mutta ympäristönsä vajotessa ne ovat keskeä haljenneet ja näyttävät sen vuoksi etäältä nähden haljenneilta kuplilta. Mutta sitä ne oikeastaan eivät ole, sillä ne eivät ole syntyneet siten, että olisivat kohonneet varsinaisesta pinnasta, vaan päin vastoin ne ovat jääneet onnelle pinnan vajotessa. Laavavirran pinta jäähtymisen edistyessä vajoomistaan vajoo, kun vereksen laavan valuminen purkausaukosta taukoo. Suurien vulkanikukku-

lain rinteillä on tavallisesti vielä erästä omituisen näköistä laavaa. Se on pinnaltaan täynnään poimuja, jotka ovat mitä ihmeellisimmin vääntyneet, monella tavalla yhteen kietoutuneet ja takkuuntuneet solmuiksi ja kimpuiksi, joitten pinta kuitenkin on sileätä kuin jähmettyneen pien.

Laavamaille on tavattoman paljon luolia ja halkeamia. Kun nimittäin pinta jäähtyy, niin se alla olevan sulan laavan valuessa pois jää onnelle, niin että kuoren alle syntyy suuria onkaloita. Toisinaan on sula laava kuoren alla pitkät ajat juossut samaa uomaa pitkin, ja siten on laavan alle syntynyt pitkiä luolia. Sillä tavoin todennäköisesti on muodostunut Islannin suurin laavaluola, Surtshellir. Se on eräässä suuressa laava-alueessa saaren länsirannikolla, muutama kymmenkunta kilometriä Faxavuonon pohjukasta maan sisään päin. Tämä laavamaa on melkein aivan vaakasuoraa tasankoa, eikä luolaa voisi mistään aavistaa, ennenkun tulee kaivontapaisen äkkijyrkin seinämin suistuvan aukon partaalle, joka on syntynyt sen kautta, että laavaluolan katto siltä kohdalta on luhistunut ja sortunut. Surtshellir, joka on saanut nimensä Surtur nimisestä jättiläisestä, on yli puoltatoista kilometriä pitkä, noin kymmentä metriä korkea ja viittätoista metriä leveä. Katto on kolmesta kohden sortunut. Kahden aukon seinämät ovat äkkijyrkät, niin että niistä on mahdoton luolaan laskeutua. Luolasta haarautuu useita sivuluolia ja siinä on pieniä jähmettyneitä laavajärviä. Luolan päässä on pieni jääkellari, jossa on somia jääpatsaita ja valtaavan suuria jääpuikkoja. Siinä lämpötila kautta vuoden on jäätymäkohdan alapuolella ja vesi kihoo sisään katossa olevista pienistä halkeamista. Seinämät ovat jääpuikkojen peitossa ja siellä täällä on somia jääkukkasia. Soihtujen valossa luola kimaltelee ja säteilee kuin Aladdinin lumottu jalokiviluola. Mutta Surtshellirissä on vaikea kulkea, sillä luolan permanto on täynnään katosta lohkeilleita terävä-

särmäisiä paasia, joitten yli on nelinkontin ryömittävä. Kaikesta päättäen luola on kauan ollut sulan laavan laskuväylänä. Sen rakenne on hyvin säännöllinen; seinämät toisin paikoin näyttävät ihmiskäden työltä. Surtshelliriin liittyy paljon kansantarinoita. Ennen vanhaan siinä sanotaan oleskelleen henkipattoja ja rosvoja.

Mutta kaikissakin laavamaissa on samanlaisia luolia sadotain, vaikka ne ovat paljoa pienempiä. Niitten seinät ovat usein kauttaaltaan vulkanisen lasin silaamat ja katosta riippuu mitä ihmeellisimpiä punaisia laavapuiikkoja. Monessa paikoin on laavamaissa kattilan tapaisia kuoppia, jotka ovat syntyneet jonkun onkalon sortumisen kautta. Alemmissa seuduissa on näissä kuopissa usein verraten erinomaisen runsas kasvillisuus. Laavamaat rotkoineen ovat kettujen mieluisimpia tyyssijoja. Sieltä ne tekevät hyökkäyksiään talonpoikain lammaslaumoja vastaan. Ne tarjoovatkin revolle lukemattomia koloja, käytäviä ja rotkoja suojapaikoiksi, joten ketut toisissa seuduissa ovatkin lisääntyneet, niin että niitä on tuhansia. Ne ovat koko seudun maanvaivana. Niitä on koetettu hävittää ampuma-aseilla ja myrkyllä, mutta huonolla menestyksellä.

Paitsi edellä mainittuja halkeamia, jotka ovat syntyneet laavamaitten jäähtymisen kautta, on niissä melkein kaikissa halkeamia, jotka ovat syntyneet aivan toisella tavalla, niinkuin niitten määrätty kulkusuuntakin osottaa. Nämä halkeamat ovat syntyneet sen kautta, että koko maa on laajalla alueella vajonnut, ja ne voivat olla penikulmien mittaiset. Niitten yleinen suunta on pohjoisesta etelään, pienillä poikkeuksilla. Semmoinen maanvajoamisen kautta syntynyt kuru on Thinvallan käräjälakeutta rajottava Allmannagjaa, josta ennen olemme kertoneet. Semmoisilla laavamailla, joitten pinnalle jo ennättänyt rapautua multaa, osottavat halkeamia useinkin vihannat kasvillisuusvyöhykkeet, sillä halkeamien syrjillä

on kasvistolla usein enemmän multaa. Sen vuoksi onkin semmoisia vihantia vyöhykkeitä pitkin vaarallinen ratsastaa, sillä niitten alla usein väijyy petollisia rakoja ja kuiluja, joihin mies voi ratsuineen suistua. Mutta varsinkin talvella, kun kaikki on lumen peitossa, on laavamailla sangen vaarallista kulkea.

Islannin laavamailla tavataan yleiseen pieniä kuonakrattereita eli kekoja, toisinaan sadottain pienellä alalla, sikin sokin siellä täällä. Nämä kuonakeot eivät kuitenkaan ole maanlaisen purkauksen kautta syntyneet, vaan ne ovat sulan laavan itsensä muodostamat. Virratessaan jonkun järven kautta, taikka suon päällitse laava ottaa itseensä niin paljon vesihöyryä, että sillä paikalla alkaa tavallaan uusi purkaustoiminta, vaikk'ei sen ahjo tällä kertaa olekaan syvemmissä kuin itse laavavirrassa. Tätä purkausilmiötä voi kestää hyvin kauan, missä laavavirta on kyllin paksu. Jäähtyneen laavavirran päälle semmoisilla paikoin jää lukematon joukko kuonakeiloja, jotka ovat kuin suuria myyränpesiä. Toisinaan nämä pienet purkauskeilat uuden laavavirran tullessa irtaantuvat perustuksestaan ja uivat uuden virran pinnalla, kunnes siihen sulavat ja vaipuvat. Laavavirrat pinnaltaan nopeaan jäähtyvät, mutta syvemmältä ne kauan pysyvät lämpöisinä. Toisinaan voi viiden vuoden vanha laavavirta olla pari metriä pinnan alla vielä niin lämmin, että vesi siinä kiehuu. Maan sisästä purkautuessaan laava sisältää hyvin paljon vesihöyryä, joka laavavirran juostessa haihtuu ilmaan, alussa pitkin koko pintaa, sitten ainoastaan raoista ja halkeamista. Vesihöyryn seassa on kaikenlaisia muitakin höyryjä, ja niistä laavavirran pinnalle kiteytyy monenlaisia rikki-, kloori- ja rautayhdistyksiä. Jäähtyessään laava enimmäkseen jakoilee säännöllisiksi lohkariksi taikka pystyiksi patsaiksi. Patsaat seisovat aina kohtisuorassa jäähtymispintaa vastaan. Vanhain laavavirtain patsaat muodostavat hyvin omituisia maisemia, varsinkin missä

meren aallokko on päässyt laavavirran päätä pois murtamaan ja paljastamaan sen sisustan ja monella tavalla syrjää muotoilemaan. Patsaat ovat säännöllisiä kuusitahoisia ja toisinaan lähes pariakymmentä metriä korkeat. Kauneimmat patsasmaisemat ovat Stapin luona Snaefellesnesillä. Rannikko sillä paikalla päättyy jyrkkiin kallioseinämiin, koska meri on vähitellen murtanut helmaansa suuren laavavirran pään. Siten on muodostunut jyrkkäsivuisia lahtia ja niemiä ja ulkona me-



Stapin ranta, Faxavunon pohjoispuolella.

ressä on lukematon joukko äkkijyrkkiä kallionkärkiä ja torneja, jotka ovat muodostuneet somista, mitä erilaisempiin asennoihin asettuneista basalttipatsaista. Kallionkärjillä, nikamilla ja koloissa asustaa lukemattomia vesilintuja, toiset vakavina ja alallaan kapeilla kiviportailtaan, toiset uutterassa kalanpyyntihommassa, ja ilmassa elämöi ja kirkuu suuria parvia. Kallioseinämät ovat toisin paikoin lähes kolmekymmentä metriä korkeat, mutta aallot hyökivät niitä vastaan niin suurella voimalla, että tyrskyt lentävät korkealle yli äyräitten.

Aivan Stapin kalastajakylän vieressä on kolme omituista luolaa. Kallioseinämä on rakentunut valtavista pystyistä basalttipatsaista ja aallokko on niihin kovertanut kolme suurta porttia, pihtieliksi solakat basalttipatsaat. Luolain katto on murtunut, niin että niihin on helppo nähdä kallioitten päältä. Näköala on mitä omituisin. Syvällä alla kuohuu meri katkenneitten patsaitten ympärillä ja jokaisen patsaan päällä istuu lepäileviä merilintuja, ilmassa taas suuret lokkiparvet kirkuen lentelevät ja kiitävät kaariaan korkeitten goottilaisien holvien alla. Myrskysäällä rantahyökyjen rajuus näissä luolissa on suunnaton. Vesi purskuu suurina patsaina ilmaan luolain luhistuneista kattoaukoista. Mutta kauniilla säällä voi luoliin vaaratta soutaa veneellä.

Islannin laavavirrat eivät yleensä kulje nopeaan, paitsi hyvin viettävällä maalla. Niitten rinnalla pysyy helposti kävellen, ja on aikaa seisokellakin. Mutta hyvin viettävällä maalla ne valuvat nopeaan. Vuoristossa ne muodostavat suuria laavakoskia. Suuremmoisen näön tarjoo semmoinen laavakoski, kun se hehkuvan punaisena kopruna kaatuu syvyyteen kallion jyrkän teeltä taikka koskena laskee jyrkkää rinnettä. Reykjanesin niemellä on muutamia vanhoja laavakoskia, jotka ovat Islannin suuremmoisimpia. V:n 1390 purkauksessa laava siellä neljänä 250 metriä korkeana könkäänä hypperi alas korkeata vuorensinämää. Mutta enimmäkseen laavavirrat valuvat niin loivia rinteitä, että niitä tuskin rinteiksi huomaa. Ne sen vuoksi etäältä nähden näyttävät mustilta järviltä. Toisin paikoin ne, sisällisen sitkeytensä vaikutuksesta, voivat virrata mäkeä ylöspäin, kun se ei ole neljättäosaa astetta jyrkempi. Mutta ihmeellisintä on, että sula laava korkealla ylämaassa, lähellä lumirajaa, voi virrata lumikentän poikki sulattamatta sitä. Niinpä tavataan Odaadahaunin suuren tulivuoren Askjan luona toistatuhatta metriä korkealla merenpinnasta kerroksia,

joissa on vuorotellen laavaa ja lunta. Laavan jäähtyttyä on lumi jäänyt sen sisään kerrokseksi, niinkuin muutkin kallioidet.

Paitsi laavaa syytävät tulivuoret ilmaan paljon kuonaa, »pommeja» ja tuhkaa. Ankarat höyryräjähdykset tulivuoren sisässä hajottavat osan laavasta pieniksi riekaleiksi, rakeiksi ja hienoksi pölyksi, ja samalla kuuluu maan sisästä ankaraa jyrinää ja pauketta. Kun Hekla ja Katla heräävät toimeen, niin kuuluu pauke usein etäälle ja maanalainen jyry ilmaisee



Askja, Islannin suurin tulivuori.

asukkaille jo aikoja ennen purkausta, että se on tulossa. Kraterista alkaa nousta valtaavia höyry- ja tuhkapatsaita, jotka korkealla ilmassa tuulen mukana leviävät, niin että patsas yläpäästä on kuin laakalatvainen puu. Heklan tuhkapatsas toisinaan on viittä kilometriä korkea ja se näkyy kauas, vaikka välillä onkin paljon muita vuoria. Laavakappaleita lentää korkealle ilmaan, josta niitä sitten satelee laajalle alalle. Heklan purkauksessa v. 1510 sai eräs mies ilmasta putoavan laava-

kappaleen eli »pommin» kautta surmansa enemmän kuin kolmen penikulman päässä. V. 1766 lensi nyркиn kokoinen laavakappale aina pohjoisrannalle saakka, viidentoista penikulman päähän.

Hienompi tuhka ensinnä nousee korkealle ilmaan ja sitten leviää laajalle alalle. Toisinaan sitä sataa vielä Norjassa ja Ruotsissakin saakka, ja vielä paljon laajemmalla alueella se värittää auringonlaskut ja muuttaa päivän valon. Puolessa vuorokaudessa se toisinaan kulkee Atlantin meren poikki Norjaan.

Tulivuorenpurkauksien kaikista ilmiöistä ovat tuhkasateet Islannissa tuhoisimmat asutukselle. Tuhka peittää niityt ja vainiot, karjaa kuolee rehun puutteeseen ja tauteihin, joita vulkaninen tuhka synnyttää, kun karja sitä syö yhdessä ruohon kanssa. Usein täytyy islantilaisen silloin teurastaa suurin osa karjoistaan, ja laajat seudut sen kautta joutuvat nälänhädän alaisiksi. Mutta ei millään purkauksella ole ennen ollut niin tuhoisia seurauksia kuin Skaptaan suurella purkauksella v. 1783. Tuhkasade silloin turmeli laitumet melkein koko Islannissa, karja täytyi enimmäkseen teurastaa, siitä oli seurauksena yleinen nälänhätä ja taudit, ja saaren talous kärsi moneksi ajaksi korvaamattoman vaurion. Suuri osa asukkaidenkin kuoli.

Tuhkan alkaessa sataa päivä pimenee niin synkeäksi, ettei toisinaan näe omaa kättään. Taloissa täytyy polttaa kynttilää keskellä päivääkin. Ilma tuhkahiukkasten hankauksesta muuttuu niin sähköiseksi, että taivas yhtämittaa leiskuu salamoissa. Varsinkin tulivuorien seuduilla ovat salamailmiöt suurenmoiset ja siellä näkee maassa paljon »lasijuuria» semmoisilla paikoilla, joihin salama on iskenyt. Sauvan päästä, jopa sormenkin päästä purkautuu sähkö ilmaan pienenä »Elmon tulena». Tuhka sekottaa merivedenkin laajalti siihen määrään,

että kalastus siitä joksikin aikaa turmeltuu. Vielä seuraavana vuonna löytyy pyydettyjen kalojen vatsasta pieniä hohkakiven kappaleita, joita ne ovat nielleet.

Islannin kaikkien tulivuorien ympärillä on lukemattomat joukot n. s. vulkanisia pommeja. Ne ovat suurempia tai pienempiä laavapisaroita, jotka ilmassa lentäessään pyörivät, taikka kiertäessään saavat omituisen kierremuodon, ja sitten jäähtyessään toiset pitävät muotonsa, toiset pudotessaan litistyvät. Tuhka taas on koottu pienistä kiteistä, kiteitten kappaleista ja lukemattomista lasihitusista. Vulkaninen hiekka on samanlaista kokoomukseltaan, sen hiukkaset vain ovat suurempia. Usein tuhkasta löytyy suurempiakin säännöllisen muotoisia kiteitä, jotka ovat muotonsa saaneet jo tulivuoren sisässä. Askja on toisinaan ilmaan syytänyt jonkinmoisia hienoja lasirihmoja, jotka yhteen kietoutuneina ovat maahan sataneet. Toisinaan on tuhka niin hapanta, että se polttaa lampaitten villoihin mustat laikat. Sade, joka tämän tuhkan ilmassa häälyessä sataa, on katkeraa ja myrkyllistä.

Islannin korkeimmat tulivuoret kohoavat paljon yli lumirajan. Niitten päällä on vahvat laajat maajäätiköt, jöökulit. Semmoisia ovat tulivuoret varsinkin Islannin etelärannikolla, Myrdalsjöökulin ja Vatnajöökulin seuduilla. Kun nämä tulivuoret puhkeavat purkaukseen, niin siitä seuraa suurenmoinen taistelu veden ja tulen välillä. Suuria maajäätiköitä sulaa äkkiä ja suunnaton vesitulva syöksyy alamaille, kuljettaen mukanaan huoneen korkuisia jäärykkiöitä ja pyyhkäisten pois kaikki, mitä tielle sattuu. Toisinaan vesi on niin kuumaa, että se polttaa. Tämänkaltaisia ovat varsinkin Katlan purkaukset, jotka ovat laatuaan suurenmoisimpia ilmiöitä, mitä on koko maailmassa. Lähimmälle ympäristölleen ne ovat suunnattoman tuhoisat. Ne ovat muuttaneet aikanaan asutun rantalakean tulivuoren ja meren välillä suureksi, aivan autioksi

hiekkäerämaaksi, jonka läpi vetevät likaiset jöökulivirrat kiertävät. Jöökulitulvat ovat näille hiekoille äkkipikaa luoneet melkoisia harjuja, toisinaan taas pyyhkäisseet pois, mitä edelliset tulvat ovat rakentaneet. Ne täyttävät meren jäällä silmän siintämättömiin ja usein laajentavat rantalakeata, niin että purkauksen päätyttyä voidaan käydä kuivin jaloin semmoisissa paikoin, missä sitä ennen kalastettiin monta kymmentä metriä syvässä vedessä. Monta kertomusta näistä menneinä aikoina tapahtuneista purkauksista ja jöökulitulvista on säilynyt. Ensimmäinen on aivan taruperäinen. Sen mukaan asui rannikolla Katlan alapuolella kaksi mahtavaa viikinkiä, joista toinen jo oli sokea. He elivät huonoissa naapuriväleissä ja kun tuli jöökulitulva, ensimmäinen, joka tapahtui sen jälkeen kun seutu tuli asutuksi, niin he luulivat sitä toinen toisensa loitsimaksi vedenpaisumukseksi ja sitten vuorotellen noitivat sitä toisen ja toisen maalle, kunnes lopulta huomasivat viisaammaksi sopia siitä, että annettiin veden juosta keskiväliä mereen. Siten kummankin talo pelastui. Katlan vulkanihalkeama on purkauksien välillä aina täynnään lunta ja jäätä ja suuri jäävirta ulottuu siitä aina alankomaalle saakka. Purkauksen tapahtuessa tämä jäävirta murtuu ja osaksi sulaakin. Siitä syntyy niin runsaasti vettä, että noin  $3\frac{1}{2}$  peninkulman pituinen,  $2\frac{1}{2}$  peninkulman levyinen hiekkatasanko kokonaan muuttuu kuohuvaksi koskeksi. Siitä syystä asutus ei enää uskalla hiekoille asettua, vaikka purkauksien väliajat ovat sangen pitkiä. Ennen vanhaan oli hiekoilla paljonkin taloja, mutta jöökulitulvat ovat pyyhkäisseet pois jokaisen. Seudun nykyiset asukkaat asuvat sata metriä alankoa korkeammalla tunturien liepeillä, josta he voivat kuin kotkan pesästä katsella lakeudella tapahtuvaa luonnonraivoa. Lähellä Katlaa on toinenkin samanlainen tulivuori, joka ei kuitenkaan ole ollut toimesta historiallisella ajalla, mikäli tiedetään.

Vatnajöökulin eteläreunallakin on eräs maajäätikön peittävä tulivuori, joka jotenkin usein on toimessa. Sekin synnyttää silloin suuren jöökulitulvan, joka ei kuitenkaan tee sanottavia vahingoita, kun tämä tulivuori on asumattomassa seudussa. Mutta moneksi aikaa se silloin saattaa rannikolla katkaista kaikki yhteydet.

Kulkuyhteys Islannin etelärannikolla on suurien maajäätiköitten kohdalla muutoinkin tavattoman vaikea, teitä ja siltoja kun on mahdoton pitää. Lukuisat, alati paikkojaan siirtelevät jöökulijoet, jotka kuohuen vyöryvät esiin maajäätiköiden alta ja joista jotkut ovat melkein yhtä leveät kuin pitkät, ynnä silloin tällöin uudistuvat purkaustulvat tuhoisivat nopeaan kaikki rakennukset, mitä ihminen yrittäisi yhdysliikkeen helpottamiseksi rakentaa.

Oraefajöökul, jonka huippu kohoo 1959 metriä ilmaan Vatnajöökulin eteläreunassa, on niinikään tulivuori. Sekin on vahvan maajäätikön peitossa, joka purkauksen tapahtuessa joko sulaa taikka irtaantuu alustastaan ja jäävuoriksi murtuen syöksyy alas rannikolle. Suurin purkaus, mitä tällä tulivuorella tiedetään olleen, tapahtui v. 1362. Purkaus tulvineen pyyhkäsi pois 40 talonpoikaistaloa ja 2 pappilaa ihmisineen ja karjoineen yhtenä ainoana päivänä. Tuhka levisi ilmavirtain mukana laajalle ja pimeä oli niin sankka, ettei keskipäivälläkään nähnyt tietä kulkea. Purkauksen jälkeen myrskyt kasasivat tuhkan huoneen korkuiseksi nietoksiksi. Muutoin tästä suuresta luonnonmullistuksesta on vain niukasti tietoja. Mutta vielä puolen vuosituhannen kuluttua muistelivat seudun asukkaat siitä taruja. Muuan paimen oli ajanut kotiin lammaislaumaansa ja piit paraillaan alkaneet lypsää. Silloin kuului jöökulista paukaus ja vähän myöhemmin toinen. Paimen arveli, että tuskin oli syytä kolmatta odottaa ja juoksi minkä pääsi läheiselle vaaralle, jossa hän piiloutui rotkoon.

Kohta kuului sitten kolmaskin paukaus, jöökulitulva murtautui alamaalle ja vei mukanaan koko kyläkunnan. Paimen oli, niin kertoo taru, ainoa, joka hengissä vältti vaaran. Mutta sen mukaan mitä tiedetään, ei mikään näistä jöökulien peittämistä tulivuorista ole laavaa purkanut, vaan laava on niissä muuttunut tuhkaksi, kuonaksi ja hohkakiveksi, jota on lennellyt laajalti joka puolelle. On mahdollista, että sulava lumi juuri on syynä siihen, että kraterissa oleva laava yhä uusien höyryräjähdysten kautta näin hajoo hienoksi soraksi ja pölyksi, sitä myöten kun sitä syvyydestä ylös kumpuaa.

Reykjanes, joka pistää mereen Faxavuonon eteläpuolella, on kauttaaltaan tuliperäinen ja laavavirtain peitossa. Siellä on paljon kuumia lähteitä ja lukemattomia halkeamista nousuvia höyrypilviä. Niemimaan kärjessä on meren pohjassa tulivuori, joka usein on ollut toimessa. Varsinkin kolmannelta toista vuosisadalla sillä oli monta purkausta, meren pohjasta kohosi pintaan kuonasaaria, jotka kuitenkin pian jälleen katosivat. V. 1783, vähän ennen kuin Skaftaan suunnaton laavapurkaus tapahtui Vatnajöökulin juurella, olivat merenpohjan tulivuoret Reykjanesin edustalla vilkkaassa toimessa. Merenpinta oli kymmenien penikulmien piirissä niin täynnään hohkakiveä, että laivain oli vaikea läpi päästä. Muodostui kuonasaari, joka oli monta kilometriä ympäri mitaten. Sille pystytettiin lippu maananastuksen merkiksi, mutta paikalla kun tämä oli tapahtunut, niin saari jälleen katosi. Samana vuonna oli meressä Islannin pohjoispuolellakin purkaus. Faxavuonon pohjoispuolella oleva Snaefellesjöökul on niinikään tulivuori, maajäätikön peittämä, mutta se ei tiettävästi ole toiminut historiallisella ajalla. Mutta lähellä sitä on maanpuolessa komea valtava krateri Eldborg (tulilinna), jonka syntymisestä maanottokirjassa sanotaan: »Kun Thorir oli vanha ja sokea, niin näki hän eräänä iltana ulos mennessään, kuinka suuri

kamalan näköinen mies pienellä veneellä souti Kaldaan suuhun ja meni Hripr nimiseen taloon. Siellä hän kaivoi maata lypsypaikan veräjän luona. Samana yönä tapahtui purkaus, jonka kautta Borgarhraunin laavamaa syntyi. Siinä, missä nykyään tulivuoren kita on, oli ennen Hriprin talo.»

Semmoinen oli siis se maa, johon norjalaiset viikingit muuttivat voidakseen vapaudessa jatkaa entistä yhteiskunnallista elämäänsä. Tullessaan sinne he tuskin osasivat aavistaa, mitä se povessaan kätki, sillä tavallisesti purkauksen välissä kuluu kymmeniä vuosia. Mutta vähitellen he kuitenkin saivat tuta sen tavat ja monta vanhaa tarua liittyy saaren tuliperäisiin ilmiöihin. Ne ovat kautta aikain tuostakin antaneet Islannin toimeentulolle niin tuntuvia iskuja, että purkauksien jälkeen on kulunut vuosikymmeniä, ennenkun asutus ja varallisuus ovat ennalleen palanneet.

Paitsi tulivuorenpurkauksia ovat maanjäristykset saarella yleisiä, varsinkin etelärannalla, vaikk'eivät niitten tuhot asutuksen harvuuden vuoksi olekaan likimainkaan niin tuntuvia kuin taajaan asutuissa maissa, joissa on suuria kaupunkoja ja korkeita rakennuksia. Mutta harvoinpa suurempi maanjäristys Islantiakaan kohtaa, tuottamatta surmaa kymmenille ihmisille, tuhoamatta karjaa, sortamatta taloja. Maahan repeää suuria halkeamia, joet muuttelevat uomaansa, tuntureilta kokonaiset vuorensenämät repeävät irti ja syöksyvät raunioina laaksoihin, ja hyvin tavallista on, että vuoren rinneillä koko maakamara nurmikoineen irtaantuu alustastaan ja luisuu vuoren juurelle, jättäen jälkeensä paljaan kuoritun kallion. Maanjäristykset tuntuvat kautta saaren ja niitä seuraakin usein maanalainen jyminä ja rymy. Niinkin myöhään kuin v. 1896 sattui etelärannikolla ankara maanjäristys juuri siihen aikaan kun ihmiset illalla kävivät levolle. Ihmiset syöksyivät alusvaatteissaan ulos pihalle, mikä akkunasta, mikä huoneen

sortuneen päädyn kautta, taikka kattoon auenneista raoista. Ovia ei voitu kyllin nopeaan avata, ne olivat joko luhistuneet kokoon, taikka puristuneet niin ahtaalle, etteivät auenneet. Yhdessä hetkessä tuhoutui kokonaan 60 taloa ja paljon enemmän kärsi mikä suurempia mikä pienempiä vaurioita. Paremminkin kuin islantilaisten puoleksi turpeesta rakennetut matalat talot kestävät puutalot maanjäristyksiä. Missä talo oli puusta, jäi se ehjäksi, vaikka siirtyikin paikoiltaan ja vääntyi vinoon, taikka kärsi muuta vahinkoa. Puiset kirkotkaan eivät sanottavasti vahingoittuneet, vaikka kellot soivatkin itsestään, niin kauan kun järkkymistä kesti. Paljon halkeamia ilmestyi maahan, toiset penikulmien mittaisia. Kallioita, tuntureita halkeili, ja eräs talo jakautui kahtia sen kautta, että maanhalkeama kulki juuri sen alitse. Erään tunturin kertovat silminnäkijät maanjäristyksen aikana tärisseen melkein samalla tavalla kuin koira pyristelee itseään vedestä noustessaan. Mainittu tunturi oli melkein laelle saakka nurmikkona, mutta kahdestatoista paikasta nurmikko lohkesi irti alustastaan ja luisui tunturin juurelle, mukanaan lunta ja liejua. Luolat, joissa asukkaitten oli tapana säilyttää heiniä, monessa kohden luhistuivat kokoon, niin että heinät ja muut taloustarpeet, joita niissä säilytettiin, jäivät raunioitten alle. Monesta paikasta, missä ei ennen ollut vettä, murtautui se maanjäristyksen kautta pinnalle ja lähti jokena juoksemaan, ja toisin paikoin jokia ja lähteitä kokonaan katosi. Erään talon luona ennen kuiva kotipaikka maanjäristyksen jälkeen oli suona, mutta myöhemmin se jälleen kuivui. Moni kuuma lähde kokonaan katosi, toiset taas kävivät entistä kuumemmiksi ja toisiin paikkoihin aukeni aivan uusia lähteitä. Ihmiset muuttivat hajonneista taloistaan pihalle asumaan, teltoihin, joilla teltoja oli, toiset kaikenlaisiin hätävajoihin, ja paljon kurjuutta ja puutetta saatiin nähdä, ennenkuin talot jälleen olivat kunnossa, ja raunioihin hautaantuneet vaatteet ja talousesineet esiin kaivetut.



Tuskin oli tämän maanjäristyksen pahimpia vaurioita saatu elokuun lopulla jonkun verran korjatuksi, niin syyskuussa tapahtui uusi. Se ei kuitenkaan ollut aivan kova sillä seudulla, missä edellinen maanjäristys oli ollut kovimmillaan, mutta se taas tuntui sitä ankarammin jonkun verran kauempana länessä. Thjorsaan länsipuolella sortui toista sataa taloa. Tunturien rinteet olivat vahvoissa pölypilvissä lukemattomista vuorentepeämistä, jotka vyöryivät laaksoihin niin suunnottomalla pauhulla ja rymyllä, etteivät ihmiset kuulleet toistensa puhetta. Vielä Ölvesaan länsipuolella maanjäristys oli niin ankara, että se karkotti ihmiset vuoteistaan pihalle. Se oli onni, sillä samana yönä tuli aamuyöstä hirvittävä täräys, joka oli kaikkia edellisiä ankarampi. Se ei kestänyt kuin puolen minuuttia, mutta tällä lyhyellä ajalla se hajotti raunioiksi 30 taloa ja vahingoitti pahasti toista saman vertaa. Maanvavahdukset olivat niin ankarat, että oli mahdoton seisoa jaloillaan. Ihmisten täytyi maata pitkällään maassa ja pitää kiinni kivistä ja mättäistä. Maa näytti aaltoilevan niin, että monet ihmiset siitä saivat kuin meritaudin. Ainoastaan kaksi henkeä tämän sysäyksen kautta menetti henkensä. Mutta suuri oli niitten luku, jotka pelastuivat aivan viime hädässä kuin ihmien kautta. Kaukana merelläkin vavahdukset tuntuivat ja laivat luulivat karille ajaneensa, kun ne äkkiä tunsivat sysäykset. Maanjäristystä seurasi maalla niin kamala ryske ja pauhu, että ihmiset luulivat maailman lopun tulleen. Ihmiset olivat kokoontuneet pihalle pimeään ja sumuun, tunsivat maanpinnan allaan aaltoilevan kuin veneessä. Tunturista tunturiin kiiti ärjyvä jyrinä, niin ettei toisen puhetta kuullut. Ja kaiken päälliseksi kirkonkellot kaiken aikaa itsestään soittivat, ikäänkuin kuolinkelloja sortuvalle kyläkunnalle. Helppo on käsittää, missä tuskassa tämä vilu ja kostea yö vietettiin, sillä koko yön kesti maan vavahtelua, vaikkei enää tullutkaan toisia

yhtä ankaria räjähdyksiä, kuin oli k:lo 2 aikaan sattunut. Vielä kolmisen viikkoa jälkeenkin päin jatkui maanjäristyksiä. mutta ei enää sattunut niin ankaria sysäyksiä, eikä tosin ollut enää paljoa hävitettävääkään.

Nämä maanjäristykset sattuivat niillä murtoviivoilla, jotka kulkevat pitkin Islannin etelärantaa. Islanti on nimittäin edelleenkin tavallaan puolivalmis. Sen rakennustyötä yhä kestää. Tulivuoret kasaavat laavakerroksen toisensa päälle, levittävät tuhkaa ympärilleen, nostavat saaren pintaa. Mutta sitä myöten maankuoreen syntyy ainevaujauksia, ja siitä on seurauksena maan vajoamisia. Nämä vajoamiset tapahtuvat saaren poikki pitkin tulivuorialuetta ja voisimme ajatella, että hyvin pitkän ajan kuluttua saari sen kautta jakautuisi kahtia, jos vajoamista jatkuu. Hävittävät ja luovat voimat siis pitävät toisiaan tavallaan tasapainossa, mutta toisin ajoin aina toinen taikka toinen on voitolla. Sitä todistaa Islannin geologinen menneisyys.

Koko saari nimittäin on tulivuorien rakentama. Esi aikaiset purkaukset vain ovat olleet sanomattoman paljon valtavimmat nykyisiä. Äärettömät määrät sulaa laavaa on virrannut ja levinnyt maanpinnalle, peite peitteen päälle, kunnes koko nykyinen ylänkörunko on syntynyt. Se on ennen ollut nykyistään paljon laajempi. Islannin ympärillä on leveä reunuus jotenkin matalaa merta. Niin pitkälle kuin matalaa ulottuu, on ennen saartakin ollut. Aallot ovat sitä vähitellen jäytäneet, hajotellen kalliosta jyrsimänsä maa-aineet laajalle meren pohjaan. Oikeastaan on koko Islanti vain viimeinen jäännös suuresta maakannaksesta, joka ennen kulki Atlantin meren poikki Europasta Amerikkaan. Tämä maakannas tai mannersilta ei ole vanhakaan, jos sitä arvostelemme geologian kannalta. Se oli olemassa vielä jääkauden edellisenä aikakautena. Sitä pitkin vaelsivat kasvit, eläimet ja ehkä ihmisetkin maanosasta toiseen. Mutta samaan aikaan kun Islannissa ja Grön-

lannissa alkoivat suunnattomat tulivuorenpurkaukset, tämä silta kappale kappaleelta vajosi meren syvyyteen. Tuliperäiset ilmiöt siis rakensivat nykyisen Islannin korkeine tuntureineen, mutta samalla ne hävittivät yhteyden, joka ennen oli olemassa Europan ja Amerikan välillä. Tämä vanha mannersilta vielä selvään näkyy kartoissa, joissa meren syvyys on ilmaistu. Se meren pohjalla kulkee selänteinä Pohjois-Jäämeren ja Atlantinmeren välillä. Kahden puolen on kilometrejä syvät vedet, mutta merenalaisella selänteellä ei millään kohdalla ole 1000 metriä vettä. Jos pohja jälleen kohoisi kilometrin, niin saattaisi taas kulkea kuivin jaloin Europasta Islantiin, Grönlantiin ja Amerikkaan, mutta kahden puolen olisi paria kolmea kilometriä syvä meri.

Kun ylämaissa sataa runsaasti, niin on Islannissa paljon jokia. Toiset saavat alkunsa tavallisista lähteistä, toiset maa-jäätiköistä. Viimeksi mainitut heti ensi näkemältä erottaa edellisistä, sillä niissä on samaa maitomainen vesi, koska joki kuljettaa mukanaan maa-jäätikön pohjaravasta paljon lietettä. Jöökulijot usein muuttelvat uomaansa, ovat sangen vuolaat ja vetelät, etenkin kesällä. Tavallisten jokien yli on verraten helppo päästä, sillä niitten poikki on joko siltoja, taikka vakinaisia lauttoja, mutta jöökulijokien pohja on niin epätasainen, niitten virtaus niin vuolas, että ylipääsy usein on kerrassaan mahdotonta. Eräs matkustaja kuvaa seuraavalla tavalla kulkua jöökulijoen poikki: »Toisessa paikassa oli kaksi köyttä jännitetty kuilun poikki, jossa joki virtasi, ja köysiä pitkin luisuivat pienet vankkurit. Näissä vankkureissa kulkevat ihmiset joen poikki. Ratsuhevoset taas ajetaan vaahtoavaan koskeen ja vedetään toiselta rannalta köydellä sen poikki. Omin voimin eivät hevoset kaikin paikoin kykenisi taistelemaan kovaa virtausta vastaan, vaikka ovatkin hämmästyttävän taitavia kaalaamaan ja uimaan. Vähemmin vuolaitten jokien poikki ne helposti uivat, vaikka uintimatka olisi pitkäkin. Suurim-

mat joet ovat etelä-, itä- ja pohjoisrannalla. Thjorsaa ja Hvitaa ovat yhtä vetevät kuin Rhein. Islannin jokien suurin viehätyks ovat komeat kosket ja könkäät, joita kaikki luonnonystävät ylistävät. Unkeimmat ovat Dettifoss Vatnajökulista pohjoisrannalle laskevassa Jökulsaassa, Gullfoss Hvitaassa, lähellä geisirialuetta, ja Godhafoss eräässä pohjoisrannalle laskevassa joessa. Jokilaaksotkin ovat usein viehättävän ihannot, toisin paikoin taas kammottavan jylhät mustine laavakenttineen ja rotkoineen.

Missä siis Islannin luontoon tutustumekin, kaikkialla sillä on erinomaisen jylhä ja samalla omituinen ilmaus. Meren rannalla näimme omituiset portaittain kohoovat tunturit ja monenlaiset kalliot, joita ankara aallokko louhii mitä ihmeteltävimpään muotoihin. Aallokon taistelu kalliota vastaan on tällä rannikolla niin suuremoinen, että ainoastaan Skotlannin ja sen edustalla olevien saarien reunoilla tapaa sen vertaista. Meren raivosta saa käsityksen, kun mainitsemme, että Vestmannasaarista toisinaan ei viikkokausiin voida käydä suuren saaren rannalla, vaikka Vestmannasaarien asukkaat ovatkin tottuneet viettämään yhtä paljon ajastaan merellä kuin maalla.

Rannan ja tunturin välillä on kapea saarta kiertävä vyöhyt, jonka laitumet asutusta elättävät. Tätä vyöhykettä katkaisevat lukuisat vetevät ja vuolaat sisämaan joet, joitten poikki ei ole siltoja eikä kaikin lauttojakaan. Mutta pitkin tätä rantareunaa on siitä huolimatta kuljettava, kun matkataan paikasta toiseen. Ylämaassa on matkustaminen aivan mahdotonta ilman hyvin suuria varustuksia.

Vihannan rantavyöhykkeen takaa alkaa heti tunturiylänkö, karuna ja kolkkona, suureksi osaksi ilman mitään kasvillisuutta, täynnään rotkoja ja rosoisia laavakenttiä, hietikoita ja soita. Siellä vallitsee toisin paikoin niin ehdoton auitius, että tuskin lintuja näkee. Siellä ovat Islannin tuhannet

*Islanti.*

tulivuoret, toiset uneen vaipuneina jo ammoisista ajoista, toiset verraten hiljakkoin toimessa olleina, mutta sitten nukku-neina, toiset puhjeten aina jonkun vuosikymmenen kuluttua purkauksiin ja levittäen silloin hävitystä laajoille aloille ympärillensä. Tuskin kenelläkään muulla kuin varsinaisella tutkimusmatkailijalla on sisämaan omituisiin, kuun maisemia muistuttaviin seutuihin mitään asiaa. Mutta tutkimusmatkailijalle ne tarjoavat sitä runsaamman palkan matkan vaaroista ja vaikeuksista.

Sisämaan ylängöstä kohoavat varsinaiset tunturit, useimmat niistä tulivuoren keiloja. Tuntureilla ovat laajat maa-jäätiköt, suurin kaikista Vatnajöökul, jonka mitat ovat kymmenkunta penikulmaa pitkin ja poikki, kulkipa sen yli miltä kohdalta tahansa. Synkän mustan laavaylängön yli se kohoaa laajana hohtavan valkeana kilpenä, näköjään rauhan koti, mutta todellisuudessa povessaan kuuma sula laava, joka millä hetkellä tahansa voi jäätikön puhki syöksyä valtavaan purkaukseen. Vaikka Vatnajöökul on näköjään niin rauhaista, loiva ja valoisa, niin harva on kuitenkaan kyennyt sen päälle nousemaan, taikka sen poikki kulkemaan. Ainoastaan kerran se onnistui eräälle englantilaiselle, ja silloinkin hengen kaupalla. Laajalla lumiylängöllä vallitsevat nimittäin ainaiset lumimyrskyt ja kehnot kelit, milloin räntäsateet, milloin pakaset ja tuiskut, ja nousu on niin vaikea, että retkikuntain on vaikea kuljettaa mukanaan niin paljon eväitä kuin tarvitaan. Vatnajöökulin sisäosat ovat sen vuoksi, niin kummalta kuin se kuuluukin, vielä melkein tuntemattomat. Ei ole vielä kulu-nut kuin joku vuosikymmen siitäkään, kun sen pohjoisreuna omituisine mahtavine tulivuori- ja jäätikköilmiöineen tuli tutkituksi.

Kaiken kaikkiaan ovat Islannin sisäosat vielä Europan vähimmin tunnettuja seutuja, vaikka innokkaita tutkijoita ei olekaan puuttunut, ja vaikk'ei saari ole sen suurempi.

## Islannin nykyinen edistys.

Palaamme nyt muistelemaan Islannin historiallisia vaiheita sen jälkeen, kun se oli itsenäisyytensä menettänyt ja joutunut Norjan kuninkaan vallan alaiseksi. Tosin tämän yhteyden piti olla ainoastaan hallitsijayhteyden, Islannin tuli saada pitää sisällinen itsenäisyytensä ja omat laitoksensa, mutta todenteolla siitä kuitenkin tuli kaikin puolin Norjan alusmaa. Se menetti lakinsa ja tuomioistuimensa ja Norjan kuninkaat mielivaltaisesti määräisivät norjalaisia miehiä hallituksen hoitajiksi Islantiin. Islantilaiset aluksi kapinoivat taajaan, mutta vähitellen heidän vastarintansa lamautui. Siihen vaikutti varsinkin holhous, jonka alaiseksi saaren kauppa joutui. Islantia kiellettiin tekemästä kauppaa muuta kuin Bergenin kanssa. Samaan aikaan alkoi saapua yhä runsaammin englantilaisia, hollantilaisia ja saksalaisia aluksia saaren vesille kalastamaan. Islanti näin nopeaan köyhtyi ja suistui sanomattomaan puutteeseen ja viheliäisyyteen.

Asiat eivät suinkaan parantuneet, kun Islanti v. 1380 yhdessä Norjan kanssa joutui Tanskan kuninkaan vallan alaiseksi. Aluksi melkein kaikki maa saarella joutui kirkon halluun ja talonpojat viljelivät sitä vuokralaisina. Piispavalta, jota kesti aina kuudennentoista vuosisadan puoliväliin saakka, oli synkin aika Islannin historiassa. Saaren vesille saapuneet

kalastajalaivat, etenkin englantilaiset, ryöstivät sen rantoja rankaisematta. Ne jotka ennen olivat tehneet ryöstöretkiä aina Välimeren etäisimpiin maihin saakka, saivat nyt tuta saman vitsauksen omilla rannoillaan. Saariyhteiskunnassa näytti kaikki yrittelijäisyyden henki kuolleen. Se oli saanut sisällisen rauhan, mutta vähän rauhan siunauksista. Karjanhoitokin rappeutui, ajoneuvot, aurat ja muut maanviljelystyöneuvot katosivat käytännöstä, puurakennustaito huonontui ja löyhtyi, ja pakanuuden ajan komeat suuret pirtit veistettyine patsaineen ja huonekaluineen hävisivät, ja niiden sijaan rakennettiin turpeista, puoleksi maan sisään, kehoja mökkejä. Pakana-ajan tilavat kannelliset alukset saivat väistyä pienen avonaisten veneitten rinnalta. Katovuodet, nälänhätä, tulivuorenpurkaukset ja maanjäristykset hävittivät kokonaisia kihlakuntia. Viidenneltoista vuosisadalla kävi »musta surma» kahdesti Islannissa, tuhoten kaksi kolmannesta sen väestöstä. Piispat, jotka melkein poikkeuksetta olivat ulkomaalaisia, olivat ahnaita, tuhlailevia ja väkivaltaisia. Heillä ei ollut ainoastaan kaikki kirkollinen valta käsissään, vaan vieläpä he olivat kuninkaan edustajia ja virkamiehiä kaikissa maallisissakin asioissa. Jo aikaisin lakastui saaren kukoistava kirjallisuus. Kuudennentoista vuosisadan lopulla hävittivät paitsi englantilaisia myös gascognelaiset ja algerialaiset merirosvot Islannin rantoja, ja saarelaiset olivat voimattomia näitä hävityksiä vastaan.

Uskonpuhdistus vaikutti Islannissakin herättävästi. Saaren asukkaat alkoivat sen kautta jälleen tuntea oman arvonsa ja muistella mennyttä mahtiaan. Kirjallisuus elpyi rappeutumistilastaan. Tiedonhalu alkoi levitä kansan kesken. Mutta taloudelliset olot eivät uskonpuhdistuksen kautta suurestikaan muuttuneet. Tanskan kuningas lisäksi käytti hyväksseen uskonpuhdistusta vahvistaakseen Islannissa valtaansa.

Saari menetti viimeisenkin itsehallinnon varjon ja kaikki asiat olivat muukalaisten ratkaistavat. Altingin oikeus säätää lakeja oli vain nimellinen, ei kukaan edustaja uskaltanut vastustaa kuninkaan lakiehdotuksia. Kuningasvalta ja kauppanopolimi imivät kansasta veren ja ytimen. Luostarien ja piispanistuimien omaisuus otettiin kruunulle ja sen myymisestä koituvat varat joutuivat Tanskan valtion rahastoon. Piispankymmenykset ja sakkorahat niinkään suoritettiin kuninkaalle ja joutuivat sen kautta maasta pois.

Mutta varsinkin monopolikauppa, ensinnä hansalaisten ja sitten Juutinrauman kaupunkien, on Islannin oloihin iskenyt pysyväisiä vaurioita. Kun kauppiat parhaiten voittivat kalastuksen tuotteilla, niin kalastus sen kautta elpyi, mutta samalla saaren pääelinkeino, karjanhoito, rappeutui. Rannikolle keräytyi paljon varsinaista kalastajaväkeä, mutta muukalaiset kauppiat kyllä pitivät huolta siitä, ettei se päässyt rikastumaan. Häpeällä ja harmilla kerrotaan islantilaisten kesken vielä tänä päivänä, kuinka tunnottomasti heitä silloin sorrettiin. Heidän täytyi antaa omien aluksiensa rannalla mädätä ja palvella merimiehinä kuninkaan ja kauppiaitten aluksissa. Tanskalaiset korottivat kaikkien tuontitavarain hinnan kahden ja kolmen kertaiseksi ja kaikkea kilpailua vastaan turvassa polkivat islantilaisten tuotteitten hinnan niin alhaiseksi kuin suinkin. Se joka teki kauppaa ulkolaisten salakuljettajain kanssa, jotka tietysti maksoivat monta vertaa paremmat hinnat ja möivät tavaransa monta vertaa halvemmalla, rangaistiin ensi kerralla raipoilla ja omaisuutensa menetyksellä. Toisella kerralla hänet tuomittiin joko elinkaudeksi kuritushuoneeseen taikka hirtettäväksi, vaikkapa hän olisi tehnyt vain muutaman pennin kaupat. Ja useata kaikkein välttämättömintä tavaraa ei saarelle ensinkään tuotu. Viinaa sitä vastoin tuotiin suunnattomat määrät, eräaseenkin kihlakun-

taan 730 tynnyriä vuodessa. Islantilaisten tarmo ja itseluottamus sai niihin aikoihin kolauksen, josta se vasta nykyisin alkaa toipua. Juoppoutta vastaan varsinkin on ryhdytty niin ankaaraan taisteluun, että päihtymys, joka siihen aikaan oli jokapäiväistä, nykyisin kuuluu Islannissa harvinaisuuksiin. Monopolikaupan ajoista saakka on periytynyt islantilaisten palava viha tanskalaisia vastaan, jota eivät mitkään myönnytykset enää tahdo saada sammumaan. Vielä viime vuosisadalla piti Islannissa jokainen oikeutenaan pettää tanskalaista minkä suinkin saattoi, vaikka kansa juuriltaan onkin niin kauttaaltaan rehellistä. Tanskalaisten mielialaa puolestaan kuvaa, että he Islantia sanoivat »pahantapaiseksi poikanulikakseen», Grönlantia sitä vastoin »rakkaaksi lapsekseen» ja Färseaaria »hyväksi lapsekseen».

Seitsemännellätoista vuosisadalla kansanedustus Islannissa lopullisesti nujerrettiin. Maaherrat voutineen hallitsivat ja vallitsivat saarella mielin määrin. V. 1800 altingi vihdoin nimellisestikin lakkautettiin. Aina viime vuosisadan toisen neljänneksen alkupuoleen saakka taistelivat islantilaiset sitten kauppamonopolia vastaan. Jo kahdeksannentoista vuosisadan keskivaiheilla monopoli oli ajaksi lakkautettu, vaik'ei kauppa siltä tullut täysin vapaaksi, mutta pian se taas uudistettiin. Paikalla vanhat epäkohdatkin uusiutuivat. V. 1768 esim. oli kaikki Islantiin tuotu jauho pilaantunutta. Monopoliyhtiötä tosin sakotettiin ja muutoinkin rupesivat Tanskan kuninkaat sitten suosiollisemmin saarta hallitsemaan. Mutta vasta kun Lakin kraterijonon kamala purkaus oli synnyttänyt saarella ennen kuulumattoman hädän, kuolevaisuuden ja hajaannuksen kaikissa yhteiskunnan kerroksissa, helpotettiin kaupan siteitä. Islannin kauppa julistettiin vapaaksi kaikille Tanskan alamaisille. Kun Tanska menetti Norjan Ruotsille, niin saivat vihdoin ulkomaalaisetkin oikeuden tehdä saarella kauppaa. Mutta

kaikenlaisilla esteillä ja rettelöillä tätä oikeutta siitä huolimatta edelleenkin rajotettiin.

V:sta 1830 islantilaiset lukevat vapaudentaistelunsa alun. Heitä oli silloin kaikkiaan vain 40,000 henkeä, mutta erinomaisella sitkeydellä tämä pieni kansa alkoi oikeuksiaan valvoa ja taistella niille Tanskan puolelta yhä suurempaa tunnustusta. V. 1845 kokoontui jälleen ensi kerran Islannin altingi, johon kuului 21 kansan valitsemaa ja 6 kuninkaan nimittämää edusmiestä. V. 1851 kokoontui Reykjavikiin kansalliskokous päättämään saaren tulevasta valtiollisesta asemasta. Tanskan hallituksen ehdotus, joka ei sisältänyt haluttua itsehallintoa, hylättiin ja islantilaiset laativat Jon Sigurdssonin, »Islannin Snellmanin» johdolla uuden ehdotuksen, jossa suhde Tanskaan ehdotettiin personaliunionin pohjalle järjestettäväksi. Islanti tunnustaisi vain saman hallitsijan, mutta saisi täydellisen sisällisen itsehallinnon. Ehdotus raukesi tyhjiin.

Mutta se ei siltä kuollut. Islannin koko uusin historia siitä pitäen on tarkottanut saman ehdotuksen lopullista toteuttamista, ja myönnytys toisensa jälkeen onkin Tanskalta saatu. V. 1874 Tanskan kuningas Kristian IX antoi Islannille uuden perustuslain, jonka laatimisessa eivät kuitenkaan saarelaiset itse olleet osallisina. Siinä säädetään, että Islanti on erottamaton osa Tanskan kuningaskunnasta, mutta että sillä on omat oikeutensa. Köpenhaminaan asetettiin erikoinen ministeri Islannin asioita varten, ja hänen kauttaan kulkivat kaikki saaren asiat kuninkaalle. Ministeri oli tanskalainen. Altingi sai oikeuden yhdessä kuninkaan kanssa lakia säätää, ja sille yksinomaan kuului verotusoikeus. Se jaettiin ylähuoneeseen ja alahuoneeseen. Samalla Tanska suostui maksamaan Islannille vuosittain 60,000 kruunun korvauksen sen johdosta, että Tanskan kruunu uskonpuhdistuksen aikana oli korvauksetta anastanut Islannin kirkon omaisuuden.

Tämän perustuslain kautta koitti Islannille valoisampi tulevaisuus. Samana vuonna, jona se julkaistiin, vietettiin saarella suurta kansallista juhlaa. Oli kulunut tuhannen vuotta siitä, kun Ingolf ensinnä saarelle saapui siirtokuntaa perustamaan. Ulkomaaltakin saapui runsaasti vieraita tähän riemujuhlaan, ja parhaana kaikista Tanskan kuningas itse, ensimmäinen tanskalainen hallitsija, joka koskaan saarella kävi. Hän toi mukanaan yllämainitun uuden perustuslain. Se julkaistiin juhlallisesti Thingvallan lakeudella, samalla kärjäpaikalla, jolla pakanalliset viikingit olivat saaren vapauden aikana lakia säätäneet ja oikeutta jakaneet. Juhlan johdosta painettiin taiteellisesti piirretty seinätaulu, joka nykyisin on jokaisen islantilaisen pirtin seinällä.

Sen jälkeen on Islannin perustuslaki yhä kehittynyt ja saaren itsehallinto käynyt yhä laajemmaksi. Naiset ensinnäkin saivat kunnallisen vaalioikeuden. Islantilaiset olivat tyytymättömiä siihen, että kuninkaalla oli oikeus nimittää puolet ylähuoneen jäsenistä, ettei Islannin asiain ministeri ollut altin gille vastuunalainen, ja että hän lisäksi oli muukalainen ja asui Köpenhaminassa. Nämäkin vaatimukset ovat islantilaiset saaneet sen jälkeen tyydyttyiksi. V. 1903 hyväksyttiin Islantia varten uusi valtiosääntö, jonka kautta maaherranvirka poistettiin ja saari sai oman paikallisen ministerin, jonka tulee olla täysin perehtynyt saaren kieleen ja laitoksiin ja olla altin gin istunnoissa läsnä. Vaalioikeutta laajennettiin ja ylähuoneeseen lisättiin kaksi kansan valitsemää jäsentä.

Näitten muutosten kautta on Tanskan sananvalta Islannin hallinnossa käynyt sängen vähäiseksi. Saari hallitsee ja vallitsee itseään, niinkuin se huomaa asiainsa ja varainsa sallivan. Mutta siltä eivät islantilaiset mielestään vielä ole kaikkea saavuttaneet. Saarella on semmoinenkin puolue, joka mieluummin kokonaan irtaantuisi Tanskasta. Mutta toiselta puo-

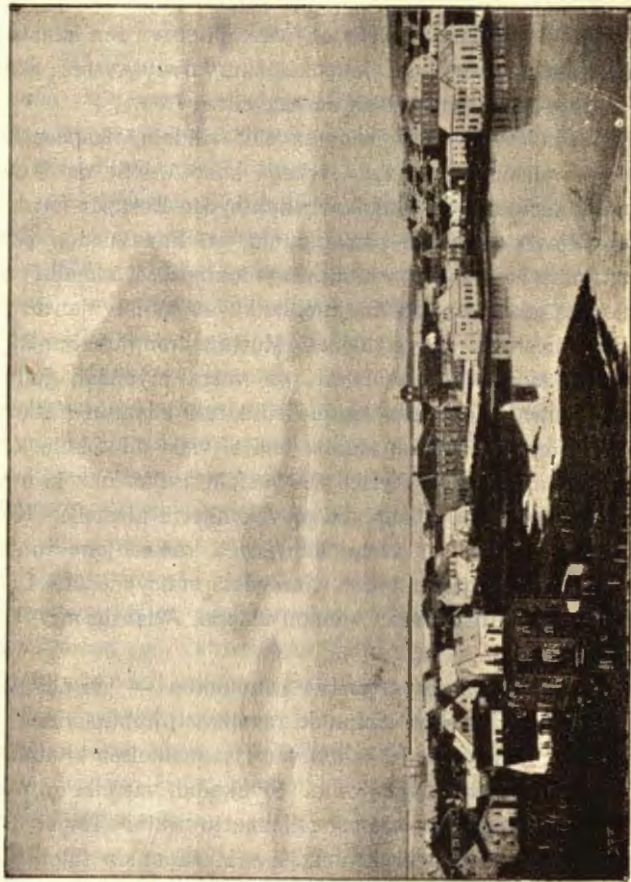
len on siellä paljon vakavia miehiä, joiden mielestä Islanti nyt voi kyllin vapaasti ruveta olojaan kehittämään ja pysyä valtiotyhteydessä, joka kuitenkin kaikitenkin turvaa sitä paremmin kuin itsenäisyys, ja myös on parempi turva sen kansallisuudelle kuin liittyminen johonkin suurvalttaan, esim. Englantiin, jota saarella niinikään on haaveiltu.

Monella tavalla ovat Islannin olot vihdoin alkaneet kehittyä, varallisuus lisääntyä, sivistys kohota. Se on muun muassa vihdoin saanut sähkökaabeliyhteyden Europan kanssa.

Reykjavik, Islannin pääkaupunki, on Faxavuonon pohjukassa mitä luonnonkauneimmassa ympäristössä, samalla paikalla, jossa aikanaan Ingolfin jumalankuvat maihin ajautuivat ja johon hän sitten rakensi talonsa. Mutta saaren tärkeimmäksi paikaksi Reykjavik, »savulahti», on vasta myöhään tullut. Vasta 18:nnen vuosisadan lopulla siitä tuli Islannin pääkaupunki. Viime vuosisadan alussa siinä ei vielä ollut kuin kolmisensataa asukasta, nykyisin sitä vastoin asukasluku jo nousee päälle 8,000:nen. Kaupunki on rakennettu niemelle. Kolemella puolella on maiseman kehyksenä komea jono tuntureita, toiset lähempänä, toiset siintävässä etäisyydessä. Lännen ilmalle avautuu leveän vuonon ulappa, Atlantin meri tai-vaanrantana.

Kun laivarannasta astumme kaupunkiin — jos postilailalla saavumme, niin on kaupunki tavallisesti lippupuvussa — niin tapaamme piankin Itäkadun varressa melkoisen kivitalon, jossa maanpankilla on asuntonsa. Sivukadun varrella on päätua lähellä postitalo, kivistä rakennettu sekin. Tämän jälkeen näemme ministeriö-rakennuksen. Maanpankin talon yläkerroksessa on saaren museo. Tulemme sitten torille, jonka keskellä seisoo Thorvaldsenin, kuulun kuvanveistäjän, Islannin mainehikkaimman pojan, pronssinen kuvapatsas. Torin varressa ovat tuomiokirkko ja altingin talo. Tuomiokirkko on

verraten nuori rakennus, romanilaiseen tyyliin rakennettu. Sen sivulla on korkea obeliski, pystytetty Hallgrimur Pjeturs-



Reykjavik.

son nimisen runoilijan muistoksi. Tuomiokirkko on pieni, siihen mahtuu tuskin enemmän kuin puolentuhatta henkeä. Siinä on alttarikuvana Thorvaldsenin lahjottama veistoteos,

joka esittää Johannes Kastajaa. Kansan luulon mukaan kirkko vajoi, jos siinä samalla haavaa alttarilla olisi yhdeksän pappia ja piispa kymmenentenä. V. 1849 oli kerran pappeja vihittäissä juuri tämä luku pappeja ja piispa alttarilla, ja kerrotaan, että sinä päivänä kirkossa oli tavallista vähemmän väkeä. Mutta ei mitään sen kummempaa kuitenkaan tapahtunut.

Altingin talo, joka on tuomiokirkon vieressä, on rakennettu tummasta basalttikivistä. Sen alakerrassa on maankirjasto, jossa säilytetään enemmän islantilaista kirjallisuutta kuin missään muualla. Suurimman osan vanhoista islantilaisista kirjoistaan kirjasto kuitenkin sai vasta perinnön kautta, kun eräs amerikalainen professori sille lahjotti erinomaisen runsaan kokoelmansa. Toisessa kerroksessa ovat altingin kokoushuoneet, ynnä pieni taulukokoelma. Se on kerätty etupäässä ulkomaalaisten taiteilijain lahjain kautta. Kolmannessa kerroksessa on Jon Sigurdssonin, »Islannin suurimman pojan», asuin- ja kuolinhuone, ynnä maanarkisto, jossa muun muassa säilytetään erästä kirkon esineluetteloa, vanhinta kirjoitettua asiakirjaa, mitä pohjoismaissa on olemassa. Vanhin osa siitä on kirjoitettu vuoden 1180 vaiheilla.

Tuomiokirkon ja altingin talon takana on käsityötalo talouskouluineen ja juhlasaleineen, jossa tanssijaiset, teatterinäytännöt ja konsertit pidetään, ja sen takana soma lampi. Tämän takana on kolmenkertainen tilava kansakoulu ja vapaa-kirkko. Järven takaa näkyy vehmaita niittyjä ja etäämpänä korkealla kivimuurilla ympäröity hautausmaa kappeleineen. Reykjavikin hautausmaalla moni risti muistuttaa ranskalaisia-kin merimiehiä, jotka ovat vaarallisessa merikalastuksessa kuolleet vieraalla rannalla.

Jos palaamme takaisin tuomiokirkon luo, niin tapaamme Purokadun varrella lyseon ja sen vieressä kivistä rakennetun lyseokirjaston. Saman kadun varressa on matala talo, jossa

Islannin ministeri asuu. Huomaamme olevamme kansanvaltaisessa maassa. Talonpoikia eri osista saarta tulee ministerin vastaanottohuoneesta, poltellen ministerin lähtiessä tarjoonaa savuketta.

Näitten yleisten rakennusten lisäksi on Reykjavikissa koko joukko tilavia ja vankasti rakennettuja yksityisiäkin taloja. Mutta toiselta puolen on kaupungin ulkolaidoilla paljon sikin sokin rakennettuja vaatimattomia kalastajamajoja, joista pääkaupunki saa kalastajapaikan luonteen. Kaupungin vieressä olevilta kukkuloilta on laajat ja kauniit näköalat, joissa varsinkin valaistuksien ja värien lumoava vaihtelu tenhoaa mieltä. Pilvisellä säällä on koko laajan näköalan yleisväri harmaansinervä, päiväpaisteella on ruskahtava yleisvärinä, illalla taas pilvettömällä säällä sinipunerva. Kirkkaana kesäiltana ovat valaistukset sanomattoman kuulakat ja ihanat. »Kultaishapset hajallaan menee aurinko mailleen», kuten eräs nykyinen islantilainen runoilija sanoo. Muuan matkustaja kuvaa auringonlaskua seuraavasti: »Verkalleen aurinko antaa kultaviittansa valua rinnaaltaan ilovuoteensa reunalle. Sinisellä keskitaivaalla hohtavat kultareunaiset pilvet, kuin unessa loistaen. Taivaallisen puhdas henkäys henkimaailmasta leviää tuntureille, jotka kirkastuneina, sinertävinä hymyilevät katsojalle purppuraisen harsonsa takaa. Pian ne hohtavat ihmeteltävissä violeteissä ja purppuraisissa vivahduksissa ja taivas itse leimuaa määrättömän ruskojen palossa. Uhkean kirkkaana lepää allamme peilikirkas vuono, ei ainoakaan ääni, ei ainoakaan melu kannan korvaamme. Sivulla päin kohoaa vuonon takana synkkä ja valtava Esja, mutta sen takaa kimaltelee etäisyydestä, merestä nousten, häikäisevän valkoisena ja jäiden peittämänä korkea Snaefellsjökul. Vihdoin aurinko senkin puhtaalle otsalle painaa jäähyväissuutelonsa ja katoo sitten Esjan taa. Mutta taivas edelleenkin hehkuu, kunnes

päivä uudelleen upottaa valotulvaansa sen lukemattomien herkkien värien hiilloksen.»

Reykjavikissa vielä tapaamme paljon naisia, jotka käyttävät samaa kansallispukea, jonka maaseudulla tapasimme. Oikeastaan se ei kuitenkaan ole muinaisskandinavista juurta, vaan on hollantilaisilta lainattu, mutta jo siksi vanha, että se täydelleen käy kansallispuvusta. Miehet sitä vastoin yleiseen käyttävät tavallista nykyaikaista kaupunkilaispukea. Kadut ovat jotenkin leveät ja kivitetyt. Useimmat talot ovat puusta, useat kahdenkertaiset, ja monet sinkillä verhotut suojaksi tulta ja sadetta vastaan. Monen talon edustalla on samanlainen nurmikkopihamaa kuin maataloissakin. Melkein kaikissa akkunoissa on valkoisten uuti-  
mien takana kukkia. Kaduilla vallitsee vilkas liike. Kauppatalojen edustalla on oikeita maalaiskaravaneja, sillä islantilainen talonpoika ei kaupunkimatkalla tule toimeen yhdellä taikka parilla kuormalla, koska hänellä ei ole teitä eikä ajoneuvoja. Hän ottaa matkaan puolikymmentä hevosta, säilyttäen niitten selkään tavaransa. Samoin matkailijat retkille lähteissään kulkevat ratsain. Ja sen vuoksi näkeekin Reykjavikin kaduilla usein seurueita, varsinkin englantilaisia, herroja ja naisia, aikuisia ja lapsia, jotka joukolla opastaan seuraten kannustavat pieniä saarelaisia hevosiaan, lähtiessään joko geisireille, Thingvallajärvelle taikka Reykjavikin ympäristöön retkeilemään.

Mutta sotaväkeä ei näe missään, lukuunottamatta ulkomaalaisia merisotamiehiä — muukalaisia sotalaivoja alati vierailee Islannin vesissä, valvomassa kansalaistensa kalastus-oikeuksia. Islannissa ei ole ensinkään omaa eikä tanskalaistaakaan sotaväkeä.

Mutta vilkkain liike vallitsee kaupungin satamassa. Hiiliä Skotlannista, puutavaraa Ruotsista ja Norjasta, koneita Saksasta ja Englannista, siirtomaatuotteita ja tehdastavaroita



kaikista maista väännetään vuonolle ankkuroineista laivoista veneisiin ja näistä maalle. Taikka soudetaan veneillä hevosia odottavaan laivaan, johon nuo potkivat ja tepastelevat eläimet vipukoneella nostetaan. Ne viedään sitten johonkin Skotlannin hiilikaivokseen päivänsä päättämään.

Mutta Reykjavik onkin saaren melkein ainoa kaupunki. Isafjörður luoteisniemellä, Akureyri pohjoisrannalla ja Seydisfjörður itärannalla eivät ole kuin pieniä kauppaloita, joitten asukasluku tuskin nousee tuhatkuntaa korkeammalle.

Reykjavikistä hallitaan maa ja sinne juoksevat sen edistuksen kaikki langat. Saatuaan täydellisen itsehallinnon Islanti on ryhtynyt virkeästi parsimaan niitä haittoja, joita monien vuosisatojen laiminlyönti hallituksen puolelta on maan oloihin iskenyt. Isällisen huolenpidon kautta saaren hallitus koettaa parhaansa mukaan edistää elinkeinoja ja kohottaa sivistystä, parantaa yhdysliikettä ja kansan toimeentuloa ja viihtymystä. Tosin ei saaren kansallisuus ole suuri, mutta sen sijaan sillä ei ole valtiovelkaa. Päin vastoin on Islannilla melkoinen valtio-omaisuus, jonkinlainen vararahasto, joka säilytetään suurien luonnononnettomuuksien varalle. Tämä vararahasto nousee nykyisin enempään kuin kahteen miljoonaan markkaan. Melkein yhtä suureen summaan nousevat valtion vuotuiset tulot.

Reykjavikissa on perustettu puutarhaseura, joka koettaa kaikella tavalla edistää puutarhakasvien, etenkin vihannesten viljelystä saarella, sillä hyvällä hoidolla niistä saadaan Islanninkin koleassa ilmastossa hyviä satoja. On niinkään perustettu maanviljelysseura, jonka palkkaamat neuvojat matkustelevat pitkin saarta. Melkein joka pitäjässä on maanmiesseura ja saaren neljässä läänissä kussakin oma maanviljelyskoulunsa. Näissä etupäässä opetetaan heinämittien hoitoa, koska viljaa ei saarella ensinkään kasvateta. Reykjavikin maanviljelys-

seuran toimesta on kautta saaren pantu toimeen melkoisia maanparannuksia. Mutta vielä paljon enemmän on tehtävää. Nämä hyvät harrastukset tuskin ovat muuta kuin alulla. Valtio puolestaan kannattaa maanviljelysseurain toimintaa melkoisilla apurahoilla. Lisäksi se kautta maan jakaa rahoja palkinnoiksi ja myöntää lainoja maitten parantamiseksi. Eräaseen maanviljelyskouluista on liitetty meijerikoulu. Niille maanviljelijöille, jotka vievät maasta määrätyn erän voita ja saavat siitä riittävän hyvän hinnan, maksetaan pieniä vientipalkkioita elinkeinon elvyttämiseksi. Onkin jo perustettu muutamia osuusmeijereitä, jotka Englannissa ovat saaneet verraten hyviä hintoja voistaan. Karjain pienuus ja asutuksen hajanaisuus kuitenkin vaikeuttavat meijerihoidon leviämistä. Vielä on myönnetty varoja metsänistutuskokeisiin, Islannin rehu-kasvien tutkimiseen ynnä taimitarhan perustamiseen. Näitä kokeita ja laitoksia johtavat tanskalaiset ammattimiehet, mutta ne tietenkin ovat vähäisiä.

Kalastusta on koetettu edistää siten, että saaren ranta-vesien suojelusta parannetaan, jota paitsi on perustettu Reykjavikiin merikoulu. Kansaa kehoitetaan lainoilla ja apurahoilla luopumaan avoimista veneistään ja hankkimaan kannellisia. Valtion avulla on niinkään eri osiin saarta rakennettu jäähuoneita kalan säilyttämistä varten. Näillä jäähuoneilla on suuri merkitys varsinkin turskan kalastukselle, koska niissä täykalat säilyvät tuoreina. On myös pantu toimeen biologisia tutkimuksia Islannin vesien kalanrunsauden ja kalain elämänlaadun ilmi saamiseksi.

Käsitöillä on Islannissa tähän saakka ollut verraten vähän sijaa. Ainoastaan pari prosenttia saaren väestöstä on käsitöläisiä. Mutta ammatit ovat elpymään päin. Kotiteollisuus sitä vastoin on entisestään surkuteltavassa määrin rappeutunut. Viime vuosisadan alkupuolella islantilaiset melkein yk-

sinomaan käyttivät kotikutoisia kankaita, nykyisin sitä vastoin melkein kaikki villa viedään sinään maasta pois ja käydään ostokankaissa. Viime aikoina on kuitenkin perustettu pienempiä vesivoimalla käyviä villankehruutehtaita, joissa rahvas halvalla hinnalla saa villansa langoiksi kehrätyksi. Altingin avulla lienee jo saatu aikaan kutomokin, jota tämän vuosisadan alussa ruvettiin puuhaamaan. Yleensä on halu teollisuuden kehittämiseen Islannissa virkistymään päin. Vesivoimia sitä varten olisikin tavattoman runsaasti. Ranskalaiset insinöörit ovat arvostelleet Islannin vesivoiman 1,000 miljoonaksi hevosvoimaksi. Englantilaiset liikemiehet ovat ostaneet koskia kalsiumkarbiditehtaita varten.

Vuoriteollisuuden tuotteista on arvokkain kirkas kalkkisälpä, joka omituisten valontaitto-ominaisuuksiensa vuoksi on erinomaisen haluttua oppilisiin koneisiin. Mutta tämä arvokas tuote, jota saadaan kiteytyneenä laavakenttäin onkaloista, on vähenemään päin. Ennen vanhaan Islannista vietiin ulkomaille paljon rikkiä, mutta rikkiteollisuus on nykyisin seisauksissa. Viime aikoina on löydetty kultaa. Islannin koko kauppavaihto on nykyisin noin 25 miljoonaa markkaa.

Kulkuneuvoja on koetettu monella tavalla parantaa. Niiden hyväksi on sen jälkeen, kun maa sai itsehallinnon, työskennelty enemmän kuin ennen tuhannen vuoden kuluessa. On rakennettu melkoiset matkat rattailla ajettavia maanteitä, varsinkin etelämaahan, vaikka kansa ei olekaan vielä oppinut teitä käyttämään. Jokien poikki on rakennettu siltoja, osaksi puusta, osaksi raudasta. Teitten rakennusta johtaa valtion palkkaama insinööri, jolla on apunaan joukko rakennusmestareita. Mutta suurimmassa osassa saarta ovat polut kuitenkin edelleenkin ainoat liikeväylät, ja kauan kuluu, ennenkun Islannissa on kauttaaltaan kunnolliset ajettavat tiet. Rautatietä ei ole alkuakaan. Kulkuneuvojen puutteellisuus on syynä siihen, että kaikki tar-

peet, varsinkin rakennusaineet, mitä satamista tuodaan, kyläkunnissa kohoavat osaksi kahdenkertaiseen hintaan, ja toiselta puolen se, että maalaiset tuotteistaan saavat suhteellisesti hyvin huonot hinnat. Rannikolla ovat liikkeet paremmat, sillä höyrylaivat kulkevat pitkin rannikkoa poiketen kaikkiin tärkeämpiin paikkoihin.

Kautta maan on järjestetty postiliike. Ulkomaiden posti saadaan säännöllisesti joka toinen viikko ja kesällä joka viikko. Mutta talvella on postilaitoksen hyvin vaikea ylläpitää yhteyttä toimistojensa ja pysäkkiensä kanssa myrskyjen ja tuiskujen vuoksi. Usein silloin tulvillaan olevat joet vievät postinkuljettajalta laukun, kun hän hevosineen joen poikki yrittää. Telefoneja ei ole kuin joku. Sähkölennätysyhteyteen mannermaan kanssa Islanti vihdoin on päässyt. Sähkölennätysyhteydestä on paljon hyötyä varsinkin ulkomaalaisille aluksille, jotka kalastavat Islannin vesillä. Islannista saadaan myös erittäin arvokkaita ilmatieteellisiä sähkösanomia.

Islanti on viime aikoina uhrannut pienistä varoistaan vuosittain noin 800,000 markkaa kulkuneuvojen parantamiseksi. Enin osa tästä summasta käytetään teitten ja siltojen rakentamiseen.

Suuri lievennys kansalle oli, kun vihdoin saatiin järjestetyksi saarelle lääkärinhoitokin, sillä ilman sitä oli kauan täytynyt toimeen tulla. Vaikka ilma onkin hyvin vapaata tautiduidista, niin on saarella kuitenkin omituiset tautinsa, jotka osaksi aiheutuvat yksipuolisesta ja usein pilaantuneesta ravinnosta ja toiseksi ilmaston kosteudesta ja koleudesta ja vaivalloisesta työstä myrskyissä ja pakkasissa. Maa on, pienuudesta huolimatta, jaettu moneen kymmeneen lääkäripiiriin ja Reykjavikiin on perustettu oma lääkärikoulu. Sitä paitsi on eri paikoissa koko joukko yksityisiäkin lääkäreitä. Islannissa siis on aina paria tuhatta henkeä kohti piirilääkäri. Sai-

rashuoneita sitä vastoin on vain 6. Mutta sitkeässä asuu vielä kansassa luottamus kaikenlaisiin puoskareihin. Seuraukset terveydenhoidon kehittämisestä ovat jo ilmeiset; terveydentila Islannissa on huomattavassa määrässä parantunut. Keskimääräinen ikä on viimeisen vuosiataneljänneksen kuluessa kohonnut kokonaista 10 <sup>1</sup>/<sub>8</sub> vuotta. Varsinkin lasten kuolevaisuus on vähentynyt. Suurimpana syynä terveysolojen parantumiseen on kuitenkin varallisuuden yleinen lisääntyminen. Islannin pahimpia vitsauksia on eräs loistauti, johon likaiset astiat ovat syynä, ja pitalitauti, jota varten on rakennettu erikoinen sairashuone. Keuhkotauti, joka ennen oli melkein tuntematon, on viime aikoina lisääntynyt kamalassa määrässä.

Islannista ei puutu yleisiä hyväntekeväisyyslaitoksiakaan. Niitten tarkotus on auttaa semmoisia ihmisiä, jotka tavalla tai toisella ovat menettäneet osan ruumiin tai sielun toimikyvystä.

Ikävakuutus on ratkaistu omituisella tavalla. Jokaiseen kuntaan kautta saaren on perustettu rahasto heikkojen ja iäkkäitten kansalaisten auttamiseksi. Jokainen, jolla on varoja, on velvollinen vuosittain maksamaan jonkun pienen määrän näihin rahastoihin. Niistä sitten jaetaan apurahoja semmoisille vanhuksille taikka työkykynsä menettäneille, jotka eivät nauti vaivaisapua ja jotka ovat aikanaan rahastoja maksuillaan kartuttaneet.

Uusin kulttuurisaavutus on oma yliopisto. Se on Reykjavikissä avattu ja alkanut toimensa. Mutta moni pudistaa päätään, että lieneekö niin harvalukuisen väestön kesken sentään riittävää työalaa niin vaativalle oppilaitokselle.

Suurta sitkeyttä ja itsetietoisuutta osottaa sekin, että näin pieni kansa on voinut kautta aikain säilyttää omakielisen kirjallisuuden. Huolimatta siitä, että Islannin väkiluku oli vähentynyt muutamaan kymmeneen tuhanteen, huolimatta

siitä, että saari joutui sukulaiskansan ja -kielen vallan alaiseksi, — Norjan kirjakielen sama vallanalaisuus muutti tanskalaiseksi, — säilytti Islanti omankielisen kirjallisuutensa ja on kirjakieltään kehittänyt siihen määrään, että se monessa suhteessa nykyisin on maanosamme kehittyneimpiä.

Ei kurjimpana rappioaikanaankaan Islanti kokonaan puuttunut kirjallisuutta, vaikka kieli melkoisessa määrin ottikin itseensä tanskalaisuutta ja vaikka vanhat runouden lajit aikain kuluessa melkoisessa määrin rappeutuivat. Mutta vasta yhdennellätoista vuosisadalla tapahtui saaren kirjallinen, samoin kuin valtiollinenkin uudesta syntyminen.

Islannin uuden kirjallisuuden voimme sanoa syntyneen uskonpuhdistuksen ajalta. Mutta kahtena sitä seuraavana vuosisatana se kuitenkin vielä oli sangen yksitoikkoinen ja puuttui alkuperäisyyttä. Runouden alalla viljeltiin varsinkin virsien tekoa. Satuja, ritarijuttuja kirjoitettiin runomuotoon. Kahdeksannentoista vuosisadan loppupuoliskolla eli Jon Thorlaksson, pappi ammatiltaan, joka oli Islannin huomattavin kääntäjä. Hän käänsi äidinkielelleen paljon englantilaista, saksalaista ja tanskalaista runoutta, varsinkin Miltonin »Kadotetun paratiisin», joka käännös on taiteentuntijain arvostelun mukaan paras, mitä siitä on milläkään kielellä olemassa, jopa monessa suhteessa alkuteostakin etävämpi. Tämä on sitä huomattavampaa, kun Jon Thorlaksson'in täytyi suorittaa käännöksensä tanskalaisesta käännöksestä. Koko elämänsä tämä pappismies taisteli mitä suurinta köyhyyttä ja puutetta vastaan. Hänen kirjallinen työnsä herätti niin suurta huomiota ulkomaillakin, että eräs englantilainen seura hänelle myönsi melkoisen runoilijaeläkkeen. Hän kuitenkin kuoli samana vuonna, kun sai ensi kerran vastaanottaa tämän avustuksen. Tapaus osottaa, kuinka suurella rakkaudella Englanninkin kirjallisissa piireissä vielä muisteltiin sitä maata ja kansaa,

joka säilytti Pohjoismaitten suurenmoisen vanhan kansanrunouden.

Islannin kirjallinen uudistus tapahtui kuitenkin oikeastaan vasta yhdeksännellätoista vuosisadalla, jolloin kolmeetevää islantilaista perusti »Fjöinin» nimisen aikakauslehden. Tämä kirjallinen uudestasntyminen, joka kävi käsi kädessä valtiollisen vapausliikkeen kanssa, sai Europan mannermaalla tapahtuneen heinäkuun vallankumouksen kautta virikettä. Kielen puhdistamisessa ja jalostamisessa saivat islantilaiset tanskalaisen kielimiehen Rasmus Raskin etevää ja utteraa apua. Lyyrillisinä runoilijoina olivat Bjarni Thorarenesen ja Jonas Hallgrimsson muita etevämmät. Edellisellä oli aatteen syvyys ja tunteen voima, jälkimäinen taas hallitsi muodon ja kehitti kielen runollista sanontaa. Edellistä on sanottu Islannin Götheiksi, jälkimäistä sen Schilleriksi. Näitten jälkiä ovat sitten kulkeneet monet muut, ja niinpä Islannilla on arvokas uudenaikainen kaunokirjallisuus, joka kunnialla pitää puoliaan muitten pohjoismaitten kirjallisuuden rinnalla ja jatkaa saaren vanhoja traditsioneja. Nuorin polvi on saanut vaikutuksia varsinkin Georg Brandesin kautta Köpenhaminan yliopistossa, jossa saaren nuoriso on viimeiseen saakka käynyt opiskele-massa.

Kielen uudistamisessa ovat islantilaiset koettaneet mikäli mahdollista välttää muukalaisten sanojen lainaamista. He ovat muodostaneet sängen paljon uusia sanoja, jonka vuoksi islantilaisen kirjan lukeminen tuottaa vaikeuksia sillekin, joka on kansankieleen perehtynyt.

Muut taiteet sitävastoin ovat Islannissa heikolla pohjalla, jota ei olekaan ihmettelemistä, sillä ne aina tarvitsevat varakaampaa ympäristöä ja suurempia oloja menestyäkseen. Vanhoina aikoina oli taidekäsityö saarella kuitenkin korkealla kannalla, taidekutominen, koruompelu, hienompi metalliteolli-

suus ja puunleikkaus. Vanhain islantilaisten kodeissa olivat pihtipielet, ovet, patsaat ja orret koristellut kaikenlaisilla kuvanveistoilla, etenkin jumalankuvilla, ja seinät verhottiin taidokkailla kuvakankailla, joihin usein oli kuvattu pitkiä juttuja ja sankaritapauksia. Koko joukon muistoja on säilynyt tämän muinaisen teollisuuden ajoilta. Taiteelliset käsityöt eivät kuitenkaan ole vielääkään aivan lopen hävinneet.

Mutta varsinaisia kuvaavia taiteilijoita Islannilla tuskin on muuta kuin nimeksi, lukuun ottamatta Thorvaldsenia, joka kokonaan eli Tanskassa. Paremmalla menestyksellä on sävellystä harjoitettu, vaikkei Islanti olekaan synnyttänyt semmoista säveltäjää, jonka maine olisi levinnyt saaren ulkopuolelle. Näytelmätaide on vielä kokonaan seuranäytäntöjen pohjalla.

Islannin valtio koettaa varainsa mukaan edistää saaren taiteellista ja kirjallista elämää. Muun muassa se maksaa vuotuisia avustuksia viidelle runoilijalle, vaikkeivät nämä avustukset luonnollisestikaan ole suuria.

Islanti on synnyttänyt useita huomattavia tiedemiehiä ja tutkijoita, joista kuitenkin useat ovat suurimman osan elämänsä vaikuttaneet joko Tanskassa taikka muitten ulkomaitten yliopistoissa, koska saaren omat varat eivät ole riittäneet varsinaisen tutkimuksen kustantamiseen. Kuuluin Islannin nykyään elävistä tiedemiehistä on Thorvaldur Thoroddsen, jonka teokset Islannin maantieteestä ja maantieteen historiasta, sen geologisesta rakenteesta ovat perustavaa laatua ja ovat tulleet useille sivistyskielille käännettyiksi.

Näin olemme tutustuneet tuohon syrjäiseen omituiseen maahan Atlantinmeren ja Jäämeren välillä. Olemme tutustuneet sen sankariaikaan ja vanhaan runouteen, jonka vuoksi sillä kaikkien germanisten kansain kesken on niin vakaantunut

maine ja suuri mielenkiinto, olemme tutustuneet sen voimalliseen luontoon ja valtaaviin luonnonilmiöihin, joitten puolesta se voittaa kaikki, mitä maanosassamme on nähtävää, ja olemme nähneet, kuinka tämän saaren pieni kansa vähitellen ulkonaisesta holhouksesta vapauduttuaan on alkanut kehittää elinkeinojaan ja aineellista ja henkistä viljelystään vakaalla aikomuksella edelleenkin pysyä kansana, lisääntyä ja vaurastua kaikilla kulttuurin aloilla. Islannin esimerkki on kieltämättä rohkaiseva muillekin pienille kansoille, jotka epäedullisissa oloissa koettavat olemuksensa säilyttää. Arvokkaana apuna olemassa olon taistelussa ja edistysrienoissa Islannilla kieltämättä on se yleinen myötätunto, jota se varsinkin germanilaisten kansain kesken nauttii. Ne suosivat sitä muinaisuutensa säilyttäjänä ja tuntevat sitä kohtaan sankarimuistojen heimoheilyä. Sen vuoksi Islannin pyrkimykset ja saavutukset herättävät suurempaakin huomiota kuin muutoin olisi asian laita.

Tätä teosta varten on mukailleen käytetty seuraavia lähteitä:

*C. Rosenberg*: Traek af Livet paa Island i Fristaats-Tiden. Köpenhamina, 1871.

*J. C. Poestion*: Island, das Land und seine Bewohner. Wien, 1885.

*Th. Thoroddsen*: Vulkaner og Jordskjaelv paa Island. Köpenhamina, 1897.

*Valtyr Gudmundsson*: Islands Kultur ved Aarhundredskiftet 1900. Köpenhamina, 1902.

*Paul Herrmann*: Island in Vergangenheit und Gegenwart, Leipzig, 1907—1910.

## Maantieteellisiä tieto- ja lukukirjoja:

*R. Huil*, **Yleinen fyysillinen maantiede**. Suom. A. I. Nissinen. 359 siv. 223 kuv. ja karttaa. Sid. 5 mk.

Tekijä, ollen suurimpia erikoistuntijoita alallaan, esittää asiat perinpohjaisesti, hauskaasti ja viehättävästi, joten teos muodostuu rattoisaksi lukukirjaksi jokaiselle, ken siihen tutustuu. Teoksen kerrassaan runsas ja hyvin valittu kuvitus maapallon ihmeellisimmistä luonnonmuodostuksista ja -ilmiöistä lisää suuressa määrin teoksen viehättävyyttä ja arvoa ja tekee sen varsinaiseksi käsikirjaksi alallaan.

*O. M. Roulev*, **Piirteitä eläinmaantieteestä**. Suom. J. E. Aro. 147 siv. 119 kuv. ja karttaa. Sid. 2: 50.

Tämä suomalaisen tiedemiehen ulkomaalaisesta alkuteoksesta mukailema teos on tärkeä täydennys maan- ja luonnontieteellisiin lukukirjoihimme. Tunnetulla taidollaan on tekijä ainetta käsitellessään luonut kirjan, jonka huvikseen ja hyödykseen lukee jokainen, jolle ei ylhäisempien eläinten luonnontiede ole kokonaan vieras. Kirjan lukuisat ja erittäin hienot kuvat lisäävät paljo sen arvoa.

*O. A. Forsström (Hainari)*, **Kuvia maantieteellisten löytöjen historiasta**. I. 126 siv. 18 kuv. 1: 50. — II. 85 siv. 9 kuv. 1 mk.

Ensi osassa esitetään vanhan ajan maailmanrakennusoppi sekä vanhan- ja keski-ajan löytöretket. Toinen osa käsittää portugalilaisten löytöjä Afrikassa ja Indiassa. Niinhyvin sisältönsä kuin kansantajuisen esitystapansa puolesta tämä löytöretkien historia on omiaan herättämään nuorison mieltymystä ja harrastusta maantieteeseen.

*A. F. Hassell*, **Jaakko Cookin matkat Tyynellä merellä**. 56 siv. 11 kuv. ja Tyynen meren kartta. 75 p.

Ihmislunto on yleensä taipuvainen seikkailuihin, etenkin uusilla, tuntemattomilla seuduilla, joissa voi tutustua uusiin oloihin ja uusiin tapoihin. Kun uuden ajan alussa tehtiin lukuisia maantieteellisiä löytöjä, olivat sittemmin useat tiedemiehetkin halukkaita hakemaan uusia kulkuväyliä maailman valtamerillä, tekemään uusia löytöretkiä. Sen ohessa tahdottiin sekä maantieteellisesti että kansatieteellisesti tutkia ja oppia tarkemmin tuntemaan ennen löydettyjä maita. Näissä tarkoituksissa tehtiin myöskin etupäässä Tyynen meren saarille Jaakko Cookin retket, joista kirja antaa helppotajuisen ja miellyttävän kuvauksen.

*B. Lagus*, **Kolme matkaa Afrikassa**. Henry B. Stanley nuoruus ja ensimmäiset tutkimusmatkat Afrikan sisämaissa. 160 siv. 30 kuv. 1: 50.

Hämästä muinaisuudesta saakka ovat historian alalla tunnetut kansat tehneet tutkimusretkiä heille tuntemattomiin maihin. Vasta verrattain myöhään, viime vuosisadan loppupuoliskolla alet-

tiin entistä suuremmalla innolla tutkia Afrikan sisämaita. Ensimmäisen Afrikan tutkijan matkat ja elämä on viehättävästi kuvattu kirjassa »Taavetti Livingstone». Hänen työnsä jatkajaksi ryhtyi Stanley, jonka nuoruuden vaiheita ja ensi matkoja tämä runsaskuvainen kirja oivallisesti kuvailee. Esitys seuraavista matkoista jatkuu kirjassa »Läpi neekerien maanosan», jonka kirjailija R. Hertzberg on taitavasti toimittanut.

**B. Lagus, Taavetti Livingstone**, hänen elämänsä ja toimensa. 91 siv. 6 kuv. ja Etelä-Afrikan kartta. 1 mk.

Sankarissamme tutustumme suureen ihmisystävään, joka vaivoja ja vastuksia pelkäämättä uhrasi aikansa ja voimansa vieläpä henkensäkin ihmiskunnan yhteiseksi eduksi. Samoiltuaan yhteensä 30 vuotta Etelä-Afrikassa villikansojen parissa tuli hänestä tämän tuntemattoman maanosan varsinainen löytöretkeilijä, jonka lukemattomat seikkailut innostuttavat niin vanhan kuin nuorenkin.

*Rafaël Hertzberg, Läpi neekerien maanosan.* Henry Stanley'n matkat Afrikassa. 256 siv. 18 kuv. ja kartta. Sid. 2 mk.  
*Aleksandra Gripenberg, Punainen kansa.* Kertomuksia indiaaneista. 163 siv. 11 kuv. Sid. 1:50.

Kirjassa kuvattu punainen kansa käsittää ainoastaan Pohjois-Amerikan indiaanit. Euroopalaisten ja indiaanien suhdetta toisiinsa ensi aikoina esitetään löytöjen aikakauden kertomuksien mukaan. Indiaanien sivistysolot ja tavat esiintyvät tarinoissa, joissa kuvataan kuuluisien päällikköjen seikkailuja. Lopussa on lyhyt katsaus indiaanien nykyiseen asemaan Pohjois-Amerikassa. Indiaanikertomukset yleensä miellyttävät nuorisoa ja epäilemättä tämäkin vilkkaasti esitetty ja historiallisiin lähteihin perustuva kuvaus indiaanien elämästä saavuttaa sen suosion.

**Sven Hedinin seikkailut Aasiassa.** Hedinin teosten mukaan nuorisolle kertoutu *F. V. Härmä*. 166 siv. Kuv. ja kartta. Sid. 1:50.

Tämä taitavasti toimitettu yhteenvedo kuuluisan Aasia-tutkijan merkillisistä vaiheista ja seikkailuista on viehättävimpiä ja samalla opettavimpia kirjoja, mitä ajatella saattaa, niinhyvin nuorille kuin vanhoillekin. Monissa paikoin tuntuvat kuvaukset noista monista sisä-Aasian vähimmin tunnetuista maista, joihin europalaiset tutkijat, m. m. juuri Sven Hedin, ovat henkensä kaupalla tunkeutuneet, kerrassaan satumaisilta.

*K. E. Stenroos (Kivirikko), Kuvauksia Keski-Aasiasta.* 137 siv. 35 kuv. 1:50.

Kirjassa saamme tutustua kahden kotimaisen luonnontutkijan kokemuksiin ja havaintoihin kaukaisessa Aasiassa, ja se ansaitsee jo senkin tähden tulla meillä suuren yleisön tuttavuuteen. Kirjasta saa selvän kuvan sikäläisen paimentolaiskansan, kirgiisien, jokapäiväisistä elämäntavoista, tutustuu useihin Keski-Aasian merkillisiin eläinmuotoihin, y. m.

Maantieteellinen suurteos

# Europa.

Tämä lukuisien maantieteellisten kirjailijain yhtelstoiminnalla vuosikymmenien kulussa aikaansaatu jättiläisteos muodostaa seikkaperäisen esityksen koko Euroopasta valtiolittain siten, että maantieteelliset suhteet, luonto, historia, asutusseikat, kansa, tavat, sivistysolot y. m. kansantajuisella tavalla kerrotaan ja satojen kuvien ja karttapilirelmien avulla esitetään.

Nyt valmistunut kauppaan neljänä suurena loistositeenä:

## Itä- ja Pohjois-Eurooppa

*Smk. 13: 50.*

Suomalainen ja Päivärinta, Venäjä .... 5: 50  
Melander, Ruotsi ... 2: 75  
Päivärinta, Norja ... 3: 75  
Nervander, Tanska.. 1: 50

## Keski-Eurooppa

*Smk. 15: 50.*

Inha, Saksanmaa ... 8: —  
Rosberg, Itävalta ... 3: 50  
Jalava—Stenbäck,  
Unkari ..... 2: 50  
Draba Verna, Sveitsi 1: 50

## Länsi-Eurooppa

*Smk. 13: 50.*

Hertzberg, Ranska .. 3: —  
Favorin, Belgia .... 3: —  
„ Alankomaat 1: 50  
Gripenberg, Englanti 3: —  
„ Skotlanti 1: 50  
„ Irlanti .. 1: 50

## Etelä-Eurooppa

*Smk. 13: 50.*

Hertzberg, Pyreneitten  
niemimaa ..... 2: 75  
Nervander, Italia ... 4: 25  
Inha, Balkanin maat 3: 25  
„ Kreikka ..... 3: 25

Kukin osa käsittää neljätsataa (Keski-Eurooppa kuudetsataa) suurta 2-palstaista sivua. Kussakin osassa tarkka tuhansia hakusanoja sisältävä hakemisto sekä kuvia satamäärin, toiset hyvinkin suuria.

Kun kansalaiset, kirjastot y. m. seuran jäseninä eri vuosina jäsenkirjoinaan ovat saaneet osia tästä suurteoksesta ja epäilemättä jokainen haluaa nyt kappaleensa täydentää ja sidottaa, tarjoamme kullekin puuttuvat vihot 20 % alennuksella. Erittäin siroja ja vahvoja vaatekanslia, joita myös seuraa nimilehdet, sisällysluettelot y. m. saadaan 2 mk. sidosta kohti, ja eri maihin valmistettuja liitteitä 50 p:stä (vähintään 8-sivuiset) ja 25 p:stä lyhyemmät. Otamme myös valmiiksi sidottaaksemme koko teoksen 1 mk:n lisämaksulla sidosta kohti. Sils käytännöllisin keino saada Europpateoksenne uusituksi ja käyttökelpoiseksi, on lähettää tallessa olevat vihot meille, jolloin toimitamme täydentämisen ja sidottamisen ylläesitettyyn tapaan.

Hinta 1: 50.

Näköispainos, Kvs-säätiön Arkivististyksen digikirjasto

Digitoitu Suomen tiedekustantajien liiton  
Kopio- ja korvauksista myöntämällä apurahalla.

Alkuperäinen julkaisu:

*Islanti : tarun ja runon maa / kirjoittanut I. K. Inha.*  
(Kansanvalistusseuran Toimituksia ; 162) Helsingissä :  
[Kansanvalistusseura], 1912. (Helsingissä :  
Raittiuskansan Kirjapainossa, 1912)

Inha, I. K. = Nyström, Into Konrad, 1865–1930

YKL 43.4

historia; islantilaiset; kansankulttuuri; maantiede;  
Islanti

ISBN 978-952-7533-12-3  
URN:ISBN:978-952-7533-12-3



Kvs-säätiö (Kansanvalistusseura sr)  
Helsinki 2022